

2022/5

irodalom - művészet

FORIS

TARTALOM

Pegazus

P. Gubó Mária: <i>Marwa, a jóságos boszorkány, A szél sértődése</i> (mese)	3
Balogh Ildikó: <i>Találat</i> (novella)	7
Finta Viktória: <i>Hideg, forró</i> (novella)	10
Bittera Sophie Iman: <i>Semmi</i> (vers)	15
Szőcs László: <i>Kéne egy vers</i> (vers)	18
Nagy Erzsébet: <i>Eszperente rege</i> (vers)	19

Szépírás

Benkő Tímea: <i>Káoszelmélet</i> (novella)	21
Török Nándor: <i>A boldogság sziluetdje, A kegyelem egyszerűsége, Dante álma, Juvenalis nyomában, Hellász</i> (versek)	25
Bíró Szabolcs: <i>Minikrimik 2. – Helyszíni szemle, Hurrikán után a csend, Délibáb</i> (novellák)	29
Varga Imre: <i>Nyári ősz, Igézet, Madárdervis, Esti pirosban, Károly körút, Tudós/költő?, Őszi etűd, 72, Mindenszentek, Egy nap, Létkerék, Arcok a metrón, Van/nincs</i> (haikuk)	36
Pámer Gábor: <i>Egy pofon utóélete</i> (novella)	39
Hodossy Gyula: <i>Tilos az álmat hazavinni</i> (vers)	42

Láthatár

Ryszard Krynicki: <i>Ha megsemmisítenének, Csak a hó, Aki nincs, Csöndet, Ne akarj érünk meghalni, Nem kell, És akkor, A világ..., Jozsif Brodskij sírjára, Mintha</i> (Zsille Gábor fordításai)	44
--	----

Ljudmila Ulickaja: <i>Rongydarab</i> (Gyürky Katalin fordításai)	48
--	----

Tanulmány

Dupka György: <i>A kárpátaljai magyarság a háború árnyékában</i> (tanulmány)	56
Csicsay Alajos: <i>Eltérő párhuzamok – III. rész</i>	64

Könyvek között

Fehér Enikő: <i>Szájszágközelben – Tózsér Árpád Suttogások sötétben című kötetéről</i> (recenzió)	77
Tamási Orosz János: <i>„Valami rettenetes fog történni a múltban” – Szlovákiai Magyar szép irodalom, 2022</i> (recenzió)	79
Csibrányi Zoltán: <i>A nők megítélése közmondások tükrében</i> (recenzió)	83

Küszöb

Kovács Kitti: <i>A vigyázó csillagokra</i> (regényrészletek)	87
--	----

A SZMÍT és a szerkesztőség hírei	99
--	----

E számunk szerzői	100
-------------------------	-----

ELŐZŐ SZÁMUNKBAN (2022/4)

Bittera Sophie Iman, Gazdag József, Juhász Kornélia, Szabó Zoltán Attila, Tóth N. Katalin prózái – Bíró József, Fellingner Károly, Katona Nick, Pavel Vilikovksý, Bill Wolak versei – Balázs F. Attila, Végh Zsoldos Péter fordításai – Hoga György tanulmánya – Bakonyi István, Gyürky Katalin, Tamási Orosz János könyvismertetői

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBAN

Válogatás a gyermek- és ifjúsági irodalom szerzőinek munkáiból – Csibrányi Zoltán, Hoga György, Janáky Marianna, Leczo Bence, Mlčúch Brenda Nicole, Mészáros László, Morva Mátyás, Pósa Zoltán, Szomík Szilvia, Sztakó Zsolt prózái – Barasits Zsuzsa, Fellingner Károly, Horváth Florencia, Z. Németh István versei – Krausz Tivadar, Csicsay Alajos, Tóth László tanulmánya – Gyürky Katalin, Jancsó Péter, Morva Mátyás, Vasi Szabó János könyvismertetői – Balázs F. Attila, Gágyor Péter, Végh Zsoldos Péter fordításai

A lap elérhető a következő helyszíneken:

Budapest: Írók Boltja, Andrassy út 45.

Dunaszerdahely: Molnár Könyv, Vámbéry tér 14/55

Érsekújvár: Kultúra Könyvesbolt, Mihály bástya 4.

Fülek: Városi könyvtár, Fő u. 14.

Galánta: Molnár Könyv, Fő u. 918/2

Ipolyság: LITERA KÖNYVESBOLT, Janko Král utca 46/27

Kassa: Rovás Művészetek Háza, Kmeťova 34.

Királyhelmec: Regionális könyvtár, Fő utca 72.

Komárom: Diderot Könyvesbolt, Lúdpiac tér 4810.

Nagykapos: Magyar Közösségi Ház, Csepely 64.

Pozsony: ArtForum, Kožia 611/20

Somorja: Molnár Könyv, Fő utca 62.

Vágsellye: Molnár Könyv, Dolná 524/1

Zselíz: Magyar ház, Schubert u. 26.

14. évfolyam, 5. szám (szeptember)
Felelős kiadó: Hodossy Gyula
Főszerkesztő: Jancsó Péter (A szerkesztő a Petőfi Irodalmi Múzeum Oláh János-ösztöndíjasa)
Szerkesztő: Végh Zsoldos Péter
Főmunkatárs: Tóth László
Tanácsadó testület: Balázs F. Attila, Hoga György, Lackfi János
Korrektúra: Tóth Ozsvald Zsuzsanna
Tördelés és nyomdai előkészítés: Rác Éva
Szerkesztőség: Duna Palota, Galantská c. 658/2F, 1. e. 5, 92901 Dunajská Streda, www.szmit.sk, E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com
Nyomta: PRESS GROUP, s.r.o., Besztercebánya
Megjelent 2022 szeptemberében 700 példányban.
Megrendelhető a kiadó címén.
Regisztrációs szám: EV 5895/20

14. ročník, 5. číslo (september)
Vydavateľ: Spoločnosť maďarských spisovateľov na Slovensku
Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479, IČO 30806372
Sídlo spoločnosti: Galantská c. 658/2F, 92901 Dunajská Streda,
Vydavateľ: Gyula Hodossy
Šéfredaktor: Péter Jancsó
Redaktor: Péter Végh Zsoldos
Hlavný spolupracovník: László Tóth
Poradný zbor: Attila F. Balázs, György Hoga, János Lackfi
Korektúra: Zsuzsanna Tóth Ozsvald
Sadzba a predtlačová príprava: Éva Rác
Redakcia: Palác Duna, Galantská c. 658/2F, 1. posch. 5, 92901 Dunajská Streda, www.szmit.sk, E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com
Tlač: PRESS GROUP, s.r.o., Banská Bystrica
Vyšlo v septembri 2022. Náklad 700 ks.
Registračné číslo: EV 5895/20
ISSN: 1338-0265

irodalom - művészet

OPUS

MEGJELENIK KÉTHAVONTA

Kiadja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága
Tel: +421/911 239 479

Megjelent a Szlovák Köztársaság Kisebbségi Kulturális Alapja és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával – Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín a Nemzeti Kulturális Alap

Marwa, a jóságos boszorkány

A távoli végtelen levendulamezőkön túl, ott, ahol a vaddisznó szarvasgomba után túr, él Marwa, a jóságos boszorkány. Kerek kunyhóján kerek ablakok ragyognak a mosolygó nap fényében, kertecskéjében a daloló dáliák és a mezei virágok szépen nyílnak.

Műhelyében éppen egy agyagedényt készít. A fazekaskorongot kis barátja, Süni apró lábaival vígan hajtja, két kezével Marwa a pörgő agyagot edénnyé formálja. Dalolnak jókedvűen, szebb lesz így az edény, két-két fület kanyarít rá végül a boszorkány, így válik befejezetté alkotása. Izzik már a kemence, várja az edényeket, sűrög a sün és a leány összhangban, varázslatos mázba mártogatják a köcsögöket, berakják a kemencébe mindet. Aztán száraz mohával bélelt ágyacskájukba dőlve megpihennek.

Ritmusos koppanás hajtja el mesés álmukat. Süni kikukucskál az ablakon, s látja, egy sántikáló vándor érkezik Marwa udvarába. Megáll, és botjára támaszkodva körülnéz.

– Hahó, van itt valaki? – kérdi a hajlott hátú ember.

Marwa csöndesen kilép a házból.

– Szép napot, vándor! Miben segíthetek? – kérdi.

– Messziről jöttem, a hatalmas Kék Tavon túlra tartok. Megpihenhetnék egy kis időre nálatok?

– Kerülj beljebb! – mondja Marwa, és finomságokkal kínálja meg az idegent.

A kedves idegen körülnéz a lakban, majd enni kezd.

– Mi történt a lábaddal? – kérdi a jóságos boszorkány.

– A vad, fekete szél üldözött, s a domboldalon egy tüskés bokorba ugrottam, ezért alig bírok járni mostan – válaszolja, bögréjéből nagyokat kortyolva.

– Megnézhetem sebzett talpaid? – kérdi leguggolva a boszorkány. – Hozok vizet, megmosom lábaid – s már fogja is az egyik piros mázas varázslatos köcsögöt és szalad vele a közeli forráshoz. Mielőtt a vizet lavórba öntené, mindkét kezével megsimogatja az edényt, erre aprócska csillagok röppennek ki belőle. A vándor mindkét sérült lábát a lavórba helyezi, és néhány perc múlva minden sebe begyógyul, s láss csodát, a vándor hajlott háta is kiegyenesedik, arca megszépül!

– Miért üldözött téged a vad, fekete szél? – kérdi kíváncsian Süni, és egy gerezd almába harap.

– Megpróbáltam őt elkapni és örökre az elhagyott, feneketlen barlangba zárni, de nem sikerült. A falvak és városok kéményfüstjéből táplálkozik, aztán mérgező esőt szór a terményekre. Azért igyekszem a Kék Tavon túlra, hogy segíthessek az ott élő embereknek valahogy megfékezni a vad fekete szelet.

Süni és Marwa egymásra néznek, s máris tudják, mi tévők legyenek. De jaj, mi történik odakinn? Nyargal ide-oda a bős vad, fekete szél, keresi a vándort, még a napot is eltakarja, menekül mindenki, aki csak meglátja, s egyszer csak hatalmas csönd marad utána. Tovaröppen egészen a hatalmas Kék Tavon túlra.

Marwa kiszalad a házból, és egy nagy kőre állva énekelve hívni kezdi a déli és az északi szelet. Táncolva beszélget mindkettővel, segítségükkel elkapják majd a rettegett vad, fekete szelet. Süni és a vándor hozzák együtt a legnagyobb varázslatos mázú köcsögöt a raktárból. Marwa száraz gyógynövényeket rak bele és meggyújtja, füstje a vad, fekete szelet hamarosan odavonzza. Segít természetesen a déli és az északi szél is, kik bekerítve a Kék Tavon túlról a fekete szelet, a füstölgő edényhez terelik. Megtetszik a vad, fekete szélnek a szokatlan füst. Nézegeti, szagolgatja, nem bír betelni vele, fokozatosan belekúszik a varázslatos mázú köcsögbe. Erre a fürge léptű Süni a házból máris kiszalad, s egy méretes parafadugóval az edényt bedugaszolja.

Marwa és a vándor is a köcsög köré gyűlnek. A jóságos boszorkány az edényt simogatni kezdi, majd a vándor okarináját előveszi és boldog körtáncot járva mindhárman nevetnek, legyőzték a rettegettet. Végül Marwa óvatosan kinyitja a varázslatos mázú köcsögöt. Fehér párafelhő és apró csillagocskák röppennek ki belőle, s tovatűnnek a napfényes égbolton.

A szél sértődése

Marwa, a jóságos boszorkány nagyon szeret játszani a széllel. Szereti, ha nyáron séta közben simogatja, bokáig érő vörös haját felborzolja. Sokféle széllel van barátságban: a langyos tavaszi lengével, a határozott nyári, forró széllel, az ősszel kavargó esőt permetezővel és a hideg északi széllel, ami a jégcsapokon zenél. Örül a szélnek akkor is, ha vadul dül-fül. Ilyenkor kimennek kis barátjával, Sünival, és saját készítésű sárkányt eregetnek. Ettől aztán megszelídül a vad szél.

Egy meleg tavaszi napon történt, hogy a langyos, fürge szél megszólaltatta a teraszon csüngő szélhárfa, hogy Marwát otthonából kicsalogassa, de ő nem jött ki a lakból. A szél gondolta, biztosan alszik még. Erre elnyargalt, át az erdőn, összegyűjtötte a nyíló tavaszi virágok és az erdő illatát, aztán visszatért Marwa házikójához, és a résnyire nyitott ablakon át befújta a friss tavaszi illatot. A jóságos

boszorkány ezután sem jött ki. Bent üldögélt a konyhában és zoknikat foltozgatt, Süni pedig fütyörészve a varázslatos mázú csuprokat rendezgette a kamrában. Orrocskájával megérezte az erdő és a virágok kellemes illatát. Közben felerősödött a szél, hogy még jobban felhívja magára a figyelmet. Zúgott-búgott, határozottan zenélt a szélhárfán, és kibillentette a résnyire nyitott ablakot. Süni meghallotta a zajt, odaszaladt és becsukta.

– Marwa, szaladjunk ki a mezőre sárkányt eregetni! Vannak új tervrajzaim. Elkészíthetnénk a sárkányt együtt! – javasolta lelkesen Süni.

– Nem, majd máskor. Főzni is kell – mondta Marwa, miután félrerakta a bevarrott zoknikat és bement a kamrába a zöldségekért.

Süni elvonult a műhelybe és nekikezdett a sárkány elkészítésének. Egy hatalmas rizspapírból a rajzok szerint megfelelő alakot vágott ki, nádpálcákból merevítőket készített, kötözött és ragasztgatott.

Marwa és Süni megebédeltek. Ekkor odakint még erősebben dühöngött a szél. A jóságos boszorkány kinézett az ablakon.

– Menjünk ki a dombtetőre és játszunk a széllel! Elkészült a sárkány – mondta vidáman Süni.

– Rendben, menjünk – válaszolta mosolyogva Marwa.

Fogták a sárkányt és kifutottak a dombtetőre. Ekkor hirtelen szélcsend lett. Sem egy fűszál, sem egy bokrocska ágacskája meg nem mozdult a dombtetőn, máshol mindenfelé zúgott-búgott a szél.

Süni és Marwa tanácstalanul egymásra néztek.

– Mit tegyünk? Így nem lehet sárkányt röptetni – mondta csalódottan Süni.

– Megsértődött a szél. Zenélt a szélhárfán, tavaszi illatot hozott, belökte az ablakot, de mi nem mentünk ki játszani vele. Most vadul dúl-fúl a környéken – állapította meg szomorúan Marwa.

– Fussunk utána – javasolta Süni, és kezében a sárkánnyal rohant le a völgybe, ahol a szél hajlítgatta a fák ágait, és a házikók udvaraiban kitergetett ruhákat csavarta-pödörte sértődötten. Amint odaértek, a szél máris tovaröppent, távolra, egészen a sűrű kerek erdőbe. Aztán Süni és Marwa hazasétáltak. A jóságos boszorkány keresgélni kezdett varázskönyvei között, mi javallott olyankor, ha valaki megsérti a szelet.

– Megvan! – ujjongott Marwa. Süni a jóságos boszorkány mellé huppanva belenézett a könyvbe.

– Süni, hozd ide a raktárból a nagyméretű varázsmázás köcsögöket! A tűzhelyre helyezzük, és a színezőanyagot tartalmazó gyógynövényekből elkészítjük a színező főzeteket. Előkeresem közben a vásznakot, amiket befestünk – mondta Marwa, és már szorgoskodtak is a konyhában, a kamrában és a raktárban.

Mivel a boszorkánylak körül szélcsend volt, Süni ügyesen kihúzta az udvaron a szárítóköteleket, és elkészített egy kis kosárra való csipeszt. Készültek szépen sor-

ban az asztalterítőnek, szoknyának, függönynek való anyagok a varázsmázas edényekben. Marwa dalolt, miközben mártogatta az anyagokat az edényekbe, mert bizony így lesz hatásos a varázslat. Miután az anyagokat megfelelően megfestette, egy nagy füles kosárba gyűjtötte, és Sünivel együtt kivitték az udvarra. Egymás után kifüggesztették a szépséges zöld, a kurkumasárga, céklavörös és királykék vásznakat. Az anyagok nemcsak szépek, hanem illatosak is lettek.

Észrevette ezt a kerek erdőn keresztül-kasul rohangáló szél, és kíváncsi lett, vajon mi lehet ez az illatos és szép dolog, amit a boszorkány és a sün kitergettek. Már is odaröppent. Lóbálta, cirógatta, itt-ott egészen felfújta a szép anyagokat. Marwa és Süni csak állt és mosolyogva nézte, hogy a szélnek egyre jobb a kedve. Megszelídül, már nem dül-fül.

– Ne haragudj! – mondta Marwa és Süni egyszerre. Ekkor a szél köréjük tekergett, felborzolta a boszorkány szépséges, hosszú haját, úgy, ahogy azelőtt, amikor barátok voltak. Süninek megcsiklandozta az orrocskáját, aki erre egy nagyot tüsszentett. Mindhárman jót nevettek. Fogták a sárkányt, és a kacagó széllel együtt felszaladtak a dombtetőre. A sárkányt a szél magasra emelte, táncoltatta és pörgette a magasban. A felhők közül kikukucskáló nap elégedetten mosolyogva nézte a három jóbarátot.

(A Pegasus irodalmi pályázat próza kategóriájának 3. helyezettje)

Németh István: Álom

BALOGH ILDIKÓ

Találat

A *Számi vér* után botorkálunk ki a színház kamaraterméből, mely két órára mozi-vá változott. Már késő este van, de a tudat, hogy kint a csontig hatoló hideg a szél-lel parolázik, lassítja lépteinket a hatalmas üvegajtós kijárat felé. A folyamatosan nyitódó-csukódó ajtó felől ízelítőt kapunk a kinti fagyos szélből. A fuvallat egy elejtett jegyet reptet a rózsaszínű márványozott talajcsempe felett, majd megpi-hen a fal közelében. A fene egye meg! Március elseje, és a hőmérő higanyszála -12 fokot mutat. Csak száz métert kell futni a kocsiig, egy gyors *szia*, majd mindenki indítja a saját járgányát s reménykedik, hogy a fűtés is mihamarabb érezhetővé válik. A kisváros szórt fénye oldani próbálja a szürke, nyomasztó, télies időt.

A hó és a mínuszok ellenére az utak szárazak, tiszták. Elhagyva a kisvárosi miliőt sivárrá, egyhangúvá válik a terep. Bár az autó lámpái jól beláthatóvá teszik az utat, mégis tartok attól, hogy az útszéli sűrű bozótosból bármikor bármi elém ugorhat. A hó fehérsége haloványan tükröződik vissza az égboltról. Mintha egy időutazá-son lennék, a végeláthatatlan úton utazom a semmibe, vagy pont a mindenség-be. Gondolataim a film körül forognak. Be lehet-e helyettesíteni a számikat más kisebbséggel? Kötelezhet-e a vér? Joga van-e bárkinek is úgy irányítani a másik életét, hogy nem veszi figyelembe azt, hogy a másik mit is szeretne valójában?

A rádióban a 80-as évek diszkószámai szólnak halkán. Gyengén kivilágított fal-vak havas utcái és a hosszú Duna-parti országutak váltakoznak. Hirtelen lefékezek az egyik alig kivilágított falu szélén. Egy majd kétméteres jóvágású fickó toporog az út szélén a kis falusi étteremtől nem messze. Azért körbenézek, hátha vannak még többen is. Ritkán szoktam megállni, ráadásul ő nem is stoppolt, csak állt bőrdzsekijét két kezével összefogva, és nézte a közeledő kocsimat. Nyúl a kilincs felé, de a gyerekzár nem enged. Jól van, mondom magamnak, s megnyomom a zár feloldó gombját. Nem takarítottam ki az autót, fut át a fejemen. Látszólag zsigerből húzom hátra az anyósülést (gyakorlott bonvivánok tehetnek így), ilyen hosszú lábaknak valahogy el kell férniük a kis pözsómban. Nyitja az ajtót, behup-pan. Mekkora talpa van! És mekkora tenyere! A friss levegővel egy kellemes illat is megcsapja orromat. Ó, mi is ez? Próbálok beazonosítani. Elsőre bizalomgerjesz-tő a mély orgánuma, pedig én beszari vagyok. Azt mondja, kosaras buli van, de neki el kell jutnia A-ból B-be. Aha, pont arra megyek. A bőrdzseki szétnyílik, alata nyers színű, kézzel kötött, vastag, magasnyakú pulóver. Ekkora emberre sokáig tarthat ilyesmit megkötni, bár a fonal vastagsága szaporává teszi a munkát, de ez a hajfonatminta odafigyelést igényel. Beszél, kérdez. Élvezem a hangját. Beszéde

alapján műveltnek tűnik. Csallóközi lehet, gondolom. Szemem sarkából érzem, néha rám pillant. Valami nincs rendben a lábával, ide-oda rakosgatja. Mondom neki, húzza hátrébb az ülést, ha még lehet. Az ülés hátracsúszik pár centit, s nem enged tovább. A 46-os cipő méretét azonnal beazonosítom, a fiamnak is ekkora lába van. A cross cipő minőségi, barna nubuk, mintha valamit súrolna. Valami van itt, mondja, s lenyúl az ülés alá. A lezárt vasúti sorompó megállásra készlet. Itt mindig 10-15 percig lent tartják, még akkor is, ha már rég elment a vonat. Ránézek. Szemmagasságban tartja felém a valamit. Nem hiszek a szememnek!

– A tiéd? – kérdi. Meglepetésemben szólni sem tudok. Micsoda fekete szemek, markáns arc! Korához képest nagyon fess, jó karban lévő érett férfi. Belassul minden, a keze felé nyúlok, lassan leereszti... Nem is tudom, mi történik... A piros nemezkalapom alatt igencsak meleg kezd lenni. Forróság önt el. Hatalmas, meleg, puha tenyere felkúszik az államig. Finoman körbeöleli szinte az egész nyakam. Érzem a cukorka ízét a számban, amit szopogatott. Feketeribizlis Halls, én is szeretem. Teljes slow motion hatás. Becsukott szemmel is észlelem a mögém sorakozó, türelmesen várakozó autók lámpáinak fényét. Tudom, hogy a sorompó még lent van, általában csilingelve jelez, mikor felhúzzák. Meg kell érintenem az arcát. Kétnapos borostáján nem csúszik a kesztyű, így a tarkójánál beletúrok ébenfekete, rövid hajába. Szinte egyszerre vesszük a levegőt. Alélok. Jó ez a kalapom, nem látni az ősz hajszálakat. Jó a piros bőrkesztyűm, nem látni a ráncaimat. Jó a sötét. Jó a csillagok állása. Jó, hogy rászántam magam, látni akarom ezt a filmet. Jó, hogy ezen az úton jöttem és nem egy másikon. Jó a cukorka íze. Jó, hogy vagyok. Jó, hogy...

Csiling-ling. Elöttem startol a kocsis, mögöttem szintén tán húsz autó. Ötszáz méterrel arrébb a kereszteződés előtt megállok. Rám néz, kezét lágyan ráteszi a combomra. Mosolya ígéző, hirtelen csókot nyom arcomra, s már kint is van. Int, nagyokat lépve lassan kikerül a lámpa bűvköréből, és eltűnik a sötétben. Még a fenéke is jó, gondolom, miközben lassan beveszem a kanyart hazafelé.

Sosem találkozunk újra, de a kezemben ott a bizonyíték! Diadalittasan vigyorgva tartom magam elé... Az utolsó 15 kilométert így teszem meg. Ennek így kellett lennie, hogy ezen a mai napon, ezen az útszakaszon egy kétméteres, élete teljében lévő kosaras fickónak hátrahúzzam az ülést, és így a három hete fennakadt, nagyon drága szemüvegem kipottyanjon az anyósülés alól...

(A Pegazus irodalmi pályázat próza kategóriájának 2. helyezettje)

Németh István: Sikoly

FINTA VIKTÓRIA

Hideg, forró

Bement az osztályba. A lámpák égtek, a radiátorok gyanúsan hidegek voltak. A szürke téli ég a reggel érzését keltette benne, pedig ez már a negyedik órája volt aznap. A gyerekek fáradt arckifejezéssel néztek rá, ő pedig tudta, ebben az időjárásban még nehezebb lesz felkelteni az érdeklődésüket a szlovák főnevek ragozása iránt.

– Prosím, otvorite si učebnicu na tridsiatej deviatej strane, spravíme šiestu úlohu: Skloňujte páry antoným. Prvý: zima, leto. Zima sa skloňuje podľa vzoru... ruky hore!¹

A gyerekek unottan válaszolgattak a kérdéseire. Ő is csak automatikusan eldarált a tananyagot, fejben teljesen máshol járt. Már rég nem jött semmi hír Zsolt-ról. Próbált nem aggódni, hisz már az elején tudta, hogy ilyen előfordulhat és nem kell, hogy bármi rosszat jelentsen, felesleges izgulni miatta.

„Ha úgy vesszük – mondta egyszer a férfi –, ez csak a munkám, amit muszáj elvégeznem, mint minden más halandónak. És közben semmi baj nem történik. Ne csinálj belőle drámát. Nem kell mindent túlságosan átérezni.”

– Tanító néni! – hallotta az egyik diáklány vékony, kérdő hangját az első padból.

– Igen? Áno! – tért magához. – Ďalší pár antoným. Vojna a mier. Áno. Teda, vojna je, ako vieme, ženského rodu² – zavartan megrázta a fejét. – Áno, ženského rodu a skloňuje sa podľa vzoru žena. Kto ešte nebol pri tabuli?³

A kislány az első padból felállt és kezébe vette a krétát.

– Dobre, a môže hned' prísť niekto Ďalší, nejaký chlapec, nasleduje totiž slovo mier, ktoré je mužského rodu. Toto je ale trochu výnimka, síce sa to skloňuje podľa vzoru dub, no v genitíve to...⁴

– Tanító néni, mire ez a sok kivétel? Hisz több van belőlük, mint a szabályból, minek kell őket mind megtanulni? – kérdezte a tábla előtt álló fiú dacosan, még a kérdést sem volt hajlandó szlovákul feltenni.

– Mert szükséged lesz rájuk – felelte teljesen nyugodtan.

¹ Kérem, nyissátok ki a tankönyveteket a harminckilencedik oldalon, megcsináljuk a hatos feladatot: Ragozzátok el az antonimapárokat! Az első: tél, nyár. A tél szót melyik minta szerint ragozzuk?... Fel a kezeket!

² Igen – A következő antonimapár. Háború és béke. Igen. Tehát, a háború, mint tudjuk, a női nembe tartozik.

³ Igen, a női nembe tartozik, és a nő szó mintája alapján ragozzuk. Ki nem volt még a táblánál?

⁴ Rendben, és máris jöhet a következő, egy fiú, ugyanis a béke szó következik, amely a férfinembe tartozik. Ez viszont egy kicsit kivétel, noha a tölgy szó mintája szerint ragozzuk, genitívben...

Ez szokatlan volt, azelőtt gyakran kiabált, de ebben a félévben egyre ritkábban emelte fel a hangját. A reakciói enyhébbek lettek, annak ellenére is, hogy az elején állítólag pont ezzel fogta meg Zsoltot – a temperamentumával, az intenzitásával, hogy leplezetlenül kinyilvánítja az érzelmeit, a kevésbé szépeket is.

– Akkor is – a kisleány nem hagyta magát meggyőzni –, a nyelvtan röhejes.

Felvonta a szemöldökét, nem sértődött, inkább rezignáltan. Mit lehet erre mondani?

– De akkor is meg kell tanulni – felelte egyszerűen.

Ebben a pillanatban a tanórát félbeszakította az osztályfőnök, aki bejelentette, hogy hamarabb hazaengedik a gyerekeket. Elromlott a fűtés, és csak másnap tudják megjavítani. Az osztály azonnal elfelejtette a nyelvtant, a háborút és a békét, és pakolni kezdett.

Az iskola gyorsan kiürült, és így mintha még hidegebb lett volna. Végighaladt a csendes folyosón, csizmája sarka élesen kopogott a padlón. A mosdóban bement az utolsó, kifejezetten tanítóknak fenntartott kabinba, és bár tudta, valószínűleg senki nem nyit rá, bezárta az ajtót. Lehúzta a bugyiját. Semmi. Egy ideig nyugtalanította ez a várakozás, a várakozás a menstruációra, de miután megszokta a gondolatot, hogy nem jön meg, valahol még örült is neki. A fejébe vette, ha belőle nem folyik vér, nem folyik egyáltalán. Ha lesz babája, az apa is túléli. Muszáj volt így egyezkednie önmagával, hogy jobb fényben lássa a dolgokat. Nem bírta őket elfogadni olyanoknak, amilyenek, muszáj volt lázadnia ellenük.

Zsolt ezt a tulajdonságát sohasem szerette. „Neked semmi nem elég” – mondogatta – „semmivel nem bírsz megelégedni, és még hozzá annyira impulzív, robbanékony vagy! Miért kell folyton veszekedned, miért kell folyton harcolnod?” Tévedett.

Bizonyosságot akart, nem harcot. De egyelőre nem tehetett semmi mást, mint hogy elment a gyógyszertárba.

Már sötétedett, amikor hazaért. Anyukát a konyhában találta, épp mosogatott.

– Későn jöttél.

– Dolgozatokat kellett javítanom – tette le a kulcsát az ablakpárkányra. – Alaposan átfagytam, az iskolában elromlott a fűtés. A gyerekeket is korábban hazaküldték – mondta, és felvett egy sötét kötött szettet, amely egészen a térdéig ért.

– Akkor te meg, az Istenért, minek maradsz ott megfázni? Nem értem.

– Ki kellett javítanom azokat a dolgozatokat. Már nagyon le voltam velük maradva. És itt nem tudok dolgozni.

– Vegyél be rögtön C-vitamint, és főzz magadnak teát!

– Igen – bólintott alázatosan, és megkötötte a szettet a dereka körül. Már rég nem vette magára ezeket az anyai felszólításokat.

– Utána megnézzük a híreket? – kérdezte anyuka.

– Nem. Mindig csak ugyanazt mutatják.

– De én azért mégiscsak belenézek.

– Ahogy akarod – mondta, és bement a konyhába.

Vizet forralt, vett egy mély levegőt, majd nagyon lassan fújta ki. Várt. Kezdett felmelegedni a vastag szvetterben. Amikor visszatért a nappaliba, anyuka hitetlenül rázta a fejét.

– Istenem, ez szörnyű! Az az erőszak, a kosz, a vér...

Nem válaszolt, csak magában elragozta a vér szót.

– És ez csak az, amit a képernyőn mutogatnak – folytatta anyuka, őt közben észre sem véve. – Ki tudja, mi történik még ott. Például, el sem tudom képzelni, mi minden lehet az egyenruhájuk alatt... milyen gyakran mosakodhatnak? Nem-hogy Zsolt elkap valamit!

– Amíg nem kap golyót, rendben lesz.

Ezek nem az ő szavai voltak, Zsolt mondta egyszer ezt pontosan így.

– Neked aztán sosem volt szerencséd a férfakkal. Hisz ő volt az első, aki mellett végre nyugalmat találtál, vagy hogy mondtad. És most látod.

– Igen, hisz ő tényleg nyugodt. Sokkal mérsékeltebb, mint én. De kötelességei vannak. Erkölcsi kötelességei – mondta enyhe iróniával.

– Látod, még a nyugodtakban sem bízatsz meg! Az apád is ilyen volt. Soha nem szólt egy szót sem, de mindig azt csinált, amit akart. Ha el akart menni, elment! Ha nem akart, nem tért vissza.

– Nem minden akarat kérdése.

Néhány másodpercig csak némán nézték a tévét. Már megitta a teát. Érezte a forró folyadékot a garatban, a gyomrában, az ereiben.

– Legalább veszekedhettél volna vele. Abban mindig jó voltál. Lehet, hogy meggondolta volna magát.

– Próbáltam.

– Jobban kellett volna.

– Ha egyszer nem lehetett – fáradtan felsóhajtott.

Anyuka nagyjából minden harmadik nap felhozta ezt a témát, mindig mintha csak először beszéltek volna róla.

– Egy idő után már nem veszekedett velem. Csak csöndben csinálta azt, amiről gondolta, hogy kell. Mindig ezt csinálja. A csönd erősebb.

– Akkor ott kellett volna hagynod. Nem ő lenne az első.

– Ez most más.

– Találhatnál mást. Jobbat.

– Nem akarok.

– A szerelem elmúlik, bogaram. Meg hát, mi ez most, miféle szerelem ez?

– Ez a kötelességem.

– Ez hülyeség, nem kötelesség. Várni rá. Így élni.

– Jól tudod, hogy nem tehetek mást.

– Nem vagy terhes. Az csak az idegek.
– Három hete? Egyébként ma végre csináltam tesztet, rögtön kettőt. Mindkettő pozitív. Már időpontot is egyeztettem az orvossal.

Anyuka most fordította el először a tekintetét a képernyőről.

– Akkor így.

– Igen.

– És biztos vagy ebben?

– Miben?

– Hogy akarod ezt a gyereket.

– Anyuka...

– Én ezt csak a te érdekedben mondom. Mi lesz, ha a baba megszületik, és ő nem jön vissza? Mit fogsz azzal a gyerekkel csinálni, hogy fogsz róla gondoskodni? És ha mégis visszajön, mit szólna hozzá? Akarná őt? Egy évig sem voltatok együtt, amikor elment. Hogy reagálna? És egyáltalán, hogy akarod neki elmondani?

– Anya, hagyj már ezekkel a kérdésekkel! – kiáltotta, de rögtön el is némult.

Gyorsan kikötötte a szettet és a fotelra dobta. Borzasztó melege volt, de muszáj volt uralkodnia magán. Ha egyszer megnyomja a piros gombot, minden kirobban, és szétesik a törékeny egyensúlyuk ebben a hideg várakozásban. Ettől félt talán leginkább, még annál is jobban, mint a halálhírtől. Szüksége volt anyukára.

Aznap, amikor orvoshoz kellett mennie, hirtelen elfogta őt valamiféle érthetetlen bizonyosság, hogy minden rendben lesz. Talán még hamarabb is haza kerül, mint hogy a gyerek megszületne. Minden tökéletesen alakulhat.

A hatodik órája után el kellett indulnia az iskolából, hogy elérje az időpontját. Már átvették a főneveket és elkezdtek az igéket. Indulás előtt még elszaladt a mosdóba. Miközben a tanítói kabinett felé haladt, magában elragozta a vár ígét.

Amikor hazaért, gyorsan ledobta magáról a kabátot. A felsőjén izzadságfoltok voltak, az arca égett.

– Mi történt veled, csak nem futottál hazáig ebben az időben? – kezdte anyuka rögtön, amint meglátta őt az előszobában. – Mi volt az orvosnál?

– Nem mentem el.

– Nem mentél el? Visszamented a terminust, vagy mi?

– Megjött a menzeszem.

– Oh.

– Igen – alig lehetett hallani a válaszát, az arcán némán folytak a könnyek.

– Lehet, jobb így – mondta anyuka hosszabb hallgatás után.

– Gondolod?

Volt egy kis irónia a hangjában, de veszekedni nem bírt.

– Igen, hisz tudod, ki tudja, hogy...

– Igen, ki tudja.

– És ha haza is jön, ki tudja, hogy...

- Igen, ki tudja.
  - De az, hogy megjött a menzeszed, még semmit nem jelent. Nem jelenti azt, hogy mindennek vége. Nem kell belőle drámát csinálni.
  - Nem kell – felsóhajtott, és egy pillanatig biztos volt benne, hogy most megnyomja a piros gombot.
- Végül nem tette meg.

(A Pegazus irodalmi pályázat próza kategóriájának 1. helyezettje)

Németh István: Az én házam, az én váram

BITTERA SOPHIE IMAN

Semmi

Futottam. Üldöztek.
Kezemben Monyeszt mentettem. Körülöttem az erdő fái
Meresztgették felém szúrós ágait,
S halk, ijedt hanggal suttozták: Vigyázz!
Nem lesz, ki megmentse irhád!

Tudtam, mindenütt ellenség.
Tudtam, nem foghat el a gyöngeség.
Tudtam, nincs hová hazamennem,
mert a Semmi mindent elvett tőlem.

Monyesz, drága kiskutyám
didergett karomban alig bírta tovább.
De hogy ne légy elveszve,
elmesélek mindent verselve!

Városban éltem,
apa, anya s a testvérem.
Boldog család voltunk,
mindent megoldottunk.
Egyszer egy rossz napon,
megjött a Semmi, övé lett az uralom.

Anya, apa behalt abba,
hogy két virágszálát életben tartsa.
A két virágszál mi voltunk Millyvel.
Menekülnünk kellett messze, el innen!
Futottunk, futottunk be a sötét erdőbe,
a Semmi meg ködformában utánunk oda be!

Kishúgommal találtunk egy bűvőhelyet,
ott éltünk egy-két napig, míg éhes lettem.
Millykét féltettem, ő ottmaradt a bunkerben,

nem akart, de aztán kidíszíthette egészben!
Kicsit bántam, hogy nem segítettem.
De ha nem én, ki etet meg minket?

Útközben egy kiskutyust találtam,
gondoltam, boldogok leszünk hárman.
Megfogtam, felemeltem, kicsit félt szegény.
Ekkor eszembe jutott a finom lepény,
amit mindig Anya beletett a táskánkba.
Most az kéne, és nem éheznék halálra!

Ekkor jött a rész, amikor becsatlakoztál
és megértettem a fák szavát.
A köd feltűnt, futottam hevesen,
üldözött a Semmi teljesen.
Nem akartam a bunkerhez vezetni,
meg tán kishúgomat bajba keveri!

Gondolj a Semmire!
Hogy rajzoltad volna le?
Én fehérén képzeltem el,
hisz átlátszó nem lehet,
mögötte kell lennie valaminek,
ami átlátszik, ha ránézel.

De a Semmi semmi más,
ő csak egy hasonmás.
Nem lehet behatárolni alakját.
Lehet kő, nyár, fák,
köd szörny, láp,
vihar, eső, finom fánk.

De ez csak a kezdet!
Több minden is lehet ez a szörnyeteg!
Szembe kell szállnom vele!
Megálltam, ő is megállt erre.
A kiskutyust letettem.
Megfordultam, kerestem.

Hová tűnhetett?
Hirtelen ott állt ellenben velem.
A másik oldalon.
Megakadt a szó a torkomon.
Gyíkszerű dínó lett belőle,
csattogtatta fogait előttem.

Mélyen belenéztem szemébe
és teljes erőmből
azt kiáltottam: Nem félek!
Eltűnt. Nem láttam már, de éltem!
Én győztem le a csúnya szörnyet,
ki sok emberrel végzett
És nem félek már soha többé.
Húgom, Monyesz mindörökké.

Vége (vagy nem?)

(A Pegazus irodalmi pályázat líra kategóriájának 3. helyezettje)

Németh István: Balett

Kéne egy vers

Kéne egy vers, hogy megfogalmazza,
mit érez az ember, ha az élet pofozza,
hogymondja, van remény,
ha rossz harap, és a balsors rád ragad.

Kéne egy vers, hogy visszarántson,
ha a szakadék szélén állsz,
csak a remény csendjét hallod,
kapaszkodód egy délibáb.

Kéne egy vers, hogy arcodra végre
mosolyt csalogasson,
hogymot mutasson,
miért élsz s mire vágysz.

Hogy új szerelmet hozzon,
új reményt, új álmokat,
új sorokat e papírra,
s a múzsa csókját homlokodra.

(A Pegazus irodalmi pályázat líra kategóriájának 2. helyezettje)

NAGY ERZSÉBET

Eszperente rege

Eme eset, melyet ezennel elzengek nektek,
velem esett meg szeptemberben.
Egyszer lelkesen, egy szem fekete pendelyben
meg felette veres pettyes dresszben, elmentem
Debrecenbe, s megvettem kedvenc
kredencemet, melynek neve Benedek,
s melyet kedvtelve lestem meg Neten hetente.
Ennek kedden lesz kereken egy esztendeje.
Szememmel megszeretgettem, kezemmel megveregettem:
tetszel, kellesz nekem, megveszlek!
Teljesen kedvemet leltem benne!
Benedeket rendes emberekkel betettem egy fedett,
festett terembe, melyben eledeleket kevergetek
embereknek meg gyerekeknek.
Kellemesen tettem-vettem, csetreszeket rendezgettem,
s kredencemben helyet keresgettem, de hely
helyett rengeteg elemre leltem benne hegyekben.
Te szent egék! E rengeteg elemet merre tegyem?
Ezer meg ezer elem nem kell nekem, nem-nem, ez lehetetlen!
Fejemet tekergetve keseregtem, testem-lelkem hevesen ellenkezett.
Kezembe vettem egyet, de elejtettem; fel kellett vennem –
nehezemre esett, mert fejemet meg bevertem.
Eh, rendben, egye fene – szervezeten beleteszem egy veres cekkerbe,
esetleg vederbe, s elhelyezem egy nem nedves veremben.
He-he. De merre menjek, merre kezdjem? Vermet merre leljek?
Cekkeremet sejtettem, merre lehet, de nem leltem meg,
zsebembe meg nem tehettem e sereglet elemet.
Ejnye-bejnye, kellett ez nekem?! Elkeseredtem.
Emellett teljesen beesteledett, csendesesen elterjeszkedett.
Megyek, lefekszem. Egy kerevetre leheveredtem, tente-tente.
Percekét meztelen testtel henteregtem, elmerengtem,
szemem leereszkedett, s nesztelen elszenderedtem.
Reggel egy kerek vekker nyekeregve keltegetett,
meg egy kecske nem messze felmekegett, mek-mek.

Kerek-perec felkeltem, szettemet rendbe szedtem meg
szederjes szvetteremet felvettem, mert esett.
Meleg tejet lefetyeltem, meg tejfeles kenyeret eszegettem.
Eleget nyeldekelttem, rendesen elteltem vele.
E percben cekkerem sebesen eszembe termett, merre lehet.
Menten mentem, meglestem, megkerestem.
Egy emelettel lejjebb egy elfeledett, elveszett fejsze nyele
mellett lett meg, szerfelett megtekeredve. Ezer szerencse!
Kezemmel rendesen elegyengettem, s belehelyeztem e tetemes,
sereglet elemet, teljesen tele lett.
Berzenkedve, restelkedve, mert nehezemre esett,
kezemet lengetve emelgettem, de meg se nyekkent.
Megremegtem, de el nem estem.
Szedtevette-teremtette! Fene megette!
E tehetetlen helyzetben egyebet nem tehettem,
Kedvesemnek egyenesen bejelentettem:
– Ezt lehetetlen felemelnem!
Esdekeltem:
– Gyere, gyere, ments meg, mert e tenger elem engem ellep!
Maglepett, mert ezt felelte:
– Persze, sebesen megyek, megmentelek. De te tedd le természetes terhedet!
Lemegyek, keresek egy vermet, s elrendezem neked ezeket benne.
– Helyes, ez remek! – rebegtem szerelmesen –, benned rendes
emberemre leltem!

S enyelegve felnevettem.
Emellett eres kezekkel elengedtem elemekkel megterhelt cekkeremet,
s egyszerre kellemesen elernyedtem.
Kedvesem e cekkert felemelte, esve-kelve, nehezen, vereses fejjel,
de verembe egyenesen belehelyezte.
S mert megettette, meleg tejet kedveskedtem elejbe,
kenyeret szeltem, ezt epres egresdzsemmel megkenegtettem,
szeretgetve, kedveskedve megettettem.
Emberek, meglehet, erre kerekeztek s elem kell nektek:
gyertek, rendszeresen vegyetek el egyet!
Szerencse s lelkes tettkedv legyen veletek! Elemre fel!

(A Pegazus irodalmi pályázat líra kategóriájának 1. helyezettje)

Káoszelmélet

Zsófi szörnyen idegesítőnek találta, hogy a fiú szünet nélkül rángatta a jobb lábát. Az előadóteremben az előző sor székének a támlája érintette a következő sor asztalát, így a lány laptopja állandóan rezgett. Lehet ezt bírni egy percig, kettőig, de kerek kilencven percen keresztül? Egyre dühösebb lett. Látványosan forgatta a fejét jobbra-balra, hátha elcsíp egy megértő pillantást legalább, de látszólag mindenki elmélyülten hallgatta az előadást.

Hogy állna a görcs ennek a srácnak a lábába! Szűkített farmer, márkás Skechers sportcipő, mókás felemás zokni. Fel-le rendületlenül. Zsófit most már az öreg előadásmódja is halálra idegesítette. Az idősebb diákoktól tudta, hogy fénykorában jó előadó volt a professzor, de a stroke után újra kellett tanulnia járni és beszélni. Lelassult, kereste a szavakat, krákogott, hümmögött, a mondat közepén hirtelen megállt, meredt valami távoli, ismeretlen pontra, aztán valami egész mással folytatta, mint amiről korábban beszélt. Az elkezdett mondatot sosem fejezte be. Gondolatai csapongtak, követhetetlen volt. Zsófi minden jegyzete kész káosz. Talán le is csaphatná a gép fedelét, úgysem ér sokat, amit itt leír, de mégsem ülhet keresztbe font karral az előadás alatt.

Elfogyott a türelme, megkocogtatta a fiú bal vállát. Az nyomban hátranézett, rácsodálkoztak egymásra. A srác azért, mert matatják, ő meg azért, mert ez már a harmadik hét, és még nem látta egy órán sem. Megjegyezte volna. Megállapította ugyanis, hogy piszkosul jóképű. A szemébe nézve majdnem el is felejtette, hogy rendre akarta utasítani.

– Bocsi, a lábad... reszket a laptopom – igyekezett óvatosan fogalmazni, kedvesen mosolyogni. A fiú felemelte hüvelykujját, hogy rendben, érti, de alig telt bele fél perc, és beindult a lábrángás, mozgott az asztal, táncoltak a képernyőn a betűk. Zsófi teátrálisan mélyet sóhajtott. A srác minden bizonnyal meghallotta, mert hirtelen mozdulatlan maradt. Viszont alig értek Zsófi ujjai a billentyűzethez, újfent mozdult az idegesítő láb. Játszott vele, mint macska az egérrel.

Most már ingerülten csapott az előtte ülő bal vállára. A fiú ezúttal nem fordult meg, igaz, néhány rövid percig nem mozdult. Amint újra ritmikus mozgásba kezdett az asztal, Zsófi hangosan lecsapta a számítógép fedelét, ahogy korábban is tervezte. Erre a srác már hátranézett. A lány dühösen, fújtatva, kihívóan csakis a lábára tudott fókuszálni. A bűnös elővett valamit a zsebéből, firkálgatni kezdett, majd hátrafordult, és lassan a gép tetejére csúsztatott egy Balaton szeletet. *Bocsi*

– dülöngéltek rajta a betűk, a toll nem akart fogni a csomagoláson. A lány önkéntelenül elmosolyodott a váratlan gesztuson. Legszívesebben azonnal felbontotta volna, szerette a könnyű, roppanós ostyát, a csoki finom ízét.

A prof váratlanul bejelentette, hogy huszonöt perccel korábban végeznek, mivel tanszéki értekezletre kell mennie. Azonnal zsidobongás tört ki a teremben, mindenki megkönnyebülten szedelőzködött. Zsófi ráérősen pakolásztta a holmiját. A fiú már a termet is elhagyta, mire ő kiért a sorából. Még szerencse, legalább nem kell a szemébe néznie. Viszont amint kilépett az előadóterem ajtaján, a srác ott állt. Nyakában lógott a fülese, zsebre tett kézzel az ajtón kiözönlő hallgatókat pásztázta. A lány épp tolta befelé az ajándék édességet, amikor megszólította:

– Ne haragudj, ma extrém módon bosszantott Heteyei mekegése. Eldöntöttem, hogy nem is jövök többet. Megszereztem a korábbi évekből a jegyzeteket, majd azokból tanulok, szívesen átküldöm neked is.

Zsófinak zavarában sokáig tartott lenyelni az édes falatot, amikor végre sikerült, kinyögte:

– Az jó lenne, köszi.

– Megbocsátva minden bűnöm? – kérdezte a srác pimaszul mosolyogva. Nem várt választ, folytatta:

– Egyébként kedd délután van a fizika felzárkóztató, gyere el, próbáld ki, mit jegyeztél meg a mai tananyagból. Ütközzünk véletlenszerűen – utalt viccesen az iménti előadás témájára. Káoszelmélet, pillangóeffektus... „Egy pillangó egyetlen szárnycsapása a Föld egyik oldalán tornádót idézhet elő a másikon.”

– Nehéz belátható időn belül megjósolni ebben a kaotikus rendszerben, hogy mi lesz kedden – szellemeskedett a lány is.

– Elmes megállapítás – nyugtázta a fiú. – Na, szia.

Búcsút intett, lelépett. Zsófinak már csak a kollégium felé bandukolva a domboldalon jutott eszébe, hogy nem cseréltek elérhetőséget, így a srác nem fogja tudni átküldeni neki az anyagot, hiába várja. No, ez megjósolható, fintorgott magában.

Aztán eljött a kedd délután négy óra, a fizika felzárkóztató ideje. Azt tervezte, odamegy, elkéri a jegyzeteket, és már sarkon is fordul. Hát nem így történt.

Már az épület előtt kiszúrta. Egy másik sráccal beszélgetett, aki szinte azonnal lelépett, amikor a lány határozottan megállt mellettük.

– Ígértél jegyzeteket, de aztán nem kértél e-mail-címet, azt se kérdezted, hogy hívnak – sorolta egy szuszra.

– De hiszen ismerlek. Együtt barbiztunk – nevetett vállat vonva a fiú.

– Ez valami hülye vicc vagy szójáték, amit nem értek? – faggatta a lány. – Egyetemista szleng?

– Tényleg barbiztunk. A kezembe nyomtad Kent, volt egy menő rózsaszín Cadillacje, azon furikázta felváltva a szőke és barna babáidat.

Aztán megmondta Zsófi teljes nevét, hogy hol lakik a nagyjija, és a lány tudta, tényleg létező játékokról beszél. Kiderült, kilencévesen egyszer átvitte őt nagymamája az ő nagyjijához a nyári szünetben, amikor épp falun nyaralt. És ennyi év után nemcsak emlékszik a történetekre, hanem fel is ismeri. Bámulatos memória.

– Na, várj, bekövetlek Instán – kapta elő a fiú a mobilját, közben elindult az épület felé, Zsófi, mint a holdkóros, ment utána, mert még mindig azt hitte, ugrotta. Még hogy együtt barbiztak!

– A determinisztikus törvényszerűségek ellenére sem volt ez előre jelezhető, mi? – vigyorgott rá élvezve a lány zavarát.

Zsófi elővette telefonját, hogy legalább a nevét megtudja. Ott volt az engedélykérések között: Hernádi Tomi.

– Volt olyan világoskék sellő alakú hajcsatod, az megvan még? – súgta a fiú a fülébe. Roppant szórakoztatónak találta, hogy meghökkentheti.

– Lila hajpánttal és rózsaszín csillaggal a sellő hajában – folytatta Zsófi lassan ejtve a szavakat, mint akit hipnotizáltak. Még erre is emlékszik? Remek, ő meg hiába erőlködik, de semmilyen Cadillacet tologató szösze kisfiú képe nem rémlik neki. El kell hinnie, hogy igazat mond.

Még az óra kezdete előtt végigpörgette Tomi posztjait és a fotókat, ahol megjelölték. Nem talált barátnőre utaló nyomokat. Buli a haverokkal, túrázás, fesztiválfotók, anyuci karácsonyi képei, sátorozás a Bükkben, menő verdák, kétszáz felvétel a saját kocsijáról, edzőtermes tükörszelfi...

– Elhívnálak valahová. Mihez lenne kedved? – ajánlotta neki óra után a fiú.

– Ki fogsz nevetni – mosolygott Zsófi.

– Nem valószínű. A rózsaszínű Cadillac és a világoskék hajcsat óta tisztában vagyok veled, hogy nagyon kifinomult az ízlésed. Nos? – faggatta tovább.

– Megnézném a várostörténeti múzeumot. Mert három hete itt vagyok, de a kampuszon kívül semmit sem láttam. És van egy szabadon választható tantárgyam, amihez kell egy múzeumlátogatás is – vallotta be.

– Kocsmatúrának ugyan jobban örültem volna, de legyen – nevetett Tomi.

Aztán mégsem a várostörténeti múzeumba vitte a megbeszélt időpontban. Azt mondta, sokkal jobbat talált ki. Most itt van a városban a Munkácsy-trilógia, ő azt egyszer Debrecenben látta, és az olyan volt, mintha 3D-filmet nézett volna.

– Le akarlak nyűgözni – színpadias mozdulattal a szívére tette jobb kezét és meghajolt a kuncogó Zsófi előtt.

És valóban lenyűgözte. A lányt szinte mellbe vágta a fények, a megvilágítás, a színek, a kompozíció. Megilletődötten állt a kiállítóteremben. Tomi közelebb hajolt, hogy kibetűzze az egyik festmény címét.

– Krisztus Pilátus alatt – olvasta fel hangosan.

A lány vidám nevetésben tört ki. A teremőr finoman köhintett az ajtó mellett. Zsófi bocsánatkérő pillantásával lekenyerezte, a fiút pedig kioktatta.

– Alatt? Biztos? Hiszen ez így inkább egy pornófilm címe lehetne, nem egy bibliai témájú festményé – bökte mutatóujjával mellbe a fiút.

Az újra elolvasta a kis tábla szövegét, ezúttal helyesen.

– Krisztus Pilátus előtt. Rövidlátó vagyok – magyarázta bűnbánóan. Aztán egyből témát váltott.

– Amikor barbiztunk, Ken megpuszilhatta Barbie-t. Ééés... te azt mondtad, ha majd nagyok leszünk, mi is összepuszilkodhatunk – mondta csak úgy lazán a római katona hátának a festményen, a lányra se pillantva közben.

– Hogy ez mekkora kamu! – tört ki hangosan Zsófiból, és jól oldalba is vágta a kajánul vigyorgó srácot.

A teremőr hangosabban és ezúttal kettőt köhintett. Zsófi megfogta a fiú kezét, kicsit távolabb húzta.

– Ez akár maradhatna is ezentúl így, ha nem bánod – nézett le a fiú a kezükre, és rákulcsolta ujjait a lányéra. Zsófi nem bánta.

A Golgotát már nem nézték meg annyira tüzetesen. Az előtt csókolta meg őt. És akkor ott végre megértette, hogy miről beszélt Hetyei, amikor azt mondta, hogy globális keveredésen azt értjük, hogy tipikus kezdőfeltételekkel indítva hosszú idő alatt az összes lehetséges állapothoz közel kerül a rendszer. Vagy lehet, hogy egyáltalán nem erre gondolt a professzor. De akkor is ez volt a lehető legkelleme-sebb állapot az elmúlt három hétben.

(A szerző a novella írása idején a Kisebbségi Kulturális Alap ösztöndíjában részesült.)

Németh István: Kagyló

A boldogság sziluettje

A filozófia koránkelő.
Az ókori bölcsek gondolatai
saját neuronjaid rezdüléseiben
köszönnek vissza
a kerti kanapé komfortjából
az éppen derengő hajnali fényben.

A langyos sugarak ölelésében
úgy érzed, csak néked trilláznak
a lombok takarásában a madarak,
s az önkéntelen feltörő sóhajodban
akkor és ott
az ébredező világgal egyesülsz.

A perc magasztos szépségében
minden rossz a messzi ködbe tűnik,
s egy földöntúli érzés vesz körül,
halvány kontúrokkal keretezve
a pillanattól lecsupaszított,
szemérmes lelkedet.

A kegyelem egyszerűsége

Amikor süt a nap,
a világmindenség vall szerelmet
nekem és minden élőnek,
ami sötét odújából a fényre kimászik.
Szívesen fürdetem arcomat a fotonok árjában,
de az arctalanoknak csak potrohuk látszik.
Szemem, ha nem lesütve tartom

és rányitom az égi sugárra,
azzal tág kapuját tárom ki a valóságnak,
ami az erény árnyékától követve
bejárja a gondok és gondolatok
mélyét és magasát.
Olyankor elhiszem,
hogy én is szeretem a világot
énekesmadaraival és féргеivel együtt,
és olyankor én is meg tudok bocsátani.
Talán.

Dante álma

Pipacspír gyolcsruhában,
vérző láng vörös színében
látta meg (önmagát szántan)
szép hölgyét szállni az égen.

Ha álmában eljött, mindig
angyalok szárnyán szállt lelke,
de vétlent csak Ámor int így
örökös kínokba verve:

Szívéből (jaj) lakmározva,
míg álmából fel nem ébred,
de új nap az új kint hozza,
így vajúdik az 'Új élet'.

Itt is van pokol a földön,
már megvalósult az régen:
a test a léleknek börtön,
s oly távol az ígért éden,

ahol Őt, egy felhőn ülve
csillagok fényében várja
az erénytől megszépülve
a földinek égi párja.

Az egy igaz útra így lelt,
a tiszta folyót követve,
s az úton sohasem színlelt,
Azt, okos szóval kövezte,

hogy az értelem vitája
mind győzzön a hitványságon,
és a *vad vadon*nak tája
hitványnak ne legyen álom.

Juvenalis nyomában

„*Vajmi nehéz szatírárt nem költeni*” – írja a költő.
Őt, okozattal idézi szavam ily fura korban,
könnyű ma írni efféle gúnyteli gondolatot,
hisz adja magát az utca porában elheverőn,
s jobb lehajolni derékből mélyen és felemelni,
mint kikerülve botlani benne s zuhanni közé.

Németh István: Étvágy

Hellász

Kárpátok ölelése ad otthont gyönyörű kebelén,
mégis elvágom nimfákkal teli szép szigetedre
messzi Göröghon. Ezért dicsérlek bort iszogatva,
s nem ereszt vágyam, ókori tájad megbabonázott,
egyszerű hősként lenne jó élni át a legendád:

Hélioszt várni áldva a hajnal százujjú fényét,
néreiszekkel fürödni reggel tiszta vizedben,
felhők közt kelni, ott lakomázni égilakók közt,
néha csodálni Aphroditét is isteni kegyből,
dicsérve szépét, és amit enged látni magából,
éroszi nyíltól megsebesítve tűrni, mi fájó,
s lesni Athénét, bölcs szavait, mint csepegő mézet,
égi gyönyörben, fehér karok közt pihenni ölben.
Lejteni táncot Apollón lantja, ha szól a szélben
szűz Artemisszel ezüst holdfényben vadászni együtt,
minden rossz ellen Héra oltalmát bírni szerényen.
Látni, hogyan lesz tűzből és vasból nagyszerű fegyver,
két keze alatt Héphaisztosznak, hogy sír az érc fel.
Látni Olümposz dühteli ura bösz dörgedelmét,
ha lenn a földön a léleknek börtöntestbe' a gyarló
ember erénye fullad a sárba s véle az ember,
mert igazát az elme igényli megvalósulni
itt is a porban, hol egyetlen isten sem jár közöttünk,
lábnyoma sincs oly, amit Hellén-part szűz fövényén rejt.
Messzi Göröghon, ókori mesék tája, dicsérlek:

Hírnököt küldtél Homérosz által, jóeszű harcost,
s kallimakhoszi himnuszok zengnek csak körülöttem,
bort iszogatva Anakreón jut mind az eszembe,
forró estéken láthatlan száll a szapphói ének,
míg ti közétek álmodom magam isteni múzsák.

MINIKRIMIK 2.

Helyszíni szemle

A lány alig töltötte be a huszonötöt, mégis meg kellett halnia. Életében gyönyörű teremtés volt, hosszú, sűrű barna hajjal és ragyogó, smaragdzöld szempárral. Most itt feküdt előttem az egyszerűen berendezett nappali közepén, kicsavarodott végtagokkal, a semmi közepét bámulva – és már nem is ragyogott a szeme.

Untam már ezt a melót. Szinte minden héten újabb hulla, és én mindig ott álltam mellettük, néztem a groteszk pózt, amit életük utolsó másodperceiben vettek fel, és néztem az élettelen szemeket, a kifejezéstelen, szobormerev arcokat. Már túl késő volt, hogy bármit is tegyek ellene: mindenkinek kell egy munka, és nekem is élnem kellett valamiből.

Ennél az utolsónál pár röpke pillanatig úgy éreztem, nem bírom tovább. Elővettem egy cigit, a számba nyomtam, de nem gyújtottam meg azonnal. Mégis mit művelek, kérdeztem magamtól. Aztán úgy döntöttem, nem érdekel, és mégis meggyújtottam a szálát. Mélyet szívtam belőle, majd ahogy kifújtam a füstöt, végre elővettem a kis kék spirálfüzetet is, a farmerom zsebéből meg a Parker tollat. Mindig ezeket használtam, és már a vége felé jártam a kis jegyzetömbnek.

Igazi nyomozó voltam ezekben a percekben, ahogy felvéstem minden egyes adatot az újabb szűz lapra: neve, lakcíme, életkora és a többi... Mindig megpróbáltam a lehető legtöbbet megtudni az áldozatról: mit szeretett, mit utált, mi lehetett a hobbija. Valami számomra is ismeretlen, kissé talán perverz módon meg akartam ismerni ezeket az embereket, afféle posztumusz kapcsolatot alakítva ki velük. Körbejártam a lakást, és mindent óvatosan áttanulmányoztam, hosszúkás csipesszel és természetesen gumikesztyűben, hiszen egy nyomozónak tudnia kell: nem keverheti össze az ujjlenyomatokat!

Már gyerekkoromban is mindig nyomozó akartam lenni, a gyilkossági csoport fontos és nagyhírű, éles elméjű embere. Legtöbbször hosszú, sötét színű ballonkabátban képzeltem el magam, gumikesztyűvel a helyszínen, egyik kezemben tollat, másikban spirálfüzetet szorongatva. Mindig én voltam a központi figura: ott álltam a hulla mellett, az agyam kattogott, úgy vágott az eszem, mint a borotva, és csak írtam, írtam, amíg össze nem gyűlt minden adat, rá nem jöttem az indítékra, majd végül meg nem világosodott előttem a gyilkos kiléte.

Erre most, hosszú évek után, tessék: ott álltam a nappali közepén, a mozdulatlanul fekvő, lassan teljesen kihűlő és megdermedő lány mellett, szinte egy az egyben megfelelő gyermekkori álomképemnek. Az eltérés mindössze annyi volt, hogy nem ballonkabát volt rajtam, hanem farmerdzseki.

Nem akartam tovább maradni, már addig sem, amíg elszívom a cigarettát. Valahogy hamarabb elegendő lettem az egészszől, mint a korábbi alkalmak során. Öregszem, gondoltam. Csakis ez lehet a magyarázat.

Még egy utolsó pillantást vettem a lányra, elraktam a füzetet és a tollat, felvettem a szőnyegről a fojtózsínort, és amilyen halkán és észrevétlenül érkeztem, úgy is surrantam ki a lakásból, a házból, majd belevesztem az éjszakai forgalomba.

Keresnem kellett egy utcai fülkét, hogy felhívjam a megbízót.

Hurrikán után a csend

Mindig is iszonyodtam a kórházaktól. Iszonyodtam a színüktől, a szaguktól, a betegektől, akik miatt úgy fest az egész belülről, mint egy Kubrick-féle posztmodern horrorfilm. Félhalál premier plánban, csupa élénk színnel. A szüleim, majd később a barátaim is próbálták nekem elmagyarázni, hogy a kórház cseppet sem félelmetes hely, és hogy ott nem őrült sorozatgyilkosok garázdálkodnak, hanem orvosok és ápolók, akik mind az én egészségemet tartják szem előtt. Többször is próbálkoztak, de egyszer sem sikerült meggyőzniük engem.

Minden embernek van valami mániája, valami kis privát őrültsége, ami aztán végigkíséri az életben, egészen a sírig. Az én őrületem a kórházaktól való halálos félelem volt, így aztán mindig is próbáltam a lehető legjobban vigyázni az egészségemre. Napjában ötször mostam fogat, háromszor zuhanyoztam, két marékkaal tömtem magamba a vitaminkészítményeket, és mindig megmostam a tojást, mielőtt feltörtem volna.

A rák ellen azonban nem tudtam mit tenni.

Kissé azért ironikusnak éreztem, hogy egy olyan helyen halok majd meg, amittől világéletemben betegesen rettegettem. Bentről szemlélve végül annyira nem is volt szörnyű, legalábbis addig, míg be nem raktak mellém egy kopasz öregembert, aki úgy horkolt, akár a disznó. Vagy mint tíz disznó...

Napközben persze nem alhattam: vizsgálatok, kezelések, operációk követték egymást sorra, meg ugye a rokonok, aztán egyszer csak éjszaka lett. Az öreg hamar elaludt, nekem esélyt sem hagyott. Mire elálmosodtam volna, már égzengés visszhangzott az egész szobában.

Másnap, amikor az öregot elvitték különféle vizsgálatokra, könyörögve kértem a dokit, hogy csináljon már valamit, adjon nyugtatót, vagy lőjön le, teljesen mind-egy, csak alhassak végre egy kicsit. Ő erre felhúzta a szemöldökét:

– Nem értem – mondta. – A kezelése után a betegek sokszor több napot is átalszanak. Nem érzi fáradtnak a testét?

Önkéntelenül is ordítani kezdtem vele:

– A testem olyan kurva fáradt, hogy már fingani sem bírok, de ez a szerencsétlen úgy horkol mellettem, hogy egy percig sem tudok tőle aludni!

Kértem, hogy adjon valami altatót, de ő határozottan ellenezte az ötletet. Épp most kezdtünk bele egy erős gyógyszeres kezelésbe, mondta, és ha altatót adna nekem, annak beláthatatlan következményei lennének. Akkor, próbáltam a lelkére beszélni, legalább engedje meg, hogy most pihenhessek kicsit. Szó sem lehet róla, mondta ő, most ugyanis egy sor vizsgálat vár rám, egész délután ébren kell maradnom.

Az öreg természetesen aznap éjjel is horkolt. Bár azt hiszem, a horkolás nem a megfelelő szó arra, amit ő produkált. Olyan volt, mintha hurrikán tombolna közvetlenül a fülem mellett. Kikászálódtam az ágyból, megbökdöstem a vénembert, mire abbahagyta – egy perc múlva azonban még hangosabban folytatta.

Sok mindennel próbálkoztam: szólongattam, hogy csituljon, felébresztettem, még a takaróból kikandikáló lábujját is meghúzogattam, de a borzalmas horkolásnak akkor sem lett vége.

A harmadik éjszaka azzal kezdődött, hogy hánytam. Valószínűleg a kezelés hatására, de én biztos voltam benne, hogy ha nem lennék beteg, a kimerültség és az idegesség együttes hatásától akkor is okádnék. Mielőtt visszamásztam volna az ágyamba, rálestem a horkoló öregemberre. Aztán a párnámra pillantottam, majd az öregre, utána megint a párnámra és megint az öregre...

Másnap reggel közölték velem, hogy a szobatársam az éjjel folyamán sajnos elhunyt. Tüdőbeteg volt, álmában fulladt meg.

Aznap éjjel mélyen aludtam. A hajam és minden szőrzetem kihullt, a csontjaim égtek a kemótól, a gyomromban nem maradt meg semmilyen étel.

De aludtam.

És mosolyogtam álmomban.

Délibáb

– Az isten szerelmére, Karlson! – ordított a főnök, hogy a feje is belevörösödött. Már nem tudott meglepni, nyolc év alatt minden rigolyáját megszoktam. Csendben ültem, és higgadtan figyeltem azt a kopaszodó, ráncos kugligolyót, ahogy egyre csak nő, növekszik, és egyre inkább hasonlít egy monumentális céklára.

Aztán hirtelen kifulladt, a mahagóni íróasztalra borult, és levegő után kapkodott. Zakója belső zsebéből kikapta a nyugtató tablettákat, és egyből bekapott három jókora szemet, csak úgy, víz nélkül, csontszárazon. Ebből is láthattam, hogy sok mindent kellett lenyelnie, míg a főnöki székbe került – nem mindennapi gyakorlatot szerzett benne.

– Figyeljen, Karlson! – mondta, most már némileg higgadtabban. – Jól nyissa ki a fülét, mert csak egyszer mondom el, és egyben utoljára!

Szó nélkül bólintottam.

– Egyetlen esélyt kap – folytatta szigorúan. – Egy utolsót. Ha most sem kapja el azt a szemetet, én esküszöm, lefokozom magát közrendőrré! Veheti az uniformist meg a sárga mellényt, és mehet közlekedést irányítani, vagy beállhat egy egyirányú utcába, és...

Nem mondhatta végig. Az asztalán kellemetlen, ocsmány hangon megszólalt a kőkorszaki telefon. Felvette a kagylót, hallgatta vagy negyed percig, aztán izgatottan lecsapta.

– Ez a maga napja, Karlson fiam! – kiáltott vidáman, már amennyiben vidámanak lehet nevezni a tevbőgés és a páviánvisítás keverékét. – A Gyertyás újra lecsapott!

– Hurrá – mondtam monoton egykedvűséggel. Tulajdonképpen most szólaltam meg először azóta, hogy az irodájába hívatott. – És ez miért olyan jó nekem?

– Mert most egy benzinkútnál járt! – újságolta vigyorogva a főnök. Meglehetősen ronda látványt nyújtott. – Az a marha nem vette észre a biztonsági kamerát, ami minden egyes mozdulatát rögzítette!

Erre aztán már én is felélénkültem. Eddig leginkább egy kókadt virágra hasonlíthattam, kicserepesedett földben, de most jött a húsító záporosó. Kiviharzottam a főnök irodájából, bevágtam magam a szolgálati csotrogányba, és kevesebb, mint húsz perc múlva már a benzinkútnál voltam.

Az egész objektumot sárga szalag fogta körül, a rendőrök és a báméskodók csak úgy rajzoltak a helyszínen. Letettem az öreg fémcsótány seggét egy alacsonyabb járdaszegélyre, és futólépésben iramodtam az épület felé.

Ami odabenn fogadott, egyáltalán nem lepett meg: rendetlen pult, szétlőtt pénztárgép. A földön fehér vonal jelezte az áldozat testhelyzetét, feldobva egy jókora, megalvadt vértócsával. Mellette áldozati gyertya égett. Igen, ez az ő műve, a Gyertyásé, akit immár másfél hosszú esztendeje üldözött a fél rendőrség, a fő-

szerepben persze velem, ki mással – eredménytelenül. A főnök miatta volt úgy kiakadva rám, és azt hitte, soha nem kapom el a gátlástalan szemétládát.

Ahogy a kis, fekete-fehér tévékészülék felé ballagtam, a siker keltette forró bizsergés átjárta minden egyes porcikámat. Már láttam magam előtt a kitüntetésemet, holott fél órával ezelőtt még a lefokozásom volt a téma. A holsápadt tulajdonos reszkető kézzel indította el a felvételt. Néma csendben vártuk a filmet, és akkor...

Akkor valami borzasztó dolog történt.

Tarkómat hideg szellő simogatta, a szívemet egy fagyos marok szorította össze. Émelyegni kezdtem. Nem értettem semmit, ahogy a körülöttem állók sem: a férfi a képernyőn, aki szétlőtte a berendezést, aki megölte a pultos fiút, majd gyertyát gyújtott a még meleg holttest mellett, a gyilkos, akit másfél éve üldöztünk – én magam voltam.

***

A telefon csörgése ébresztett fel.

Otthon feküdtem kicsi, de lehetőségeimhez képest elegáns lakásomban, és irtozatosan fáradt voltam. Csak az ötödik csörgés után jöttem rá, hogy mi rázott fel a rémálomból.

– Halló! – szóltam a kagylóba rekedt, álmos hangon.

– Karlson fiam! – ordított boldogan, recsegős hangon a főnök. – Karlson, ezt nem fogja elhinni! Ez a maga napja, édes fiam!

– Mi... Mi történt? – kérdeztem értetlenül.

– A Gyertyás újra ölt! De most melléfogott! Nem vette észre...

– A biztonsági kamerát?! – vágtam közbe. – Egy benzinkútnál?!

A főnököt megrendítette a kérdés.

– Karlson! – szólt csendesebben. – Maga ezt honnan tudja?

Rémülten csaptam le a kagylót. A kezem úgy remegett, hogy majdnem félre raktam. Nehezen lélegeztem, és forgott velem a szoba. Azt hiszem, pár pillanatra kisebb sokkot kaphattam. Kirohantam a konyhába, és magamba döntöttem egy kis tequilát – csak úgy, egyenesen az üvegből, só és citrom nélkül. A látásom valamennyire kitisztult, a kezem sem remegett már annyira, viszont az egész testem verejtékben fürdött.

A lehető leggyorsabban összecsomagoltam egy bőröndnyi ruhát, magamhoz vettem az összes készpénzemet és az irataimat, zsebre vágtam a járgány kulcsát, aztán magam mögött hagytam a lakást – vele együtt pedig talán az egész addigi életemet. Amikor az ember filmen látja ugyanezt, nem is gondolná, mennyire nehéz megtenni. Nem érzi a fájdalmat, azt az ürességet, amit pár perccel azelőtt még kitöltött valami...

Becsaptam magam mögött az ajtót, aztán lerobogtam a lépcsőn, ki a parkolóba. Úgy gondoltam, talán még nem késő, hogy elérjem a mexikói határt.

Tévedtem.

Közvetlenül a kocsim mögött egy rendőrautó parkolt. Régi kollégáim, Dan és Pete szálltak ki belőle, hogy komor ábrázattal elinduljanak felém. A kezem ismét erősebben remegett, és egyszerűen nem bírtam kihalászni a slusszkulcsot a farmerzsebemből, bárhogy is próbálkoztam. Aztán ők túl közel értek, én meg teljesen lebénultam. Sem elszaladni, sem ütni nem volt erőm. Csak álltam ott, és vártam a végét.

Dan és Pete némán álltak velem szemben néhány másodpercig – szigorú arcukat mintha márványból faragta volna egy ismeretlen teremtmény –, aztán Pete megszólalt:

– Szervusz, Karlson! – Kimérten bólintott, halkán és gyászosan beszélt. – Hová készülsz? – bökött a bőröndre.

– Miért kérdezed? – tértem ki a válaszára elől.

– A főnök... Nem hívott még? – kérdezte Dan.

– De igen – feleltem halkán, nagyon halkán. Felesleges lett volna bármit is letagadnom. – Ő már... látta a videót?

Mindketten szó nélkül csóválták a fejüket.

– És most... mit akartok tenni? Megverték? Becsuktok? Talán lelőtök?

Egymásra néztek. Jól ismertem ezt az átkozott nézést, ez volt az a bizonyos „szavak nélkül hangosan”. Régóta voltak társak, olyan régóta, hogy már nem csak félszavakból, de egy-egy pillantásból is megértették, mit akar a másik.

Mélyet lélegeztem, elszámoltam egy és félig, mire kicsit alábbhagyott végtagjaimban a remegés. Eddig abszolút jó fiú voltam – legalábbis annak éreztem magam –, soha még csak egy tilos parkolást sem tudtak rám verni, a mai nappal azonban fordult egyet a kocka. Annyira pedig mégsem éreztem magam jó srácnak, hogy önként nyújtsam ki a kezem, esetleg még én is kattintsam magamra a karperecet.

Még mindig egymást nézték. Lehet, hogy öt másodperc sem telt bele, csak én éreztem olyan hosszúnak a néma ácsorgást.

Aztán hirtelen bevillant: most vagy soha!

Jobb kezem ökölbe szorult – úgy ugrott össze, mintha csak valami ősi reflexnek engedelmesskedne –, és éreztem, hogy az addiginál is nagyobb dózisban árad szét ereimben az adrenalin. Pete volt közelebb: talán az állkapcsa is eltört, akkorát kapott. Nekikenődött a szolgálati kocsinak, magával sodorva Dant, akit így most kihagyhattam a nagylelkű osztogatásból.

Ekkorra már a slusszkulcsot is elő tudtam halászni. Bepattantam az öreg Chevibe, ráadtam a gázútást, és ész nélkül tapostam a gázra.

Mielőtt rákanyarodtam volna a főútra, még belenéztem a visszapillantóba: Pete mozdulatlanul feküdt a földön, Dan meg értetlenül nézett. Valahogy úgy, ahogy én néztem volna az ő helyében.

***

Az utolsó pillanatban gondoltam meg magam, és mégsem lógtam át Mexikóba. Valójában nem csak a rendőrség, de önmagam elől is menekültem, és hirtelen nem tudtam eldönteni, melyik az ijesztőbb.

A Chevit kénytelen voltam egy rozsdáette, kopott kisteherautóra cserélni, és a kinézetemet is megváltoztattam, amennyire tudtam: teljesen leborotvtáltam az arcszőrzetem, félhosszú hajamat túskefrizurára váltottam, és vettem egy örületesen béna szemüveget, vastag kerettel, nullás lencsével.

Egy lepattant motelszobában gubbasztottam, kényelmetlen és gyanúsan szagló ágyon, a fekete-fehér tévé helyett pedig inkább a retkes falakat bámultam. A kezemben szorongatott whiskysüvegben már alig lötyögött némi pia: minél többet ittam, annál képtelenebbé vált számomra az egész borzalom.

Az álom képei újra és újra lepereregtek előttem: józanul, félrészegen, csontrészegen... Nyitott és behunyt szemmel. Sehogy sem jöttem rá a megoldásra, nem bírtam választ találni. Nem éreztem magamban annak a másik személyiségnek a mozgását, tudatos énemmel egyáltalán nem tudtam azonosulni a Gyertyással. Az istenért, hiszen még a gyertyákhoz sem kötött az égvilágon semmi!

Lassan aztán csak felvászorgott a kismutató a hetesre, aznap már másodszor, úgyhogy bekapcsoltam a tévét: tudni akartam, foglalkoznak-e az ügyemmel, vagy eltussolják, hogy másfél év után közülük került ki a hírhedt sorozatgyilkos.

A rendőrség épületénél hatalmas tülekedés volt, csak fejbükokat és egy maszszaként hömpölygő, szinte homogén testhalmazt lehetett látni, meg néhány magasba tartott mikrofont és újságíró-igazolványt. Aztán hirtelen valakik utat törtek a tömegben, és feltűnt a főnök arca: megjegyzem, egészen másképp festett, mint előtte bármikor. Másodperceken belül megláttam a két rendőrt is, akik kísérték – bilincsbe verve.

A főnök egészen közel ért a kamerához, az arca szinte az egész képernyőt kitöltötte. Nem mondott semmit, de a tekintetétől kirázott a hideg: egyszerre volt végtelenül szomorú és örületesen gonosz. Mintha két lélek lakozott volna a testében.

Egy csapásra nyilvánvalóvá vált minden, számomra mégis csak akkor világosodott ki a kép, amikor a főnököt begyömösölték a meseautóba. Akkor végre megértettem, és a tenyerembe tettem az arcomat.

Vissza kell szereznem a Chevit, és bocsánatot kell kérnem Pete-től.

Remélem, nem tört el az állkapcsa.

Nyári ősz

Sárga falevél –
merülőmedencénken
átsiklat a szél.

Igézet

Egy nő ölel át.
Oda hagytam álmomban,
pedig kívántam.

Madárdervis

Mély szufi-légzés.
Nézz föl! Károgva kering
veled egy varjú.

Esti pirosban

Király utcai
kényes flamingók. Kamasz
csajok sétálnak.

Károly körút

A lomb-kockákból
kileng pár pici zöld ág.
Városi szél fúj.

Tudós/költő?

Most hol van ama
csillag? Lent a lap alján?
Vagy fönt az égen?

Őszi etűd

Két lány feje közt
fényes pókháló libeg.
Ősz a körúton.

72

Fiatal arcban
szemlélgetem magamat.
Őszi derűs nap.

Mindenszentek

Kicsoda vagy, mondd!
Léggömbre festett szavak.
Mécses közelít.

Egy nap

Reggel születni.
Napközben másért élni.
Este meghalni.

Létkerék

Élet és halál
évezredei. Hányszor
éltél már; s miért?

Arcok a metrón

Pound-plakett

Szép japán lányok.
„Szilvavirágzás, tavasz.”
Pedig most ősz van.

Van/nincs

Kinek semmije
van – elvehetik tőle.
Ne tarts meg külsőt!

Egy pofon utóélete

A második exponálás után kevély, bajszos ember jelent meg az erkélyen. Öntelt kiállásából ítélve maga a tulajdonos.

– Mit csinál maga itt? – kiabált le Szépfalvinak.

– Fényképezem a kastélyt, uram. Megtenné, hogy arrébb áll egy kicsit? Zavarja a képet.

– Hogy én arrébb, a saját tulajdonomban? Azonnal tegye el azt a telefont! Ez magánterület, nem látja?

– Csak nem egy Andrássy-leszármazotthoz van szerencsém? – kérdezte Szépfalvi, leeresztve maga mellé a mobilt.

– Ahhoz magának semmi köze! Na tűnés, mielőtt lemegyek!

Szépfalvi érezte, hogy egy sebességfokozattal gyorsabbra vált a szívverése, de nem szólt semmit, csak felemelte újra a készüléket, és folytatta a fotózást. „Most már végigjátszom” – gondolta, s Emmára nézett. A kislány némileg riadtnak tűnt.

– Apa, mi van, ha tényleg lejön?

– Semmi, kicsim. Nekünk van igazunk.

Rövidesen a kevély fickó is előtűnt. A kapuajtót feltépve gyors, határozott léptekkel Szépfalvi felé sietett. Jó fél fejjel alacsonyabb volt nála, de a tulajdonosi öntudat kellőképpen kompenzálta ezt a problémát. Emma ösztönösen az apja háta mögé bújt.

– Adja ide a telefont – parancsolta ellentmondást nem tűrően, s előrenyújtotta a tenyerét.

– Maga talán rendőr?

– Azt mondtam, adja ide!

Szépfalvi ekkor közelebb lépett.

– Látom, hozzászokott, hogy engedelmeskednek magának. Hát most eméssze meg, hogy nem érvényesül az akarata.

A fickó arca vörösbe borult.

– Látja a feliratot ott, a kerítésen? Fényképezni tilos! Ön szerint mi van oda írva?

– A pétéká és a bétéká: ezek számítanak, uram. Amit ön ide írogat, az lényegtelen.

A kastélytulajdonos színe sötétlilába váltott. Elkapta Szépfalvi kezét, megpróbálta kiszedni kezéből a mobiltelefont, ő azonban egyetlen mozdulattal kirántotta karját a szorításból, zsebre vágta a készüléket, majd szabaddá vált jobbjaival

irdatlan pofont kevert le az erőszakoskodónak. A tulajdonos hátratántorodott pár lépést, bal kezét égő arcára tette, s olyan döbrent arccal nézett Szépfalvira, mint-ha saját feleségétől kapta volna a maflást.

– Endre! End-re!! Gyere gyorsan, segíts!

Szépfalvi kézen ragadta a riadt Emmát, és a kocsihoz sietett.

– Eleget fényképeztünk, kicsim. Jobb, ha most indulunk – s azzal a hátsó ülésre tuszkolta a lányt. – De ki lehetett az az Endre? – töprengett magában, mikor már az autópályán gurultak. Komornyik? Testőr? Szobalány?

A rendőrségnek nem volt szüksége orvosi látletre, sem cellainformációkra. A kastély kamerája mindent rögzített, a tulajdonos pedig – Hankernek hívták és vaskereskedéssel foglalkozott – háromszor is lefotózta Szépfalvi rendszámát.

– Nem indítunk nyomozást, Hanker úr – közölte az ügyeletes tiszt. – Maga kezdte az inzultust, az úr pedig teljesen szabályosan fényképezte le az ön műemléki ingatlanát. Jobb mindenkinek, ha veszni hagyjuk ezt a feljelentést.

A vaskereskedő azonban nem adta fel. Volt egy jó rendőrségi kapcsolata a megyei kapitányságon, így rövidesen mindent megtudott a rendszám tulajdonosáról.

Szépfalvi éppen munkába indult: udvariasan előreengedte a kapuban a végstádiumos Szabó nénit, majd kilépett a reggeli szeptemberi napfénybe, s füttyö-részve elindult az autója felé. Valamiért nem érezte meglepőnek, hogy a járdán a kastélynál felpofozott fickó áll meg előtte.

– Látni akartam. Kinyomoztam a nevét és a címét – közölte Hanker.

– Milyen vicces egybeesés! Én is kinyomoztam a maga címét. Még le is fotóztam, ahogy az erkélyen áll.

Hankernek semmi nem jutott az eszébe. Valami hasonlóan frappáns ríposzton gondolkodott.

– Remélem, az Andrásy nevet azért nem vette föl – folytatta Szépfalvi, s végigmérte a vaskereskedőt, aki élénkzöld öltönyt viselt narancssárga nyakkendővel és azúrkék makkoscipővel. Szépfalvi közelebb lépett Hankerhez, mint ama nevezetes pofon előtt.

– Ön vett egy kastélyt, mert a kor, amiben élünk, ezt lehetővé tette magának. Persze nyilván nem kastélyt akart venni, hanem elismerést és irigységet. Csak éppen arra nem gondolt, hogy ezzel kíváncsi turistákat is vásárol. Akik közül egyébként bárki jobban megérdemelné azt a kastélyt, mint ön.

– Sugyan mér? – tette csípőre kezét a kereskedő.

– Azé, mert bármelyikük többet tud arról az épületről, mint a tulajdonosa maga.

Hanker sokatmondó fölénnyel elvigyorodott. Háta mögött két kopasz surmó tűnt fel, akik két oldalról közrefogták a vaskereskedőt. Kezeiket maguk elé tették, mintha imádkozást mímelve pisztolyt markolnának. Szépfalvi hátranézett. A résnyire nyitott kapu mögül Szabó néni figyelte az eseményeket.

– Na figyeljetek, fiúk! – nézett újra a trióra. – Lassan mondom, hogy értsétek. Ennek a fának a harmadik ágára, mutatom nektek, két és fél hónapja egy apró ipari kamerát szerelt föl a szolgálát. Hogy melyik, az most mindegy. Hogy miért, az sem érdekes. De van ennél rosszabb hírem is. Az idős hölgy, aki ebben a pillanatban is figyel titeket a kapu mögül, többet tud, mint mi négyen együttvéve.

A kopaszok nyújtogatni kezdték a nyakukat, hol a faágat, hol a kaput figyelték.

– Én nem kukoricáznék a nénivel, későn érő típus – közölte a jól értesültek mosolyával Szépfalvi. – De a lényeggel még adós vagyok... Elnézést.

Megtapogatta a belső zsebét, mintha hívná valaki. A surmók testtartása ekkor már sokat veszített eredeti feszességéből. Egyikük a kastélyos ember felé fordult, s halkán motyogott valamit. Szépfalvi erélyesen közbevágott.

– Lehetne hangosabban?

– Mit csináljunk, fater? – kérdezte immár hangosan a kopasz, fél szemmel hol az egyikre, hol a másikra sandítva.

A vaskereskedő végig Szépfalvin tartotta tekintetét. Érezte, hogy egyszerre sajogni kezd a bal orcája.

– Hagyjuk, Endre, majd legközelebb – válaszolt végül. – Kilenc óráig kétmilliót kell behajtanunk a Lakatoséktól. Indulás!

Szépfalvi megvárta a távozásukat, majd egy darabig még elmerengett a semmibe. Aztán a kapuhoz ment – Szabó nénit már nem látta sehol –, s feltrappolt a harmadikra a feleségéhez, eldicsekedni és alsót cserélni.

Németh István: Fraktál

HODOSSY GYULA

Tilos az álmodni hazavinni

És ha mindenütt tilos az álom:

Álmodni gyerünk haza...

Szécsi Margit: Papírkorona

Egy hatalmas hársfa árnyéka alatt,
az étterem teraszán ülve, színes papírkoronát kaptam, az ebédhez járt,
lehetett fotót készíttetni, királyi palástban, trónon ülve, serleggel a kézben.
A benne lévő nemes bor langyos volt, félédes, kissé megtört, de megittam.
A fotók jól sikerültek, amelyekért külön fizetni kellett,
mert azok nem voltak az árban, csak a korona volt ingyen.
Nem álmodtam ilyen királyságról, távol az otthonomtól, a szeretteimtől,
csak úgy jött, mint a nyári zápor, amely elől futnod kell a legközelebbi
eresz alá,
ha van, s ha nincs, akkor is futsz, míg rá nem döbbsz, felesleges, megállsz,
tocsog a víz a ruhádból, s nem tudod, sírj-e vagy nevesse.

Nem tudtam én sem, sírjak-e vagy nevessek, ültem a királyi trónon,
királyi palástban, királyi koronával a fejemen, szerencsétlenkedve.
Egyetlen kis ócska csoda sem történt,
nem kellett a népemet a nádasba menteni, *vadszagú liliom erdőkben* vágtazni,
fehérszőrű paripán, *vízi-sárkánnyal*, *lófejű sáskával*, *vidrával* megmérkőzni,
pedig jó lett volna álmodni, gyönyörű, aranyhajú hercegnőt,
énekét a halott madárnak, amelyet a macska kikapart a sírból.
Látom a vár nyugati szárnyának tornyát, innen bevehetetlen, de én,
papírkoronával a fejemen, papírsárkányt eregetve, a *húsvéti tojás burkából*
készült *sztaniol-lovon* megpróbálom meghódítani,
mert nem tilos az álom, kedves Margitom!

Letesséknek a trónról, a palástot is lekasztják rólam, micsoda egy viselkedés,
a koronát megtarthatom, mondták, az benne van az árban, az álom nincs,
azt tessék rögvest elfelejteni, az álom nem elvihető, érti!

Zötyögős macskaköves úton megyek a folyópartra,
a királyi flotta én rám vár.

Ruhástul megyek az erőssodrású hideg vízbe.

Már alig bírom megtartani magam.

Elöttem egy gyönyörű szép vitorlášajó horgonyt ereszt,
a kötélhágcsót is leeresztik.

A víz egyre mélyebb, már az ajkamig ér, papírkoronámat egy kisebb hullám
lekapja fejemről, úszik a vízen, távolodik, a fotókat is elengedem,
ússzanak azok is.

A víz tajtékjából új koronát meríték

– még hogy az álmot nem lehet magammal vinni, micsoda hülyeség –
a folyóvíz elsodor, s hazavisz a végtelen, az örök álomvilágba.

Németh István: Kapu

Ha megsemmisítenék

(Choćbyście unicestwili)

Ha megsemmisítenék
az összes hivatalos iratunkat,
még a fák néma évgyűrűi,
még a néma csontjaink is elmondanák,

milyen időkben éltünk.

Csak a hó

(Tylko śniegi)

Csak a hó,
csak a víz és a tűz,
csak a súlyos föld és a könnyű lég,
csak a halálos elemek,
csak a holt tárgyak

függetlenek
saját művüktől és tetteiktől.

Aki nincs

(Którego nie ma)

Féld Istent,
aki nincs

a szívedben.

Csöndet

(Cicho)

Halkabban, pszt, te szú,

a cenzor
a szólásszabadságról ír.

Ne akarj értünk meghalni

(Nie chciej za nas umierać)

Ne akarj értünk meghalni,
ne akarj értünk élni:

élj velünk.

Nem kell

(Nie trzeba)

Nem kell őket keresni,
maguktól is felbukkannak, a rabszolgák,
hajlandók uralkodni,
oly hatalommal,
mellyel fölöttünk csak

a szeretet
és egy halálos betegség uralkodhat.

És akkor

(I co)

És akkor mi van, ha igazunk volt,

nekünk, jégkorszak előtti
szitakötőknek?

A világ...

(Świat woli)

A világ az enyhébb fogyatékoságokat kedveli:
a hitetlenséget, a lelketlenséget,
a szív hiányát.

Joszif Brodskij sírja

(Grób Josifa Brodskiego)

*Ahol a kövér tenger
a kaput nyaldossa.*

Az evangéliumi negyedben,
Ezra Poundhoz
és Olga Rudge-hoz közel.

Eltűnnek a hűséges vendégek:
a harcias sirály,
a félénk gyík.

A talapzaton,
a litván katolikus szent tűz hamvainál,
egy gondos kéz által letéve
(műanyagtasakban,
megvédendő az esőtől)
egy számítógépből kinyomtatott fénykép:

a lesóványodott, betegségtől gyötört Brodskij,
a háttérben a négy evangélistával.

S persze Brodskij megszokott
átható tekintetével.
A síron áldozati ajándékok:

egy felfordított műanyagpohár aprópénzzel,

egy kifakult címkéjű
üres vodkásüveg,
a lombátorba dugdosott
papírtekercecsek

(talán versek? talán levelek?
kéresek? varázsigék?).

Egy műanyag pohár
töltőtollakkal

(elegendők lennének egy másik,
sokkal hosszabb életre).

Fekete műanyagkeretes szemüveg

(ez is plasztik,
a kor lenyomata).

A sírfeliraton kavicsok,
mint a zsidó sírköveken,

fenyőtobozok, levelek.

Mintha

(Jakby)

Tengelicék, pacsirták, fülemülék, gerlék.
A teremtés mintha többre tartaná
későbbi alakjukban
a dinoszauruszokat.

(Zsille Gábor fordításai)

LJUDMILA ULICKAJA

Rongydarab

Tulajdonképpen miért is rongydarab? Azért, mert ez az élet lényeges részét képezte. Hiszen maga az élet a 20. századunkban egy hatalmas rongytakaró volt, amelynek a vörös zászlós, marxista-leninista igazsága háttérében különböző színű foltok húzódtak: a szürkétől, a barnától, a málnaszínűtől kezdve egészen a feketéig. Az asztalon még ott heverték az ezüst kiskanalak, egy letűnt élet valamilyen mitológiai gazdagságának tanúi, az éléskamrában ott állt egy láda, amelyben a múltból megmaradt, kopott holmikát őrizték – egyesek gimnasztyorkáinak, egyenruháinak, csipkebugyijainak, sőt még a strucctollból készült legyezőjének is a maradványait...

Az a fontos tárgy, amely nem vesztett a jelentőségéből, sőt, épp ellenkezőleg, az életben központi szerepet játszott, egy Zinger varrógép volt, melyet a nagymama kapott ajándékba az esküvőjére 1917 elején. Ez a dolgozószobába illő gép mostanság az én házamban található, melynek a ládikájában az apró gyöngyházfényűtől a szaruból készült kabátra valóig mindenféle gomb hever, egy vastag fonálra gyűrűalakban felfűzve, valamint gumik, zsinórok, szalagok, mindenféle rongydarabok, és természetesen a gép javítására és karbantartására szolgáló különféle eszközök, mely gép – az emlékezetem szerint és a részvételem mellett – képes volt a kopogásával a legkülönbözőbb vastagságú szöveteket megvarrni, a batiszttól a bőrig. Csak meg kellett forgatni az egyik kis kerekét, és pillanatok alatt munkába állt.

Voltak olyan évek, amikor ez a varrógép volt a családfenntartó. A háború elején a családot evakuálták, és a gép a nagymamával együtt utazott. Ők pedig – a nagymama és a gép – ott varrtak „az emberekre”...

Az az időszak, amikor a család visszatért Moszkvába az evakuálásból, a nagypapa pedig a lágerből, a legkorábbi emlékeim közé tartozik. A nagyszoba padlója, mely akkor még nem volt a család gyarapodása miatt válaszfalal kettészelve, damasztból készült, fehérés rózsaszínű szövetdarabokkal volt teleszórva. A nagymama kockázatos vállalkozást üzött, és a legfélelmetesebb szóösszetétel számára a „pénzügyi felügyelő” volt, aki rajtaüthetett, és letartóztathatta ezért az illegális iparűzésért. Az a körülmény, hogy a nagy szovjet tisztviselő volt, könyvelőként dolgozott egy zeneiskolában, a nagy családja ellenére minimális fizetésért, nem menthette meg...

A damasztból a nagymama bámulatos, a méretüket tekintve félelmetes, sűrű tűzdelésük miatt merev ruhákat varrt. Ez volt a „rövidáru szalon” – melltartók és míderek nagymamaféle konstrukciója, azaz szabása. A telt idomú hölgyek sora – és nem az egyszerű néniké, hanem magának a Nagy Színháznak a szólistáié, akik ezekben az években egytől egyig hat pudot nyomtak – soha nem ért véget. A nagymama bekényszerítette az irdatlan nagyságú mellüket egy háromszög alakú búra alá, nem pedig a közhasználatban lévő hatszög alakú „kehelybe”, a mider letűzése behúzta a hasat, a zsírt a tompor felé száműzte, elől pedig ott volt a fűző, mely a testet összetömörített állapotban tartotta. A damasztarabok az asztalról a padlóra hulltak, én pedig összeszedtem őket...

Ez képezi a bevezetést ahhoz az elbeszéléshez, mely arról szól, hogy hogyan is öltözködtünk mi, nők abban az „aranykorban”, és hogyan öltöztettek engem. Rögtön mondom: nagyon jól. Kiválóan! Elsőrangúan!

Körülbelül hároméves koromtól emlékszem a ruháimra. Az első fotók egyikén a dédnagymamámmal, Szonyával vagyok, akiről kizárólag ennek a fényképnek köszönhetően vannak emlékeim. Egy kötött ruha van rajtam, amit a nagymama húga hozott nekem Rigából, gondolom, 1946 vagy '47 magasságában, amikor Lettország megszűnt burzsoának lenni, de még nem felejtett el gyönyörű holmit gyártani. Rózsaszínbe játszó lila, pomponokkal a nyakkivágásán... Ez volt az egyetlen „készen kapott” holmim. Az összes többi saját gyártmány volt, főleg régi ruhákból...

Az élet bevett szokása a következő volt: nagymama kopott kabátját, a télit vagy a nyárit, az úgynevezett „dustereket” és „machintosokat” kigőzölték, kimosták és kivasalták. Egy első osztályú szövet gyönyörű darabjaihoz jutottak így, melyet időnként kifordítottak, azaz teljesen új ruhát varrtak belőle, de már a belsejéből, azaz a kevésbé fakó oldalából. Általában ez a kvázi új holmi, ha például kabátról beszélünk, a mamámhoz került, aki magasságban jóval a nagymamám mögött maradt, azaz a nagyobból kisebbet szabni nem jelentett problémát. Probléma másból adódott: abból, hogy hogyan lehet ügyesen és észrevétlenül kicserélni, mondjuk, a kopott könyökrészt vagy szegélyt. Nem, nem, nem fogok a szabás finomságairól mesélni. Inkább a nagymama kabátjának sorsáról, mely az anyámé lett, ám nem ez volt az utolsó állomása az életrajzának. Erre a kabátra az várt, hogy engem is szolgáljon. A holmit, amiket kinőttem, Leningrádba küldtük, ahol az egyetlen nőrokonunk élt a nálam három évvel fiatalabb lányával. Így nyilván ő hordta el végleg ezt a holmit is.

Van egy iskolai fényképem 1954-ből, biztosan nem későbbi (1955-ben az iskolákat „egyesítették”, és a lányiskolám koedukált lett, ekkortól jelent meg az osztályban néhány fiú, akik mindannyian szürke köpenyben voltak: éppen ettől az évtől vezették be a fiúk számára az iskolai formaruhát, a forradalom előtti gimnáziumi egyenruha mintájára), melyen én az iskola mellett, az utcán, a lányok között

raglánszabású, nyúlszörgalléros télikabátban vagyok. Hogy pontos legyenek, ezt a kabátot az apáméból alakították át... A nők raglánszabást akkor egyáltalán nem hordtak. Meg kell hagyni, ez egy nagyon elegáns kabát volt.

Az első nadrágom, helyesebben, nadrágkosztümöm szintén az apám egyik kopott öltönyéből készült. Ez az 1956-os év, amikor egy lány nadrágban egyfelől egzotikusnak, másfelől a közízlést mélyen sértőnek nézett ki. De nekem tetszettek ezek az évek...

Visszatérve a rongydarabokhoz. Valahol nem messze, a külvárosban volt egy bolt, ahová a nagymamám hébe-hóba ellátogatott. „Rongykimérésnek” hívta. Onnan a nagymama olyan anyagdarabokat hozott el, melyek nem voltak elegendők se ruhára, se másvalamire. Ezek a kicsi darabkák ötven-nyolcvan centisek voltak. Időnként előkerültek, és egyszínű portörlőkké lettek. Gyakrabban színesekké. Hisz akkoriban jött divatba a kockás és a csíkos, a pöttyös és a virágos minta találkozásának elve. A felnőttek számára az akkori értelemben vett „illendő” öltözékhez ezek nem passzoltak. De a gyerekek számára lehetséges volt... A „patchwork” mint elegáns, sőt extravagáns ruházat divatja még nagyon messze volt.

Ám a szövet, az anyag, a rongy önmagában véve értéket képviselt. Nagyon jól emlékszem a két babám közül az egyiknek a ruhájára, melyet az anyám elnyűtte ruhából varrtak, és melyet a nagymama agyonmosott ruhájából alakítottak át.

A nagymama tanított meg varrni – természetesen nem géppel, hanem kézzel. Ő mutatta meg nekem a „keresztöltést”, a „száröltést”, a „fércelést”, és más, egyszerűbb fogásokat. Amúgy az iskolában is tanítottak minket varrni. A fiúkat tanították a „kemény munkára” vagy a „gépismeretre” – a gendernek akkor még se híre, se hamva nem volt.

Ötödik osztályos koromban lett a barátnőm Ljuba, aki nagyon ügyelt a gardróbunkra. Ő maga varrt. Hatodikban-hetedikben lett számomra is téma az „öltözködés”. (El kell ismernem, hogy a ruhák iránt ma sem szűnt meg az érdeklődésem, de sokkal inkább antropológiai jelleget öltött: a vásárlással, annál inkább a varrással, gyakorlatilag felhagytam. A kedvenc ócska holmimat a végsőkhig elhordom, és szeretem végleg elhordani a barátnőim után is. Csak nadrágot veszek néhanapján.) Ljubával a barátságunk szinte kizárólag a ruházkodásra szorítkozott. Megjegyzem, hogy egészen a közelmúltig, amíg nyugdíjba nem ment, a Milánói Művészeti Akadémián éppen egy ilyen tanszéknek volt a professzora: a ruházkodás története és a ruha készítésének bizonyos technológiai problémái témakörében voltak kurzusai. Milánóban él, és ritkán találkozunk. De azokban az iskolás években szinte mindennap láttuk egymást. Emlékszem, felsöngettem hozzá: menjünk sétálni! Nem, mondja ő, majd vagy két óra múlva, most vettem rongyokat, ruhát akarok varrni. És röpké két óra múlva abban a ruhában jött ki sétálni, amit ez alatt az idő alatt hozott össze... Nyolcadikos korunkra

az ízlésünk egészen más lett: én megnyiratkoztam, a frizurámat „görög pásztor-nak” hívták, ami körülbelül olyan volt, amilyenre ma is vágatom a hajamat. Bizományiban vett, gyapjából készült amerikai katonai kihajtós inget hordtam, olyan szoknyát, amit akkoriban nem illett (térdig ért!), és vékony bőrvet kötöttem magamra. Az anyám rosszul volt ettől az öltözéktől. Ám az igazság az, hogy az utcán utánam fordultak. A stílusom, amit akkoriban még csak nem is próbáltam meghatározni, művészien hippy volt, de akkortájt a hippy szót még nem ismerték... És még a környezetemben se voltak hippik... Hát, ennyire menő lány voltam.

Ljuba az iparművészetire nyert felvételt, én a biológia tanszékre. Ljuba egy, a pártfőiskolán tanuló olaszhoz ment férjhez és elutazott Olaszországba. Én egy fizikushoz a szomszéd utcából, az akadémia legfiatalabb matematika–fizika doktorához, de ez egy másik történet.

Nagy affinitásom van a rongyokhoz. Elismerem, nagyon sokat tudok beszélni az emberről, látva, hogy mit húz magára. Mindmáig. Bár fiatalkoromban erről a „térképről” jobban tudtam olvasni. És itt most nem csupán az ember ízléséről van szó. Rossz ízlés, vagy jó – egyáltalán nem ez számít. Az öltözködési stílus nagyon sokat elmond a jellemről, a képzettségi színtről, sőt, még az ember életben elfoglalt helyéről is. Meggyőződése, hogy az ember lelkének az első burkát a természet adja, vagy a Jóisten – ez a külseje, a másodikat azonban ő maga gondolja ki – ez pedig az öltözéke. Ezzel fejezi ki magát, még akkor is, ha erről soha nem is gondolkodik. És van egy harmadik burok is, de arról majd egy következő alkalommal...

Vissza kell fogynom magam, mert a ruházkodás témája kimeríthetetlen. És ott van a férfi ruházat! Ez még érdekesebb, mint a női. Hiszen sok férfi a munkája során kénytelen hivatali öltönyöket viselni, de akkor hogyan fejezi ki a személyiségét? Az öltönye márkájával? Az értékével? A nyakkendő hiányával, vagy, épp ellenkezőleg, olyan nyakkendő választásával, mely mosolyra késztet és elgondolkodtat: ennek a fiatalembernek van humora??? Garbó a szmoking alatt? Edzőcipő egy kiváló minőségű nadrághoz? Arra ne is gondoljanak, kérem, hogy az öltöny gazdája nem tudja, hogy teremt. Művészi stílust teremt! Nem is oly rég benézett hozzám az egyik barátom, egy irodából. Saját irodája van, biznisze, üzleti tervei és minden olyasmije, amihez én nem értek. Természetesen komoly, sötétszürke öltönyt viselt.

– Ó – mondom némi gúnnyal a hangomban. – Milyen szolid öltöny!

Erre ő fellibbentette a zakója szárnyát, és látom, hogy a „tekintélyes” szöveten a kamaszok kedvenc dekorációja sejlik át – egy koponyacsont! És az én kedves barátom még kedvesebbé vált számomra. Szellemes harc ez a fontosnak vélt komolysággal!

De vissza az '50-es évekhez. Az én drága anyámhoz. Szeretett kiöltözni. Imádozott. Az udvarban lakott egy szabónő, Sura néni, aki három rubelért fércelte ösz-

sze anyámnak a ruhákat. A nagyanyám az ilyen, anyámféle ruhákhoz hozzá se nyúlt. Egyébként nem tudom, hogy miért. Gondolom, azért, mert a nagymamá-nak „komoly” ízlése volt: amikor vendégségbe készült, azt az egyetlen, pepita, kis fehér-fekete ferde kockás, sálgalléros kosztümét vette fel. Szolid volt, ugyanakkor kifogástalan, és érett emberhez illő.

Az anyám öltözékéhez szkeptikusan viszonyultam, kinevettem. Elég hamar kezdtem neki olyasmit venni, amit hozzá illőnek éreztem. Amikor ő vett magának valami újat, szégyenkezve rejtegette és ezt mondta: nem mutatom meg, Ljuszka, össze fogsz szidni... Az anyámnak, azt lehet mondani, „durva” ízlése volt. Világoskék rózsaszínnel, mellyel szemben én ellenséges magatartást tanúsítottam. Ez a hétköznapi viselete volt. Ám volt neki kimenőruhája is. A kimenőkre volt egy cipője, melyet egy örmény cipész varrt a háború kitörése előtt egy évvel, akkor, amikor anyám már befejezte a biológia szakot. A '60-as évek közepéig ezt a cipőt, a „lakkozott szarvasbőrt” minden egyes alkalommal, amikor színházba vagy vendégségbe ment, belecsavarta egy kis újságpapírba. És azt hiszem, hogy a kandidátusi disszertációját is ebben a cipőben védte meg.

Elegáns ruhája szintén egy volt, amit valamiféle szuper szalonban varrtak, emlékszem a számára, ahogy hehezetes hangon kiejtette: „Negyvenkettes szalon”! A ruha fekete volt, szaténból készült: ez a szövet nagyon drága volt, nehezen lehetett beszerezni, az egyik oldala csillogó selyem volt, a fonákja matt. De lehet, hogy fordítva. Akárhogy is, a mama ruhája csillogó selyemből volt és üveggyöngyökkel volt kivarrrva. Művészileg varrták ki, a kivarrója a szakmája mestere volt.

És volt még otthon egy alkalmi ruha: egy ritka kék és zöld színű japán kimonó, melynek a hátára egy sárkányt varrtak. Nyilván a háború után hozta valaki ezt a különös holmit... Kifogástalan szépség volt, és az anyámat az egyik fotón ebben a kimonóban örökítették meg. Kétségtelen, hogy ekkorra én is megszerettem ezt a japán viseletet. Van néhány kimonóm, melyet Kiotóban, az állomás melletti piacon vettem. „En gros”, hét darabot száz dollárért, viseltések voltak, az egyiken volt egy kis folt. Mindegyik régi darab. Olyan hétköznapi kimonók, amelyeket Japánban rég nem hordanak. Ott, legalábbis a városokban, csak a házasságkötések vagy más családi ünnepek alkalmával vesznek fel kimonót, az életben az európai ruházatot honosították meg. Néhányat azok közül a kimonók közül, melyeket az állomás melletti piacon vettem, továbbadtam a barátnőimnek, néhányat megtartottam, de kissé szégyellem hordani őket: a fiatal éveimben tetszett, hogy a figyelem középpontjában lehetek az extravagáns öltözékemnek köszönhetően, de az évek múlásával már azt szeretném, hogy minél kevésbé vegyenek észre...

Egymást váltották a divatirányzatok, mi pedig, pillantásunkat a színházi könyvtárban elérhető *Linea Italiana* és a *Kobieta i Żucie* folyóiratokra vetve, bátran kísérleteztünk. Bőrszoknyát varrtam a díványhuzatból, Ljubocska pedig kapcsos hátú

kabátot. A mamáink a saját ízlésük szerint öltözködtek, és a mi, ruhákra irányuló kísérleteinket nem feltétlenül támogatták.

Azokban az időkben minden nőnek egyvalami okozott fejfájást: a cipő. Mert ez elvileg nem volt. Azaz a Nagy Színház műhelyében természetesen volt cipész, lehet, hogy Ulanovának is ő varrta a cipőjét. Az is lehet, hogy kettő is volt neki, de ez tőlünk elég távol volt. Ehhez akkor pénzünk sem lehetett. Az első fekete csónakcipőmet akkor vettem, amikor befejeztem az iskolát. Egy angol cipőt. Boltban árulták, és foglalószegen tartották. Nem tudom, hogy miből készült, hiszen akkoriban a szintetikus anyag újdonság volt, többbe került, mint a természetes. Ó, szégyenkezve emlékszem vissza arra, amikor eladtam az ezüst gyertyatartót, hogy az azért kapott pénzből akkoriban egy újszerű, recsegős nejlonba csomagolt görögdinnye színű blúzt vegyek.

Az első csónakcipőm előtt kalocsnit hordtam. Ezt bizományiból vettem, ahová igazi vadászszenvedélytől hajtva jártunk. A bizományiban vettem magamnak az első harisnyámat, amelyet akkoriban kompressziós nadrágnak neveztek (az angol *tight* szóból, ami „feszesen áll”, „szűk” jelentésű). Amikor odavitem a pulthoz ezt a kompressziós nadrágot, az eladónő dühbe gurult: megvolt a maga terve ezzel a ritka holmival kapcsolatban.

– Ez baletthez van – figyelmeztetett. – Csak balerináknak...

– Adja csak ide, rögvest balerina leszek! – És ez a sötétzöld, valóban feszes harisnya az enyém volt! Ó, hány éven keresztül hordtam!

Emlékszem, Ljuba a rigái „vadászatáról” hozott egy igazi cowboycsizmát, amelyik vagy három számmal kisebb volt a kelleténél. Elöl felvágta, de még mindig nem fért bele a lába. Ám a csizmákból alaposan kijutott nekem is. Ez okozta a mérettel kapcsolatos minden drámámat. A lábam 35-36-os, de 34-estől 39-es cipőig mindent hordtam, ahogy adódott. Meg tudtam volna veszni ezért a csizméért, de nekem is két számmal kisebb volt. Nehezen jártam benne, de jártam. *A hét mesterlövészt* még nem adták nálunk a tévében, és a csizma annyira egzotikus tárgy volt, hogy még meg is kellett magyarázni, mi is ez a csodálatos cipő...

Az első csizmámat Ljuba anyjától vettem: Ljuba hosszas megpróbáltatások után külföldre utazott, ahonnan a mamájának mindenféle holmit kezdett küldözgetni, és ezeket én nagy lelkesedéssel megvásároltam. A puha, sötétzöld, térdig érő csizma nagy tetszést aratott az egyetemen, ahol akkoriban tanultam...

A (mostanság) szerény öltözködésem részben a kolosszális finnyásságomból fakad. Mindenben hibát találok: hol a titkos kapocs van rosszul kidolgozva, hol a vállrész magas, hol jó volna egy kis blúz, csak ne volnának oldalzsebei... Nehéz volna egy oldalvarrással beszegni?

És éppen emiatt a finnyásságom miatt a kedvenc holmijaimat évekig hordom, amíg végleg el nem kopnak. A férjem úgyszintén. Úgy vélem, ma nincs sok olyan ember, aki foltozza a ruháját. Mi foltozzuk. Van, hogy mi magunk, de el kell

ismernem, hogy ez Andrejnek jobban megy, mint nekem. Van, hogy elcipelem a szakadtat a szabómesterhez megcsináltatni. Nem olcsó mulatság, néha a javítás majdnem annyiba kerül, mint egy új ruha. De az elvek mindennél többet érnek!

Egykoron, vagy negyven évvel ezelőtt az írói karrieremet a *Megmaradás törvénye* című cikkel kezdtem, amelyet a *DI (Dekorativnije Iszkusstvo – Díszítőművészet)* című folyóirat közölt, és amelyet az elhunyt barátnőmnek, a színésznő Galja Kolmanoknak szenteltem, aki a holmik újjáélesztésének mestere volt. Nála (és nálunk, a barátnőinél, hála neki) semmi nem ment kárba. Egyetlen szövetdarab sem. Még a kopott gyerekbundát is, mely már nem lehetett hosszú életű, megmunkálta, az „egészséges” hátrészt kivágta, és ez a darab került a lócára...

De hogy el ne felejtsem! Van még egy fontos történet. Volt egy barátnőm, Irina Uvarova, aki szoros viszonyt ápolt a bábszínházzal. Tökéletesen ismerte a történetét, a misztikumát, és időről időre bábelőadásokon dolgozott mint díszlettervező – néha mint rendező. Tőle tudtam meg egy érdekes részletet: a báboknak soha nem varrnak ruhát új szövetből, folyamatosan kopotthoz kell nyúlni, olyanhoz, mely már túl van a „fénykorán”. Hogy miért? Az titok! És az én kopott ruháim néha Irán keresztül bekerültek a színházi műhelybe, a bábszínházi művészekhez, akik többek között azt a görögdinnyeszínű blúzt is, mely egy gyertyatartóba került, az utolsó útjára bocsátották: valamelyik bábhercegnő ruhájára.

Néhány évvel ezelőtt eljutottam az egyik híres, tehetséges és okos újságíró házába. Elsőrendű fogadtatásban részesített, az ételt saját kezűleg készítette, nagyon akkurátusan. A friss tarisznyarák, amelyik aznap reggel repülőgéppel, alighanem még élve érkezett, olyan technológiával készült, melyet én, közönséges háziaszszony, csak találgathatok. És a bor is illett hozzá. Számomra, olyan ember számárra, aki a bort két paramétere alapján különbözteti meg: hogy vörös-e vagy fehér, az íze nüanszai és árnyalatai teljességgel kivehetetlenek voltak, azonban a vacsora után a házigazda megmutatta a ház büszkeségét: ez egy magas művészi színvonalú rongytakaró volt, valójában egy megrendítő kép, melyet a nagymamája egy kopott ruha rongyaiból varrt. „Íme – mutatta – ezek az iskolai egyenruhám darabjai, ez a rongydarab az anyám nyári ruhájából való, amelyben velem sétált, amikor kétéves voltam... ez pedig – a nagymamám blúzából van...” Így a család életrajza ezen a pannón testesült meg. Ez nagy hatást gyakorolt rám.

Tehát, a rezümé. A fiatalságom idején az emberek nehezen, érdekesen és jóval szegényesebben öltözködtek. Egy kabátot évekig „építettek”, folyamatosan: előbb megvették az ennek való szövetmaradékot, egy év múlva a bélésnekvalót, aztán a gallérnakvalót, és végül, amikor a szabó munkájára összegyűjtötték a pénzt, megkapták a kész terméket, melyet utána húsz évig hordtak. Nem viccelek! Épp így volt. Ez a „hosszan tartó viselés” nekem nagyon tetszik. És a gardróbomban van is olyan holmi, mely húsz vagy még több éves.

Az a gyanúm, hogy azokkal a ruhákkal, amiket az ember visel, valamiféle misztikus kapcsolat alakul ki: szeretnek téged, ha te is szereted őket. Vannak olyan holmijaim, melyeket akkor veszek fel, amikor valami nem megy jól. Vannak olyan különösen megbízható cuccok, melyeket akkor öltök magamra, amikor egy számomra nehéz találkozóra megyek. Olyan „szerencseruhák”, amikben a lányok vizsgázni mennek...

És végezetül, alighanem valamit még biztos hozzá tudok tenni az elmondottakhoz: vannak „emlékeztető” ruhák, melyeket őrzök: egy terítőtől készült selyemszák, amit a dédapám akkor vett magára, amikor imádkozott, egy ing, amelyben alsó hangon a család három tagját keresztelték, egy hálóing, amit az édesanyámnak az egyetemi éveim alatt ajándékoztam, és amelyben meghalt. A házban sokáig őriztem az apám első kiscipőjét. De ez rejtélyes módon eltűnt, ahogyan az az ilyen, „emlékeztető” ruhákkal időnként elő szokott fordulni.

Az életem nagy részét harcos materialisták világában töltöttem. Ezt-azt létrehoztak, de jóval többet romboltak. És most mi, emberek, ellenségei vagyunk a magas szinten előállított anyagoknak. A mai helyzetet úgy jellemezném, hogy a „materialisták harca az anyaggal”. Így az a rongydarab, mellyel kezdtem, legyen az emberek azon egyre növekvő táborának zászlaja, akik világosan látják, hogy ha megvédjük a materiális világot saját magunktól, azzal a bolygónkon való emberi élet lehetőségét is megóvjuk.

(Gyürky Katalin fordítása)

Németh István: Szárnyalás

A kárpátaljai magyarság a háború árnyékában

„Istenhez sikolt a lelked, ... most béke kellene, jóság, jóság és szeretet.”

Szabó Lőrinc

Személyes reflexiók

Ki gondolta volna, hogy a kétéves COVID-19 „karatén-szabdalta” időszakot a 2022. február 24-én a kitört orosz–ukrán háború váltja fel, és az orosz „gőzhen-ger” megindul Kijev felé... Szomorú vagyok, mert ezáltal befejezetlen maradt a Beregszászban és Munkácson aznap elindított rendezvénysorozatunk.

Már a háború első napján életbe lépett a hadiállapot, amely felkavarta életünket. Mindenki vívódik: menni vagy maradni?! Ez a kérdés percről percre marcangolja a kárpátaljai honfitársaimat is. Aggódásban élünk. Vajon meddig lesz Kárpátalja a béke szigete?

Nejem rokonai az orosz invázió sújtotta térségből szerencsésen kimenekültek. A déli Herszonból személygépkocsijukkal a majdnem körülrzárt Kijevet megközelítve, Moldovát érintve két nap alatt érték el a Tatár-hágót a Kárpátokban. Ott is hatalmas sor torlódott fel, már hat órája vesztegelnek és még mindig nem érték el Kőrösmezőt. Így a kocsijukban éjszakáztak – mind az öten. Családom ungvári hozzátartozói izgulnak, készülnek a rászoruló családtagok fogadására, hiszen szolidárisak a bajba jutottakkal. A rokonság egyik ismerőse szerződéses katona volt, ő már hősi halált halt az oroszokkal vívott harcban.

Újra nehéz helyzetbe kerültünk. Hiszen még ki sem hevertük Kárpátalja XX. századi tragédiáit – a vérzivataros, egymás után bekövetkezett államfordulatokat. Nagyapáink, apáink nemzedékének tagjai legalább négyszer cseréltek állampolgárságot úgy, hogy lakóhelyüket el sem hagyták. Háromgyermekes apaként Ukrajnában élek és 70 évesen a harmadik állampolgárságnál tartok.

Az orosz–ukrán háború 150 napját¹ is átélve, vegyes érzelmekkel Ungváron fogalmazom meg mostani írásomat. A nyugalمامat a Belső-Ukrajnából folyamatosan érkező menekültek zavarják meg, akik állandó „pánik-járványt” hoznak és terjesztenek köreinkben.

Úgy gondolom, amíg (itt) nem lőnek, addig nincs értelme menni sem... Mindenki a maga módján küzd az életben maradásért, testvéreiért, családtagokért. A templomainkban az itt maradók naponta imádkoznak, mert sárba taposták az Isten Tízparancsolatát! Tehetetlenül, egyre fáradtabban várakozunk, ki-ki a maga módján várja az igazságtevő isteni csodát.

Családommal talán még nem kell most itthagynom Ungvárt, mely közel 50 éve lakhelyem is. Az idősebb fiam, *Zsolt* (1977) végleg Budapestre költözött. Még látogatóba sem jöhet haza, mivel a hadiállapot idején a kettős állampolgárokat nem engedik ki az országból. Az sem számít, hogy az illetőnek tíz-egynéhány éve az anyaországban vagy másutt állandó lakcíme, munkahelye, családja van. A legtöbben nem foglalkoztak az ukrán állampolgárság „leadásával”, így megmaradt az is. Másik két fiam, *Nándor* (1985) és *Márk* (2013) velünk él Ungváron. Csak találgatni lehet, hogy milyen jövőkép vár rájuk.

Szűkebb pátriánk...

Szűkebb pátriánk Kárpátalja, édes hazánk, szülőföldünk az a hely, ahol anyatejjel szívtuk magunkba őseink nyelvét, kultúráját. Megjegyzem, a vidék huszadik századi történelmével, egyes korszakaival, politikai életével, kultúrájával, demográfijával számos munkámban foglalkoztam.

A mai Kárpátalja a 895-900 közt lezajlott honfoglalás, illetve a Magyar Nagyfejedelemség, majd a Magyar Királyság létrejöttével a történelmi Magyarország szerves része volt. A későbbiekben négy „megcsonkított” történelmi vármegyéből (Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros) gyúrták össze közigazgatási fogalomként Kárpátaljává, melynek önálló politikai története lényegében az első világháborút követően, 1918 végén kezdődött. Megjegyzem, mi, magyarok a mai Kárpátalját már 1127 éve lakjuk be, a kijevi hatóságok szerint mégsem lehetünk ezen a földön őshonosok (őslakosok). Egyedül a XX. században 17 különféle impériumváltást, belső berendezkedést, fordulópontot, katonai megszállást ért meg Kárpátalja ruszin, magyar és más nemzetiségű lakossága.

¹ Részlet egy nagyobb terjedelmű szociográfiai esszéből. Az írásban az események, gondolatok nem kronológiai, hanem a szerzői logika alapján kialakított sorrendben követik egymást.

A mai Kárpátalja hovatartozásának időrendje (1918–1991)

S/ sz	Esemény	Dátum
1	Magyar Népköztársaság	1918. nov. 16. – 1919. márc. 20.
2	Magyar Népköztársaság / Ruszka Krajna	1918. dec. 25. – 1919. márc. 20.
3	Magyar Tanácsköztársaság /Ruszin Népbiztosság	1919. márc. 21.– 1919. ápr. 29.
4	Román katonai megszállás	1919. ápr. 10. – 1920. aug. 30.
5	Csehszlovák katonai megszállás	1920
6	Csehszlovák Köztársaság / Podkarpatská Rus	1920. jún. 4. – 1938. okt. 10.
7	Csehszlovák Köztársaság – Podkarpatská Rus	1920. jún. 4. – 1938. okt. 10.
8	Cseh-Szlovákia – Podkarpatská Rus	1938. okt. 11. – 1938. okt. 26.
9	Cseh-Szlovák Köztársaság – Kárpát-Ukrajna	1938. okt. 26. – 1939. márc. 14.
10	Magyar Királyság	1938. nov. 10. – 1944. márc. 20.
11	Kárpát-Ukrajna	1939. márc. 15–16.
12	Német Birodalom által katonailag megszállt terület	1944. márc. 21. – 1944. okt. 23.
13	Kárpátalja szovjet katonai elfoglalása	1944. szept. 27. – 1944. nov. 26.
14	Kísérlet a csehszlovák polgári közigazgatás visszaállítására	1944. okt. 24. – 1945. jan. 12–15.
15	Zakarpatszka / Kárpátontúli Ukrajna	1944. nov. 27. – 1946. jan. 24.
16	Szovjetunió – Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság	1946. jan. 25. – 1991. aug. 22.
17	Ukrajna	1991. aug. 23-tól napjainkig.

Forrás: saját szerkesztésben megjelent könyveim alapján

A felmenőink nemzedéke sajnos mindkét világháborúból vesztesként került ki. Apáink nemzedéke a népiirtást okozó kommunista diktatúrát is túlélte. A szovjet-országi világ keserű valóságát a saját bőrömmön jómagam is megtapasztaltam. Már több mint három évtizede az ukrán világban és az alkotmányban biztosított jogaink szerint élünk. A Majdan által kiváltott államfordulat után, 2014-től – költői hasonlaltal élve – „gúzsba kötve” úgy kell táncolnunk, ahogyan Kijevből az „amerikás” trendet követő új uraink jónak látják. Tiltakozásunk ellenére a helyi magyarságot is úgynevezett „harmadik kategóriás” polgárok közé sorolták be. Lényege, hogy a közéletben használt magyar nyelvet a családi és egyházi közegekbe kívánják száműzni. Erről az oktatásról szóló 2017. évi törvény 7. cikkelye rendelkezik, mely nyelvi hovatartozástól függően négy csoportba sorolta Ukrajna polgárait:

1. ukrán nyelvűek, akiknek nyelvén az oktatás bármilyen szintje és formája elérhető;
2. az őshonos népek nyelvei (a jogalkotó csak a krími tatárokat, a karamimokat és a krimcsakokat sorolta ebbe a kategóriába), akiknek nyelvén biztosított az általános és középszintű oktatás;
3. azon nemzeti kisebbségek, melyek anyanyelve egyben hivatalos nyelve valamelyik EU-tagországnak (számukra biztosított az anyanyelvi oktatás az óvoda és az elemi iskola [1–4. osztály] szintjein, az általános és a középiskolákban az államnyelvre való fokozatos áttéréssel az anyanyelv mellett a tantárgyak csak bizonyos aránya oktatható a kisebbségi nyelveken);
4. az egyéb nyelveket beszélő kisebbségek (oroszok, fehéroroszok, ruszinok stb.), melyek nyelvein nem folyhat oktatás állami és önkormányzati fenntartású intézményekben.

Tarasz Kreminy nyelvi ombudsman (Ukrajna fő nyelvőre) az idei szeptemberi tanévkezdés előtt figyelmeztető rendeletében arra utasítja az állami tanintézmények pedagógusait, hogy az oktatási és a nyelvtörvény előírásainak megfelelően a gyerekeket/diákokat ukrán nyelven kell tanítani, annak megsértőit 3 400-tól 11 900 hrivnyáig terjedő pénzbírsággal fogják sújtani. Eddigi tapasztalatai (illetve a hivatalhoz megküldött információk) szerint az elmúlt tanévben a nyelvtörvényt az óvodai nevelők, iskolai pedagógusok, egyetemi/főiskolai tanárok az oroszajkúak lakta Kijevben, Odessza megyében és Harkiv megyében sértették meg a leggyakrabban. Mindez az államnyelv kizárólagos használata érdekében az orosz/ukrán kétnyelvűség letörésére irányul. Sikerként könyvelik el, hogy a háború óta az ukránok csaknem 90%-a „önukránosítást” hajtott végre – válaszul az orosz agresszióra.

A rendelet engedményeket tesz a második és a harmadik kategóriába tartozó, egy tömbben élő ukrán nemzeti kisebbségek, őshonos lakosok számára. Mások

mellett a magyarok képviselőinek lakhelyükön az államnyelv mellett joguk van nemzetük nyelvének a tanulására. Kérdés, hogy meddig.

A törvény hatálya alól mentesülnek a harmadik kategóriába tartozó kisebbségek magánintézményei, melyek az államnyelv megfelelő oktatásának biztosítása mellett maguk választhatják meg az oktatás nyelvét. Ezzel kapcsolatosan az a bosszantó, hogy az ukrán állam az oktatás terhének nagy részét a nemzeti kisebbségek magánintézményeire, alapítványaira, és a történelmi egyházak tanintézményeire akarja áttolni. Összegezve az elmondottakat, az a diák, aki magyar tannyelvű magánintézményben kezdi tanulmányait, az magyar nyelven szerezhet érettségit.

Ugyanakkor nyugtalanító jelenség, hogy a háború alatt is fokozódik a nemzeti kisebbségek jogszűkítésének gyakorlata.

Fogy a magyar

A helyi tapasztalatok, a hagyományos népemlékezet és a történelmi egyházak egybehangzó véleménye szerint – az 1991-es függetlenedés után is – a 12 753 négyzetkilométeren elterülő Kárpátalja 1 254 000 lakosából minden negyedik-ötödik ember magyarul is beszél.

A kárpátaljai Ung-, Bereg- és Ugocsa-vidék mostani nyelvhatárán belül, illetve a nyelvszigeteken a magyarok több mint 130 községben és városban élnek. 107-re tehető azon települések száma, ahol a létszámuk eléri a 10%-ot. Még közel 80 településen többségben vannak. Azonban a háború miatt megállíthatatlanul csökkenhet a magyar többségű helységek száma.

A magyarság száma 1910–2001 között

Év	Összlakosság	Magyarok száma	Százalékarány
1910	597 062	262 555	43,97
1921	606 568	102 144	16,84
1930	725 357	109 472	15,09
1941	852 546	245 286	28,77
1946	755 900	134 558	17,80
1959	920 173	126 247 / 149 000*	13,72 (16,19)
1970	1 056 799	151 949 / 166 000*	14,38 (15,71)
1979	1 155 759	158446 / 171 000*	13,71 (14,80)

1989	1 245 618	155711 / 163 000*	12,50 (13,09)
2001	1 254 614	151500 / 156 600*	12,08 (12,48)
Ukrajna lakosságának száma (2001)	48 457 000	*Magyarok száma Ukrajnában: 156 600	0,32 %

Forrás: saját szerkesztés a 1910–2001. évi népszámlálási adatok alapján

A táblázatban megadott magyarság számából sok minden kiolvasható. Többek között az is, hogy már 1941–1946 között 110 728 fős csökkenés, 1946–1959 között 8 311 fős csökkenés tapasztalható. 18 év alatt 110 728 fővel lett kevesebb a kárpátaljai magyarság. Ennyibe „fájt” a második világháború és a „kollektív bűnösség elvét” alkalmazó különféle megtorlás: a több hullámban végbement kivándorlás, az 1944–1953 közötti sztálini etnikai tisztogatás, a kommunista diktatúra asszimilációs politikája, a szülőföld politikai, gazdasági, vallási okokból történő elhagyása.

A múlt század 90-es éveitől kezdve 2001-ig közel 5 ezer kárpátaljai magyar települt át végleg az anyaországba. 2001-től, illetve 2014-től – különösen az utóbbi 8 évben – az áttelepültek számát 25–30 ezerre becsülik. A háborús helyzet megviselte, illetve megritkította a korábban 12 ezer főt kitevő magyar diaszpórát a Kárpátokon túli területek (Belső-Ukrajna) nagyobb városaiban is.

Furcsán hangzik, de az elmúlt időszakban Kárpátalján felértékelődött a magyar nyelv ismerete, az elindított tanfolyamokon sokan tanulnak magyarul. Például az ungvári, munkácsi magyar tannyelvű iskolákban a „magyarbarát / magyar érzelmű” ukrán, orosz, ruszin, zsidó családok közül egyre többen magyar iskolába küldik gyermeküket. Ha azonban az „érem” másik oldalát is megvizsgáljuk, akkor egy újabb negatív jelenség figyelhető meg. Történetesen az Ung-vidéki magyarság került veszélybe, felfutóban van az ukrán beköltözők száma, a nyelvhatár egyre délebbre tolódik el. Kialakult egy kétlaki réteg is, mely főleg az idősebb (nyugdíjas) korosztályra vonatkozik, akik az anyaország és Kárpátalja között ingáznak, mert itt el nem adott családi házzal, lakással, az anyaországban pedig megvásárolt ingatlannal, saját lakhellyel vagy bérleménnyel rendelkeznek. Félő és sokak által is prognosztizálható, hogy a kárpátaljai magyarság száma 100 ezer alá fog csökkenni.

A nemzetiségek jelenléte

Az orosz–ukrán háború külső és belső nyomásra a 603 ezer négyzetkilométeres Ukrajna etnikai hátterét és etnikai viszonyait is megváltoztatja. Egyértelmű, hogy ebben a háborúban a legnagyobb veszteség a többségi nemzetet, vagyis az *ukránokat* érte, hiszen a korábbi 48 millióból mintegy 10 millió az oroszok által elfoglalt területen maradt. Eddig több mint 10 millióan elhagyták az országot, kétharmaduk egyelőre nem gondol a hazatérésre. Már 5 millióan Lengyelországban kértek menedéket. A nyári hónapokban is 8–10 ezren érkeznek Magyarországra, sokan ott is maradnak, azonban nagyrészüket – a jobb megélhetés reményében – nyugati országokba utazik tovább.

Ezer sebből vész a gazdaság, az elmúlt hónapokban szinte minden termék/ szolgáltatás esetében kolosszális áremelkedés következett be, egyre több vállalat megszűnőben van. A mezőgazdaság is további nehézségekkel küzd, hiszen itt is sokan „leteszik a lantot”. Ebből kifolyólag a munkanélküliek száma elérte a 427 ezret, ami 59%-kal magasabb az előző év azonos időszakához képest. Milliók élnek mélyszegénységben. A legfrissebb gazdasági előrejelzés is sokkoló, mert a létminimum alatti összegből élő lakosság aránya a hónapok folyamán elérheti a 70%-ot. A munkaképes személyek létminimuma jelenleg 2600 hrivnya, ami közel 40 ezer forintnak felel meg. A szakértők az elvándorlás következő hullámát prognosztizálják: a fűtési szezon előtt fognak megindulni az emberek Ukrajna keleti részéből nyugatra, illetve majd más országok felé. A becslések szerint az ország lakossága 20–25 millióra zsugorodhat.

A valóságban az ukrán mellett a második legnagyobb számban beszélt nyelv az orosz. Az ukrán kormány többek között a közéletből való teljes kiszorításának programját tűzte zászlajára. A koncepció szerint az állam szuverenitása és a nemzet egysége érdekében egynyelvű, homogén társadalom kialakítása a fő cél. Az orosz nyelven beszélők aránya eléri a 17%-ot. Ők Ukrajna déli és délkeleti részén jelentős etnikai tömbben, egyes településeken többségben, másutt diaszpórában élnek. A közel 10 millióból mintegy 5 millióan az oroszot tekintik anyanyelvüknek. Ugyanakkor a szülőföldjükön hivatalosan nem gyakorolhatják anyanyelvi jogaikat.

Elképesztően nagy a háború hatása: „az ukránok nem kérnek az oroszokból”, az ukrán–orosz viszony kibékíthetetlené fajult. Ez derült ki a Kijevi Nemzetközi Szociológiai Központ friss felméréséből: az ukránok 79%-a azt szeretné, ha Ukrajna és Oroszország között szigorúan lezárt határok lennének, ami a hatóság döntése folytán júliustól be is következett. Ezentúl az orosz állampolgárok csak vízummal léphetnek Ukrajnába. A hatóság tovább szigorít: büntetné az orosz állampolgársággal, személyazonossági igazolvánnyal rendelkezőket, a baráti orszá-

goktól pedig azt követeli, hogy az orosz állampolgárok, illetve a turisták beutazását is tagadják meg.

***

Szűkebb pátriánkban, Kárpátalján magam is „az élni és élni hagyni” elvét látom hosszú távon működőképesnek. Minden óhajunk, hogy kiteljesedjen szabadságunk, megszorítások nélkül építhessük a magunk világát, amelyben életvitelszerűen művelhetnénk anyanyelvi kultúránkat. Ám a többségi nemzet górcsőletésű szószólói átgazolnak álmainkon, csökkentik mozgásterünket, tovább szűkítik az elmúlt 30 év alatt kiharcolt nemzetiségi jogainkat.

Ukrajnában a „negyedik kategóriába” tartozó ruszinokat nem ismerik el önálló nemzetiségként. Beszélt nyelvüket is az ukrán nyelv egyik dialektusaként „azonosítják be”, így az ukránok közé vannak besorolva. Az önálló nemzetiség elismerését, az autonómia megadását követelő „ruszin politikai mozgalom” képviselőit meghurcolták, érdekvédelmi szervezeteit felszámolták. A radikálisabb szószólókat (újabban a Putyin-ügynököket) hazaárulóknak minősítik és „ukrán-ellenesség” vádjával zaklatják, letartóztatják. Az ukrán hatalom csak a politikamentes ruszin hagyományörző egyesületek tevékenységét tűri meg, így többek között a vasárnapi iskolák, tánc- és népzenei csoportok működését engedélyezi.

Ungvár, 2022. 08. 18.

Németh István: Őszi ég

Eltérő párhuzamok – III. rész

V.

Amennyiben hű akarok lenni Veres Péter szellemiségéhez és ugyanúgy a stílusához, nem tehetem meg, hogy mondatait átírom. Tehát, néhol szó szerint vagyok kénytelen idézni őt. A Nyugatnak írt „kritikája” után csakhamar úgy esett, hogy Móricz Zsigmond egyszer Debrecenből Tiszacsegére menet betért hozzájuk.

„A dolog érdekessége, hogy ugyanarra a tanyára, Cserepesre ment Móricz Zsigmond vendégségbe, ahol mi mint rabok dolgoztunk 1921-ben”. Az új bérlő, „Debreceni Jenő, gyárigazgató, aki valami közeli rokona volt és nagy irodalombarát, meghívta őt vadászatra. Tanyára menet Balmazújváros az útjukba esett. Zsiga bácsi az ő drága bölcsességével nem mehetett át úgy a falun, hogy engem fel ne keressen.

Később vettem észre, hogy magasabb szándék is vezette, mint az a puszta kíváncsiság, hogy megnézzem engem, mert Debreceni Jenővel együtt bement az előljáróságra Harsányi főjegyzőhöz is. Tőle kérdezte meg, hol lakom, hol élek, mit csinállok, és milyen ember vagyok.

A jegyző habogott és köntörfalozott – mert azért Móricz Zsigmond is valaki, de az a gyárigazgató meg jóbarát és vadász cimbor a város és a megye uraival – és ez a Zsiga bácsinak elég volt. Hiszen csak azért ment be, hogy észrevétesse a helyi urakkal, hogy ez a Veres Péter valaki, ismerik az országban és főleg ismerik Pesten, hát jobban gondolják meg, amikor pofonokat akarnak neki adni.

Volt is ennek egy kevés látszatja, sokat nőttem a helyi hatalmasságok előtt, akik addig – különben mint író – nem vettek semmibe.”

Mély bánatára nem tudott közel kerülni a nagy polgári írókhoz: Babits Mihályhoz, Schöpflin Aladárhoz, Karinthy Frigyeshez, Kosztolányi Dezsőhöz, amiért elsősorban magát hibáztatta. Egyetlen írói díj „mérgezte a levegőt” akkor Magyarországon, a Baumgarten-díj. Elárulja, még a látszatát is igyekezett elkerülni annak, hogy a díj miatt vagy a segély miatt akart volna „törleszkedni hozzájuk”.

„Nem gondoltam én végig soha ezt a dolgot, de valahogy úgy éreztem: nem hozhatom őket nehéz helyzetbe. Elvégre én üldözött, baloldali, a hatalom által kommunistának tartott író vagyok – náluk, mint utóbb megtudtam, még az is vitás volt, hogy író vagyok-e egyáltalán? – de ugyanakkor talán mind közt a legszegényebb vagyok, mert nyolcadmagamra kell kenyeret keresnem, tehát nemcsak pénzem nincs, de felelősségem is van. Ha csak egyszer

is megjelenek a Nyugat emberei között, nagyon nehéz lett volna nekem segínyt nem adni. Hiszen minden Pesten élő író kapott valami keveset, még József Attila is. De én nem akartam kegyelem-segélyt, ha írásaim nem érik meg a díjat.” Pedig nagyon szerette volna megismerni az ő „faluszéli eszének” tetsző „úri” írókat. „Dehogyan gondoltam én még akkor arra, hogy milyen halálosan fáradt és unott lehet némelykor a közéleti kötelezettségekkel, meg a saját írói, ún. »alkotási« gondjaival terhelt és túlbuzgó vagy éppen toladó rosszízlésű íróakarnokokkal körülörleszkedett íróember. Hiszen úgy lát keresztül rajtuk, mint az ablaküvegen. De éppen ezért nem lehet az irodalom új embereit »átaljában« venni. Hátha József Attilák is rejtőzködnek közöttük?

Egyedül Illyés Gyulával találkoztam néha, mert ő, cselédházból származván, paraszti illemtudással élt Pesten is, de még talán Párizsban is.” Ő hívta magához 1931-ben. „Első perctől kezdve, ha eszünk nem is mindig egy vágányon járt, de szív szerint értettük egymást.”

Később ismerkedett meg József Attilával, Nagy Lajossal és a többi szépíróval. Előbb az írásaikkal, aztán személyesen velük is. Illyés Gyula írja, ha első alkalommal találkozott valamelyikükkel, úgy kezdte az ismerkedést: hát te vagy az az X.Y. Ezt korántsem holmi bratyizásképpen tette, hanem nagyon is őszintén, mert írásaik révén már régóta ismerte mindegyiküket. Testi mivoltukban találkozni velük nagy élményt jelentett számára, de inkább amolyan ráadásfélét.

Nagy Lajos merőben más alkat volt. Kemény, szókimondó, nehezen barátkozó, introvertált típus. Ez nem azt jelenti, ne törekedett volna arra, hogy elfogadják, barátkozzanak vele, viszont mindent másképpen akart csinálni, mint mások, mindent, mindenkit kíméletlenül megbírált. Neki senki és semmi sem volt kivétel, pláne szent nem. Tipikus nonkonformista volt, ezért nem csoda, hogy Osvát több novellájának is, mint írja, útját állta. A már nagy tekintélyre szert tett Móricz Zsigmondnak is kíméletlenül neki ment. „Regénynek nagyon megfelelt a Nyugat számára Móricz Zsigmond Sárarany-a. Ebben nem volt baj az a paraszttromantika, az a rémlátás, hogy egy zsíros paraszt, a Túri Dani, falujának csaknem minden asszonyát leteperi, még a grófnővel is szeretkezik, és ha véletlenül a falun átutazott volna az orosz cár valamelyik lánya, még annak is egy éjszakát kellett volna eltöltenie a »bővérű« Túri Danival, Móricz Zsigmond rettentő ereje folytán. A Sáraranyban még az sem volt hiba, hogy Túri Dani, vagy a felesége, nem emlékszem, melyik, így szól: mégpedig nagy büszkén: »Nézd csak milyen szép sárgát kakált a gyerekekünk!«. Nem, még ez a hajánál fogva belerángatott irrealitás, az írás közben történt böffetés sem volt hiba, még a szokatlan szóhasználata sem, mert az egész regény alkalmasnak találtatott, megmaradt népies kuriózumnak, semmi köze nem volt az újszerű, haladó vagy éppen baloldali világszemlélethez. Azoknak az ipari, kereskedelmi és bankos tőkéseknek, akik érdeklődésükkel, esetleges támogatásukkal, de legalább is előfizetésükkel, a háttérből ható urai voltak a Nyugatnak, igen jól jött a Móricz parasztábrázolása, melyben Jókai és Mikszáth humoros, vállveregető, de mégis eszményített parasztjaival szemben a parasztok bűdösek, durvák és nagyokat köpnek. Ez igen, ez a

Móricz már élethűen írja le a falu népét...” A Sárarany mint realista regény az ötvenes évek csehszlovákiai magyar középiskoláiban, tehát a tanítóképzőben is kötelező olvasmány volt. Meg kell vallanom, én nagyon nem szerettem. Persze nem azért, mert a tanárnőnk hangsúlyozottan hozzátette, mint minden Móricz-regényhez, hogy az író – nem csak ő, egyik realista sem – nem mutatja meg a »kivezető utat«, amire csak a szocialista realizmus képes. Arra viszont én sem emlékszem, hogy Jankovich Ferencen kívül – ő írta a *Sej, a mi lobogónkat...* című és kezdetű verset, valójában a népi kollégiumok indulóját, amiről mi nem tudhattunk, de vígan énekeltük, kissé módosítva, hogy *fényes szellők fújják* – kiket hozott fel példának, mert sematikus műveik nem voltak kötelező olvasmányok. Szerencsére. Később beleolvastam némelyikbe és borzalmasan unalmasnak találtam őket.

Nézzük azonban, hogyan vélekedik Nagy Lajos a század elején induló írókról: *„Az érvényesült írókkal nem álltam jó lábon. Gergely Béla barátom egyszer a New York kávéházban beszélgetett az utánam felbukkant, de egyszerre nagyra nőtt Móricz Zsigmonddal. Írókról esett szó, rólam is. Móricz elítélőleg nyilatkozott rólam, mondván: »Az író célja az, hogy gyönyörködtesse az olvasót. Nagy Lajos meg abban turkál, ami elveszi az ember kedvét az élettől...«*” Ady Endrével is találkozott egyszer egy vendéglőben, de csak futólag. Bölöni György mutatta be Adynak, akit az első versei megjelenése után nagy költőnek tartott. Ady semmit sem tudott róla és úgy fogadta, mint egyik ifjú hódolóját, mire ő gyorsan kifizette a „hajnali vacsoráját” (ez is jellemző volt az életvitelükre) és távozott. Később, ha véletlenül összetalálkoztak, csak köszöntek egymásnak, de soha nem kezdeményezett Adyval beszélgetést. Más-más világban éltek. Mindez a Nyugat indulása körüli években történt, amikor Móricz Zsigmond is csak kereste a későbbi, igazi hangját. Nagy Lajos viszont az irodalomban mindvégig megmaradt azon az úton, amelyen elindult.

Nem véletlenül emelem ki: az irodalomban, mert egyszer, de csak pár hétig, politikai szerepet is vállalt. Ez még 1906 tavaszán történt, az ún. darabontkormány idejének a végén. Nem mindenkinek kell tudnia, miért nevezték a báró Fejérváry Géza vezette kormányt (1905–1906) darabontkormányának, ezért elárulom. Mivel Tisza István első regnálása alatt annyira feszültté váltak a viszonyok Magyarországon, hogy kormányválság alakult ki, emiatt Ferenc József egyik bizalmi emberét – egy volt testőrkapitányt, aki gyalogsági tábornok, vagyis darabont lévén – bízta meg kormányalakítással. Persze e sakkhúzás cseppet sem változtatta meg a helyzetet, sőt általa még zűrzavarosabbá fajultak a közállapotok, melyekről éppen Nagy Lajos tesz tanúvallomást. Az író nem kísérté figyelemmel a politikai eseményeket, emlékezete szerint csak annyit tudott róluk, hogy harc folyik az általános és titkos választójog körül, s ennek megvalósítása benne van Fejérváry programjában. *„A magyar úri világ pedig makacsul küzd ellene. A javaslat törvényre emelését a dzsentrik minden áron meg akarják akadályozni.”* Az új politikai vezetés annyira bajba került, hogy a kisebb, vidéki pozíciók betöltésére nem találtak megfelelő

(szak)embereket. Nagy Lajos éppen állás nélkül csellengett, amikor találkozott Lengyel József barátjával (csak feltételezhetjük, a későbbi, gulágokat járt íróról van szó), aki arra biztatta, vállaljon valamelyik járásban szolgabírói állást. Megütközött a váratlan tanácson és hirtelen nem tudott határozni. Rövidesen rá Abaúj-Torna megye főispánjának titkára kereste fel, és felkínálta neki Abaújszántó járás szolgabírói állását. Elvállalta. Elhatározása azon alapult, hogy a dzs centri uralom ellen küzdő kormány tisztviselői közé több ismert tollforgató is beállt. Például Ady Endre a miniszterelnöki sajtóirodában vállalt hivatalt. Sürgönyözött hát a főispáni hivatalba Kassára, a megyeszékhelyre, hogy kész elvállalni a felkínált állást, és másnap már vonatra száll. Mihelyt megérkezett, rögtön kinevezték. Jelentkezett a főszolgabírónál, aki pillanatok alatt unszimpatiát váltott ki benne. Erről így ír: *„Amikor bemutatkoztam neki és ő felém fordulva kezét nyújtotta s nyájasan mondta, hogy szervusz és én megnéztem az arcát, belenéztem a tekintetébe rögtön tudtam”,* hogy ki ő. Az illető ugyanis előre kitervelt gyilkosság gyanújába keveredett. Ügyét a lapokban kitálalták, miszerint egy vadászat alkalmával lelőtte annak az asszonynak a férjét, akibe szerelmes volt. Tettét tények bizonyították, ám a bíróság mégis felmentette a vád alól, azzal a megindoklással, hogy a tragédiát véletlen baleset okozta, ami vadászatokon gyakorta előfordul. *„Lélektani érzékemet csalhatatlannak tartottam és máig bízom benne. Máig is úgy érzem, hogy elég nekem az arc, a tekintet, egy-két mozdulat, néhány szó – és tökéletesen tisztában vagyok az emberrel. Hát akkor is megtörtént, hogy én megéreztem, kicsoda ő, ő megérezte, kicsoda vagyok én – abban a percben ellenséges lett közöttünk a viszony.”*

Azt is hamar tapasztalnia kellett, hogy nagyon idegen helyre csöppent. Szállást nehezen kapott, étkeznie pedig a helyi vendéglőben kellett. Ebből ugyan nem csinált problémát, mert szívesen járt emberek közé. A vendéglőben szabadon nyilvánított véleményt arról, hogy ő örömet dolgozik az általános és titkos választójogért, a darabontkormányt viszont nem eszményíti, mert meg van győződve róla, hogy az új kormány tagjai éppen olyan csirkefogók, mint az előzőeké voltak. Egyszer csak sürgönyt kapott Kassáról, hogy haladéktalanul jelentkezzen az alispánnál, aki mihelyst benyitott a hivatalába, azonnal neki szögezte a kérdést: igaz-e, hogy politizál? Igen, felelte. És az is, miszerint azt mondta, a kormányzat emberei olyan csirkefogók, mint az előbbi urak voltak? Természetesen, válaszolta. Ez kielégítette az alispánt, de átkísérte őt gróf Pongrácz Ferenc főispánhoz, hogy folytassák nála a beszélgetést. Véleményét nem rejtette véka alá. Mindkettőjüknek elmagyarázta, hogy neki mi az álláspontja a főurakról. *„Ha összehasonlítunk két urat, akik közül az egyik a nemzeti, sőt vármegye-uralmi alapon áll, a másik meg most a király szándékát szolgálja, akkor az eredmény az, hogy az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz. Semmi erkölcsi különbség nincs közöttük.”* És példának okáért három különböző kormány élcsapatából felsorolt három gróft. Emlékiratában jegyzi meg: *„Rendkívül fölényes, lenéző, sőt szemtelen voltam velük szemben. Ők viszont látható-*

an megkönnyebbültek”. Látván, hallván, hogy olyan vadember, mint ő, ha nem ítéli el őket, akkor nem is lehetnek vétkesek. Még hálálkodtak is az őszinte szavaiért, kezet szorítottak vele, és azzal bocsátották el: *„Rendben van minden, menjen vissza szolgálati helyére, de ígérje meg, hogy többé nyilvánosan nem politizál”*. Megígérte, de a főszolgabíróval többé nem állt szóba.

Említettem, amikor Abaújszántóra érkezett, eleve furcsállotta, hogy senkinél nem kapott lakást, egyedül a főjegyző fogadta be, amiért a község *„hazafias lakossága a cselekedetét súlyosan megbosszulta”*. Csakhamar tárgyalások indultak a kormány és a készülődő hazafias koalíció között, tisztán látszott, hogy tisztsége csak ideiglenes. A darabontkormány képtelen a megyék és a volt urak ellenállását leszerelni. Amikor őt felmentették az állásából, a főjegyzőt, a járás egyetlen értelmes és becsületes tisztviselőjét is elbocsátották.

Szolgabírói feladatai közé tartozott a csavargók lecsukatása és a koldusok koldulási engedélyének a meghosszabbítása. Mint írja, egyetlen csavargót sem tetett lakat alá, minden koldus engedélyét meghosszabbította, s az utóbbiaknak egy-egy koronát is adott. Nem csoda, ha ezek az ágrólszakadtak szerették. A nép viszont megvetette. A csendőrök eleinte megjátszották, hogy tisztelik, de csakhamar nem tisztelegtek neki az utcán. A hivatalosolga a régi szolgabíróat dicsérgette neki: *„Az mindig vadászni járt. Csak benézett a hivatalba és azzal kezdte, hogy az anyátok kutya úristenit!”* És ábrándozva hozzáfűzte: *„Az volt ám az igazi úriember”*. És ez az altiszt is beszüntette neki a köszönést, de meg az írnok is.

Megalakult a koalíciós kormány, a király Wekerlét bízta meg kormányalakítással, (ifj.) Andrassy Gyula lett a belügyminiszter, őt pedig sürgönyileg menesztették. Megint állás nélkül maradt, ám Pesten, a Hungária szállóban, személyesen gróf Pongrácz Ferenc adta át neki hat hónapi végkielégítését. Szolgabíróságát már el is felejtette, amikor két év elteltével a kabinetirodától egy borítékba zárt, háromezer koronára vonatkozó utalványt kapott, amiért egy évig kellett volna szolgálnia, pedig csak három hetet töltött a hivatalban. Az már más kérdés, hogy Nagy Lajos végképp nem tudott bánni a pénzzel. Csak az érdekelte, annyija legyen, hogy napjait kávéházban tölthesse. Mint sokan mások, ő is csak ott tudott írni. Többé sosem lett belőle tisztviselő, csak író. Szegény író, a szegények írója, akik közül leginkább olyanok olvasták munkáit, mint Veres Péter, aki első találkozásukkor nem úgy fordult hozzá, hogy hát, te vagy az a Nagy Lajos. Egyikük sem szól róla, hogy mikor és hol szoktak találkozni, de Veres Péter „számadást” tesz róla, hogy gyakran váltottak levelet egymással.

Említettem, hogy Veres Péter fájlalta, hogy egyszer sem jutalmazták őt Baumgartner-díjjal, holott minden valamire való írónak többször is odaítélték. Nagy Lajosnak például három alkalommal is: 1930-ban, 1935-ben és 1938-ban. Viszont a háború után mindketten Kossuth-díjasok lettek. Kezdetben e díjnak három fokozata volt. Ám bármelyiket adták az illetőnek, mindegyiket tömören meg kellett

indokolni, miért részesítették e máig kimagasló elismerésben. 1950-ben Veres Péter neve után az Almanachban ez áll: Kossuth-díj arany fokozata a *Próbatétel* című novelláskötetért. Majd két évre rá: Kossuth-díj ezüst fokozata a *Pályamunkások* című alkotásáért. Senkinél nem találok olyasmivel, hogy előbb adtak neki magasabb, aztán ugyanabban a kategóriában alacsonyabb kitüntetést. Hiszen ez egy lesújtó kritikánál is keményebb bírálatnak vehető.

Nagy Lajost 1948-ban az elsők között tüntették ki, amikor a 110 díjazott közé besorolták (posztumusz) Bartók Bélát, akit „*a modern zeneművészet világhírű mestere*”-ként méltattak, és József Attilát, akinek laudációjában hangsúlyozták, hogy Petőfi és Ady mellett ő „*a magyar szellem legnagyobb költője*”. Nagy Lajos, akárcsak ők, szintén a díj arany fokozatát kapta. Méltatása fölöttébb találó: „*A kritikai szellem és a kíméletlen realista szemlélet érvényesítője szűkszavú, rideg s tömör írásaiban.*”

VI.

Az író munkája mindenkor szellemi vállalkozás volt, és valószínűleg az is marad mindaddig, ameddig irodalom lesz a földön. Hogy megnyilvánulása milyen technikai eszközökkel történik a jövőben, az majd elválik. Most ne az üres fecsegésekre gondoljunk, hanem arra a kifejezésmódra, ami az irodalom fogalmába beleillik. Az pedig minden valószínűség szerint az elavulhatatlan humanizmust fogja szolgálni, ami pedig csak álcázás szempontjából volt és lesz pártatlan. E tekintetben se a tiszavirág-életű politikai pártokat és a megbízhatatlan, ugyancsak tünékeny, ráadásul szemforgató jobb- és baloldali ideológiákat vegyük számításba.

Nagy Lajos sosem tagadta, hogy baloldali beállítottságú író. Ám minden hamisságnak nemcsak szubjektív bírálója, hanem szigorú elutasítója is volt. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az egész életműve, benne az 1934-ben, meghívásra tett szovjetunióbeli látogatásáról írt cikksorozata (lásd: *A lázadó ember zárolt kézírata, Irodalmi Szemle* 2010.3.12.). Ehhez hozzátartozik, hogy 1934 nyarán ülésezett a szovjet írók I. kongresszusa, melyre nyugat-európai írókat is meghívtak. Olyan világnagyságokat, mint Louis Aragon, André Malroux, Romain Roland, Henri Barbusse, G. B. Shaw, Henrik Mann. (Más kérdés, hogy kik fogadták el a szíves invitálást, és kik nem, viszont a távol maradottakat is köszöntötték.) Magyarországról József Attilát és Illyés Gyulát hívták meg, de József Attila nem utazott ki, így helyette Nagy Lajost küldték. (Hogy Magyarországon személy szerint kik álltak e mögött, annak taglalása az irodalomtörténészekre tartozik.) Én, amikor először olvastam az úti beszámolóikat, sok mindent furcsállottam. Elsősorban azt, hogy a két író miért utazott külön-külön, ráadásul más-más útvonalon is? Másodsorban, hogy a kongresszusról semmit nem írtak (legalábbis én nem tudok róla). De az, hogy, miért hagyták őket szabadon barangolni nemcsak Moszkvában,

hanem Oroszország más területein is, tán örök titok marad. Hiszen a hrucsovi éráról Gorbacsovéig még a turistacsoportokat is hivatalosan kirendelt idegenvezetők gardírozták, s rajtuk kívül is árgus szemek kísérték a mozgásukat. Negyedik talány: annak ellenére, hogy az ottani állapotokról mindketten alaposan beszédtek a keresztvizet, Illyésnek az „útinaplóját” Pesten meglelégedéssel fogadták, míg Nagy Lajosét a Nyugat kezdte folytatásokban közölni, de nem fejezhette be, mert – a végéhez közeledve – nemcsak leállították, hanem zárolták is. Pedig azokról a bűncselekményekről, melyeket 1940-ben Arthur Koestler tárt a világ elé, Nagy Lajos még mit sem sejtetett, de amit látott, éles szeme gyorsan felismerte, hogy nagy részük kísértetiesen hasonlít a Patyomkin-falvakra.

Veres Péter életpályája merőben másként alakult. Őt 1945-ig, vagyis a háború végéig, sőt a koalíciós években is, elsősorban a mezőgazdasági problémák foglalkoztatták. Főként a szegényparasztság sorsa aggasztotta, meg a nemzeté. A háború kitörése előtt és kezdetén kis híján múlt, hogy ez utóbbi miatt a nemzeti szélsőségesek karmai közé nem került. Persze hamar észrevette a csapdát, és időben sikerült elkerülnie. Sőt egy másikat és egy harmadikat is.

Még javában dúlt a háború, amikor 1944. november 4-én Debrecenben összeült az Ideiglenes Nemzetgyűlés, mely megválasztotta (valójában jóváhagyta) a Moszkvában összeállított Ideiglenes Nemzeti Kormányt, élén szovjet jóváhagyással egy, a hadseregét cserben hagyva hozzájuk átszökött vezérezredessel. Rajta kívül még két magyar tábornok is helyet kapott a kormányban, meg persze a Moszkvából hazatért kommunisták, otthoni szociáldemokraták, kisgazdapártiak. (A kommunista párton kívül a németek bevonulásáig, illetve a nyilas hatalomátvételig az említett pártok, persze rendőri ellenőrzés alatt, „szabadon” működhettek.) Ezt csak azért említem meg, hogy lássuk, milyen fura helyzet alakult ki Magyarországon keleti részén, még mielőtt a háború átsöpört volna az ország területén. A nemzetgyűlésre összesereglett, politikailag heterogén társaságban ott találjuk Veres Pétert is, aki már ezt megelőzően tagja volt a népi írók által létrehozott agrárpártnak, illetve a Nemzeti Parasztpártnak. Gondolom, csak az irodalomban jártas olvasók tartják számon, hogy 1932 és 1947 között zajlott le egy elvi vita a népi írók és az urbánusok között. Nagy Lajos is hozzászólt, de mondanivalójából az olvasható ki, hogy alig érdekelték őt a semmire se jó csatározások. Veres Péter viszont elég vehemensen belevetette magát a küzdelembe, nem tagadva, hogy neki nemcsak elméleti problémái vannak, hanem gyakorlati szándékai is. Ő nem magának, hanem a pártjának kívánt nagyobb tekintélyt szerezni. Megtette azt is, hogy 1946 szeptemberében, amikor már miniszter volt, mialatt Rákosiék bent a Parlamentben kongresszuszoztak, ő az épület lépcsőjéről mondott beszédet a Nemzeti Parasztpárt Budapesti Alapszervezete tagjainak. Zsolt Béla ezért – ő szintén egy tömörülésnek, a Radikális Pártnak volt egyik vezetője, de pártja már Debrecenben sem tudott mandátumot szerezni – Veres Pétert egyik cikkében

durván megtámadta. Már az írás címe is sértő: „*Veres Péter a lovát ugratja*”. A sok kifigurázás mellett azt írja: „*Veres Péter többek között azzal is fenyegetődött beszédében, ha pártja követeléseit nem teljesítik, az egész ország egyetlen Hajdúszoboszló lesz*”. Halvány fogalma sem lehetett róla, hogy évtizedeken át mi folyt Hajdúszoboszlón. Az egész szöveg csupa gúny és személyeskedés. „*Magyar iskolákba magyar tanárokat, magyar hivatalokba magyar vezetőket akarunk*”. Aztán hozzá teszi a maga kérdését: „*De pontosan szeretnék megtudni Veres Pétertől, hogy vajon melyik idegen hatalom akarja kisajátítani a magyar iskolát, s melyik külföldi kormány nevezi ki Magyarországon a köztisztviselőket?*” Mintha nem tudta volna. Veres Péter mindenkinek, aki vitatkozni akart nézeteivel, még azoknak is, akik vele szemben szellemi fölényüket fitogtatták, s mint félművelt valakit akarták őt kioktatni, biztos tudással megválaszolt. Egyedül Zsolt Béla cikkét nem tartotta említésre méltónak sem.

Hogy miként alakultak a háború utáni politikai viszonyok, nem tartozik a témámhoz, csupán azért vázolom fel őket tömören mégis, mert egy politikai kulcsszerepet vállaló író munkássága ismerete nélkül félreérthető, még inkább félremagyarázható lehet. Amikor Veres Péter – ha igaz – a parlament lépcsőjéről elmondta beszédét, éppen miniszter volt. Tehát nem lehetek alaptalanok az aggályai. 1946. február 4-től 1948. december 14-ig volt kormánytag, előbb építés- és közmunkaügyi miniszter, majd 1947. október 9-től honvédelmi miniszter. Ez alatt az egy év alatt születtek róla az őt karikírozó, különféle anekdoták, amelyeket valószínűleg magában megmosolygott, de az biztos, hogy nem játszott rájuk, mert a mesterkéeltséget ki nem állhatta.

Valamikor a múlt század nyolcvanas éveiben egy pozsonyi kulturális rendezvényt követő fogadóesten egy asztalhoz kerültem Gály Olga költő, műfordítóval és Csanda Sándor irodalomtörténész professzorral. Beszélgetésünk közben, valahogy szóba került Veres Péter neve. Tanár úr keserű mosollyal jegyezte meg, azért adták neki a hadügyi tárcát, mert ki akarták őt röhögtetni. Kis szünet után hozzátette; nem sikerült nekik. Valóban nem, mert annyira őszinte és szeretetre méltó egyéniség volt, hogy minden rábízott feladatot lelkiismeretesen teljesített. Tudatában volt annak, hogy kormány szinten (pláne koalíció esetén) nem szempont, azaz nem elvárt dolog, hogy egy miniszter szakember-e, vagy sem, hanem az, hogy amelyik pártot képviseli, annak a programját ne engedje figyelmen kívül hagyni. Ha valami nagyon nem tetszett neki, faképnél hagyta az egész társaságot és hazament Balmazújvárosba. Ebből is született egy anekdotaféle. Tábormokokat küldtek utána, hogy édesgessék őt vissza. Állítólag szántás közben találtak rá, s ő azzal fogadta a vendégeit, hogy: „Álljanak félre az elvtársak, nekem kenyéret kell keresnem.” Hogy ez kitaláció-e, vagy igaz, teljesen mellékes, mert akkurátusságára ez pontosan ráillik. Ha megtörtént, meglehet, ezzel a jelentéktelen lépésével azt is kifejezésre akarta juttatni, jobban örült volna, ha a mezőgazdasági tárcát adják neki. Ám tudták, hogy ő a magángazdál-

kodás híve, pláne az után, hogy a debreceni nemzetgyűlés elfogadta – nemcsak tessék-lássékképpen, ahogy azelőtt – a többször is ignorált földreformot, miáltal a nincstelen földmunkások negyvenöt után elkezdhettek a magukén gazdálkodni. Később belátta, hogy a kis parcellákon végzett élelmiszertermelés képtelen kielégíteni az ország összszakosságának az igényeit. Meg a bölcselkedő utókor arra sem gondol, hogy a gazdálkodáshoz nem volt elég maga a pusztá termőföld. Akik a szövetkezetesítés hibáit keresgélik utólag, fogalmuk sincs a korabeli viszonyokról. Veres Péter ezeket mindenkinél tisztábban látta.

Aztán elérkezett 1956. október 23-a. A Bem-szobornál százezres tömeg gyűlt össze, s mint az Írószövetség elnöke, ő olvasta fel a szövetség határozatát, melyben követelték Nagy Imre visszatérését a kormányba. Onnan a tömeg a Parlament elé vonult, az írók bementek az épületbe és várták Nagy Imrét. Közben elhangzott a szerencsétlen Gerő-beszéd. A tömeg zúgott, s Veres Péter javasolta, hogy valaki próbálja meg a közhangulatot lehiggasztani. Mire valamelyik idősebb, moszkvai emigrációból hazakerült író idegesen azt mondta: *„A maguk csürhéje, maguk hozták ide, maguk vigyék el”*. A jelenlevő Sinkovits Imre így emlékezik vissza: *„Én Péter bácsit életemben egyszer, akkor láttam indulatosnak. Azt mondta: amikor a voksunk kell, akkor derék, magyar választópolgár elvtársak vagyunk, most meg csürhé?”* Szerinte ezután ment ki Nagy Imre az erkélyre. Más tanúk szerint, megérkezte után, éppen Veres Péter szólította fel őt, hogy beszéljen a tömeghez. Egyáltalán nem számít, felszólította-e őt valaki, vagy önként ment ki. A megtörténtekek a lényege a fontos. A tragédiát már sokan és sokféleképpen reprodukálták. Nekünk nem maradt más, mint amennyire tudunk, magunkban tiszta képet alkossunk, ha az események minden részletéről nem is pontosakat, a (fő)szereplők emberi magatartásáról mindenképpen. Annyit megállapíthatunk, Veres Pétert az 1940-es évek utáni politikai szerepvállalásáért soha senki nem von(hat)ta felelősségre. Alighanem senkire sem illik rá jobban, mint őrá, hogy egész életében kitűnő politikai stratégia volt. Természetétől mi sem volt idegenebb, mint az erőszak, ezért szinte természetes, hogy a háború utáni politikusok közül senkit sem fogadnak el, sőt tisztelnek annyira, mint őt. Senki nem törhet fölöttesé amiatt, hogy írói törekvései ellenére, de inkább azokkal összhangban, a minisztersége után is, mert politikai szerepet vállalni. Hogy milyeneket, részben már említettem, a többi meg köztudott. Ő maga nem volt humoros, esetleg ritkán, ennek ellenére, mint utaltam rá, sok anekdota keringett róla. Legalább kettővel még megtoldom őket.

Az ötvenes évek elején, általános iskolás koromban az egyik irodalomóránkon az osztályfőnökünk úgy jelenítette meg nekünk az író-hadügyminisztert, mint akinek nagy fekete bajusza van, állandóan falusi ruhát visel, nyáron kalap, télen kucsma a fején, ingét mindig begombolja, de nyakkendő nem köt hozzá, és a csizmaszárból kikandikál a pipaszár. A tiszteletére felsorakozott katonákat pedig úgy köszönti, hogy *„Adj Isten, honvédek”*! Nem valószínű, hogy tanítónk e jelene-

teknek egyszer is tanúja lett volna, mert ideáti volt. Illyés Gyula írja, hogy ilyen figurának ábrázolták Veres Pétert a vicclapok, ráadásul borvirágos orral és butykossal a kezében. Még a Ludas Matyi satirikus hetilap is, ami néha hozzánk is átjutott. Hogy élete végéig hű maradt a parasztviselethez, az igaz, de soha nem dohányzott és a bort is, ha ivott, csak módjával, általában tisztességből, ha megkínálták vele. Mindazonáltal maga Illyés, aki jó barátja volt, egyik esszéjében leír egy humoros esetet. Valahol a Balaton fölötti dombokon járt borért, amikor valakitől megtudta Veres Péter, hogy hol található meg író barátját, hát utána balagott. *„Épp csak kiértem a felsőkapun, letről jövet beállított Péter. Várt egy ideig, aztán utánam, azaz elébem indult, fölkalauzoltatta magát az akkor még óvodás Ilkával odáig, ahol már csak szőlő meg szőlő. Meleg volt, levegő, fű, föld egyaránt. Péter levetette a csizmáját, letekerte a kapcát, visszaküldte a kislánnyal a házba. Mezítláb, a bokánál megkötött posztónadrágban folytatta útját a vágók közti ösvényen.*

Jöttem ki a vincellérrel meg az üvegekkel a pincéből, s a gyümölcsösben váratlanul egy szembeúton a ház gazdáját pillantottam meg; társaság kísérte, vegyest nők s férfiak. (...) Péter most tűnt fel, jó messze, belül mégis az exkluzivitás második ösvényén is. Megállt, vastag parasztkabátját is csak úgy panyókán, de a fekete kalap persze most is a fejében. Intett, hogy csak végezzek, s leült a pázsitra.

– Ki az az ember?! – fordult egyik napernyő a vincellérhez. Az rám nézett. Akkor már írtam színdarabot, magától jött a replika: – A hadügyminiszter.”

Mint utaltam rá, Veres Péternek is volt humora, de egészen más, mint Nagy Lajosé, aki bizony még remekelni is képes volt vele. Ha meg akarunk bizonyosodni róla, elég, ha fellapozzuk a *Képtelen természetrajz* című kötetét. Írásművészetéről kevesen írtak, azok is elég szűkszavúan. Kosztolányi is csak annyit állapít meg róla, hogy elbeszélő művészete tiszta és józan. Vagyis semmit. Aztán akár egy középiskolás a házi feladatában, elemzi egyes írásait. Szarkasztikus „természetrajzát” Aesopus, Phaedrus, La Fontaine meséihez hasonlítja, melyekhez az égvilágon semmi köze sincs. Közben megjegyzi: *Histoires naturelles*-jeivel, melyekben már egy városi irodalmár éles szemével szemléli – végtelen szeretettel és megbocsátással – „az alsóbbrendű testvéreinket”. A legnemesebb ötletek viaskodnak ezen a téren. Újat mondani vajmi nehéz. Ez bizony felér egy sértéssel. Szinte hihetetlen, hogy Kosztolányi ennyire figyelmetlen olvasó lett volna, aki az „állatmesékben” nem figyelt fel a mellékszereplőkre, mint például az akkori, pontybajuszú pénzügyminiszterre? Vagy tán egyetértve a szerző véleményével, miszerint a miniszter és sok más potentát is az „alsóbbrendű testvérek” közé tartoznak? Illyés Gyula pedig felrója Nagy Lajosnak, hogy „felaprózta” magát. Más irodalmárok viszont épp az iróniája okán művészetét Karinthy Frigyesével rokonították. Bár tény, hogy az irónia egyben filozófia is, de tán éppen ezért, mindig egyéni. Azonban míg Karinthy könnyed, tréfás nevetető, (lásd: Így írtok ti), Nagy Lajos e téren is feszült, és mint a sün, összegömbölyödve szúr leginkább. A ren-

geteg félreértés és mellőzöttség tették őt megkeseredetté, s ugyanakkor harciassá. Az is félreértés lenne, ha azt hinnénk, a díjak valamit is javítottak a beidegződött kedélyállapotán. Ha nem tévedek, ő tipikus mazochista volt. A századforduló Magyarországon meghozta a nagy korszakváltást, melynek következtében tömegessé vált az úri allűröket mímelő városi kispolgárság, s vele párhuzamosan nőtt a prostitúció. Erről így ír Nagy Lajos: *„A kispénzű férfiak szabott árú üzleti nőkhöz jártak, mégpedig nyilvános házakba, vagy az utcákon, kapuk előtt sétálókhöz. A kávéházakba járó üzleti nők a pénzesebb kispolgárok igényeit szolgálták ki. Utcai nőkkel és nyilvános házakkal tele volt a város és sok volt az üzleti nők által látogatott kávéházak száma is”*. Azokat szívesen látogatták a pénzüket szóró dúsgazdag férfiak is. Nem egynek ezek a pénzre vadászó, mi tagadás, intelligens nők okozták vesztét. A művészvilág hölgyeit, akiknek életfeltételeiről gazdag férfiak gondoskodtak, nem tekintették prostituáltaknak. Az „erkölcsös” úri hölgyek rafináltabban bonyolították le a szerelmi kalandjaikat, mint a férjeik, de sohasem ingyért. Az elburjánzott szabados szerelemről az író egyszerűen tudomást vesz, de azok közé tartozik, akik kíméletlenül lerántották a leplet a magasztos, úri prűdériáról.

Úgy látszott, Nagy Lajos agglegényként fogja leélni az életét, de ötvenkét éves korában feleségül vette a tőle két évvel fiatalabb Szegedi Boris írónőt. Így gyermekük már nem születhetett. Írásaiban név szerint nem szerepelteti nejét, legalábbis én nem talákoztam vele, de állítólag van(nak) róla mintázott novellahőse(i). Fényképfelvétel viszont fennmaradt róluk, ami a szerény könyvesboltjuk előtt készült.

Veres Péter az írásaiban többször is megemlíti Nádasdi Julcsáját. Nem tagadja, hogy előtte több lányba is volt szerelmes, nehezen választott közülük, de miután feleségül vette őt, igen hűséges férj vált belőle. Ezt a beállítottságát is megőrizte egy anekdota, amit Palotai Erzsébet előadóművész visszaemlékezései között ír le, a *Költők, versek, találkozások* című, kedves könyvecskéjében. Az egyik pesti művelődési házban, nyugdíjas pedagógusoknak rendezett Veres Péter estről, ami még sosem fordult elő, a szerző megfeledezett. Autót kellett küldeni érte, s míg megérkezett, *„én tartottam a frontot. Mondtam Veres Péter-novellát, -regényrészletet. Végül pedig elmondtam a Ha nem lehettél szálfá című versét. Veres Péter épp a tapsviharra toppant be, mintha időzítettük volna. Az emberek egyszerűen szétszedték. Az egyik aranyos, idős nyugdíjas tanárnő elragadtatásában megölelte és kétoldalt arcon csókolta. Veres Péter erre elmosolyodott, feltette a kezét, szót kért, és a közönséghez fordulva ezt mondta:*

– Maguk mindnyájan tanúim, hogy nem csókoltam vissza! Ez Nádasdi Julcsának van tartogatva!”

Sok levelet váltottak egymással, és Palotai Erzsébet férjével, Komlós Aladárral is jó barátságot ápolt Veres Péter. A Veres házaspár, miután felépült a házuk Budán, felköltözött a fővárosba. Így gyakran adódott alkalom arra, hogy az író személyes kapcsolatot tartson fenn írókkal, illetve az ottani művészkörök tagjaival. A

felesége megmaradt egyszerű, szerény falusi asszonynak, csak oda követte férjét, ahova szinte muszáj volt elmennie. Öt gyermekük született, két fiú és három lány. A fiúk közül az első, Nádasdi Péter néven író lett, a másik, István is írt, de csupán egyetlen könyvet, édesapja életéről. István szerencsére minden emléket összegyűjtött, amit a család őrzött az apáról, és persze egyéb dokumentumokat is. Ezt Borbándi Gyula említi meg egyik írásában. Borbándiról tudjuk, hogy mielőtt 1951-ben kénytelen volt elhagyni az országot, felbecsülhetetlen értékű irodalmi és irodalomtörténeti munkát fejtett ki Nyugat-Európában. Előbb a *Látóhatár* szerkesztőségében, majd az Új Látóhatár főszerkesztőjeként, aztán a *Magyar Szemle* és a *Bécsi Napló* szerkesztőbizottságának tagjaként tevékenykedett. Azt viszont kevesen tudhatják, hogy idehaza ő is tagja volt a Nemzeti Parasztpártnak, tehát közelről ismerhette Veres Pétert és István fiát is. Egyszer alkalom adódott, hogy egy politikai-kulturális összejöveten Veres Péterné, azaz Julcsa néni mellé került, épp az első sorba, és néhány szót is válthattak egymással. „... amikor megkérdeztem, hogyan tetszett Péter bácsi előadása, azt válaszolta: »Kedves fiam, azt hiszi értem én, amit a Péter itt beszél«. Hadd tegyem hozzá, hogy amikor már az Új Látóhatárban 1967. januárjában, hetvenedik születésnapján, Kovács Imre köszöntötte, én pedig levélben a szerkesztőség nevében az üdvözlésen kívül írást is kértem tőle, ezt máig is őrzött két levelező lapon kedvesen elhárította azzal, hogy majdan sor kerülhet arra is. Három év múlva a haláláról értesültünk.» De miért nem írt mindjárt? Gyáva lett volna? Ő, aki annyi üldöztetést és bántalmazást elszenvedett? Csak látta, hogy hatvanhétben ismét készül valami, és nem akarta még feszültebbé tenni a hangulatot. Ő a nyugati kollegái munkáját is figyelemmel kísérte. Hiszen Kovács Imre nemcsak író társa volt, hanem párttársa is, aki miután Kovács Bélát elhurcolták az oroszok, kénytelen volt, akár csak Borbándi Gyula, elmenekülni. Akkorra már rengetegen disszidáltak. Előbb közvetlenül a háború után, aztán ötvenhatban, ami végtelenül elkésértette. Azokat megértette, akiknek az élete forgott kockán, de voltak, akikre az otthon maradása miatt neheztelt. Már az első hullámnál felvetette, mi lesz, ha a fiatalok színe-java itt hagyja az országot. Nézzük, hogy idézi ezt fel Palotai Erzs: „Talán 1946-ban (vagy még előbb?) a tiszatáji költőknek volt estjük a Zeneakadémián. Én Veres Péter *Gyermekharag* című novelláját és az *Én nem mehetek el innen* című versét mondtam el. Nem is annyira vers volt az akkor, inkább hitvallás, felszólítás, proklamáció! A nagyterem zsúfolásig megtelt, Veres Pétert művei elhangzása után, percekig ünnepelte a közönség. Ott a dobogón állva fogtam először kezét vele, ez volt a megismerkedésünk. Mosolygott, bólogatva, mint aki azt mondja: »...ha csak egy emberrel kevesebb megy el az országból ez után a vers után...« Én legalább azt éreztem akkor. Még a saját, közvetítői sikerem öröme, hiúsága is lefoszlott rólam, egyszerre csak a dolog lett fontos.” Sokszor megdicsérte „Erzsi asszonyt” hiteles interpretációiért.

„A humora hol csípős volt, hol gyengéd. Egyszer egy elég gyenge műsorú muszáj-esten ott ült a közönség körében. Azt mondja neki előadás után az egyik jókedvű, parázsnyelvű

énekesnő: – Péter bácsi, én figyeltem a függöny mögül! Maga bóbiskolt előadás közben! Mire Veres Péter így felelt: – Hogy én elaludtam előadás közben, az még csak hagyján! De maguk, művészek, ott fenn a dobogón aludtak, az már szarvas hiba!”

Amikor meghalt, temetésén az Írószövetség nevében Illyés Gyula mondott búcsúztatót. Az első mondatára – „*Lángelmét temetünk*” – építette fel az elhunytat méltató gondolatait. Nem feledtetve, hogy: „*gazdaként járta az országot*”. Mindent szóvá tett, amit hanyagul csináltak. „*S ezenközben semmi paraszti elfogultság nem volt benne. Benjámint, Nagy Lászlót, Zelket, Csoórit, a Palotai lánytestvéreket egyforma apai szeretettel emlegette. Kritikus ellenfeleire oldalvást nézett, de csontig látva.*” Palotai Erzszi a visszaemlékezéseiben írja: „*Veres Péterben nemcsak az Illyés meghatározta »lángészt« tisztelem... – elsősorban a jósága ragadott meg, a lelkiismeretessége, türelme, tapintata, ahogyan kibontott egy embert, kibányászta belőle a jót.*” Felidézi, hogy: „*Kassák és Veres Péter között voltak különböző meg nem értések, félreértések.*” Az lenne furcsa, ha nem lettek volna. Azt hiszem, szükségtelen felidézni, melyikük milyen összeegyeztethetetlen művészi irányzatot képviselt. Aztán így folytatja: „*Egy ízben Kassákéknál voltunk vendégségben, s ott szó került Veres Péterről. Én elmondtam mindazt, amit Veres Péter iránt éreztem, dicsértem okosságát, báját, jóságát, az egész emberből áradó tehetséget. Kassák végighallgatott, márványba vésett arcán egy vonás sem rezdült, aztán azt mondta:*

–Becsülöm magában azt, hogy így kiáll azokért, akikben hisz. Ha más véleményen vagyok is, az emberi hűség lefegyverez.

Egyszerre minden húrom megpendült. Micsoda nagy emberek közé kerültem! Óriások közé! És micsoda jogon? Minek az okán?”

Nagy Lajos és Veres Péter realista írók voltak. A realizmus definíciójának megfelelően, műveikben koruk társadalmi valóságáról igyekeztek átfogó, hiteles képet alkotni. Nem egyet, hanem sokat és sokfélét. Ráadásul az író az általa megrajzolt képeken, szinte önkéntelenül, a saját portréját is megörökíti. Vagyis a teljes – legtöbbször rejtett, de néha direkt – önmagát. Ám nemcsak a realisták teszik ezt, hanem minden irodalmi és stílusirányzat művelői úgyszintén, legyenek azok az avantgárd bármelyik ágának a művelői. Hozzá még akkor is, ha ugyanabban a korban és hasonló szociális körülmények között élnek, mint a realisták. Párhuzamaimmal szándékosan jutottam el az általam kiemelt realistáktól a részemről is nagyra becsült Kassák Lajoshoz. Veres Péter nem restellte bevallani, Einstein fizikájából semmit sem ért. Más tudósok, már a relativitáselmélet kidolgozóját megelőzve, rájöttek, hogy a párhuzamos egyenesek a végtelenben találkoznak. Az én irodalmi párhuzam(os)aim szereplői, ha itt-ott eltértek, sőt néha még taszították is egymást – mert egyenes úton haladva, igazi, nagy (szellemi) erők voltak – kénytelenek voltak, itt a földön találkozni egymással.

A 2022/2-3 számokban megjelent tanulmány befejezése

FEHÉR ENIKŐ

Szájszagközelben

Tózsér Árpád *Suttogások sötétben* című kötetéről

Tózsér Árpád legújabb, *Suttogások sötétben* című kötete az utóbbi időszak szűrőjeként működik. Reflektál a technika fejlődésére, az életünket átszervező világjárványra, de olyan kortárs irodalmi áramlatokat is verstémává tesz, mint a poszt-humanizmus vagy az antropocén. Minden szempontból vegyes kötetről van szó, versek és esszék (versesszék? esszéversek?) váltakoznak három cikluson keresztül.

Felmerül a kérdés, kell-e a költőnek mindenről szót ejteni, ennyire nyilvánvalóvá tenni, hogy az elmúlt pár évvel foglalkozik. Ebbe az időkapuszulába sok minden belefért, némiképp siettek is vele, változatosan ragadja meg kiindulópontjait. Sartre és Bahtyin éppúgy megjelenhetnek, mint a görög, egyiptomi vagy római mitológia szereplői, esetleg Camus *Pestisének* figurái. Azonban ők csak bábok ebben a folyamatosan zakatoló kakukkos órában. Az általános léttapasztalatok, klasszikusokból átsejlő alakok segítenek egy jóval személyesebb szembenézésben.

A globális történéseken kívül Tózsér kihangsúlyozza a saját aktuális kérdéseit, a kötet nyitószövege, a *Fogadás a pozsonyi várban* a felvidéki költők beszélgetése, akik a változó világban próbálnak saját identitásukba kapaszkodni. A másik – talán legfontosabb – személyes kérdés a halál körül forog, hogyan lehet feldolgozni az idő múlását, hogyan lehet a szubjektív tapasztalást egy nagy, közös élménnyé tenni, vagy éppen fordítva. Halálról írni mindig aktuális, és itt megjegyezhetnénk, hogy különösen ebben a mai helyzetben, de ez nem lenne igaz, a halál minden ember életében megkerülhetetlenül aktuális, fenyegetse akármilyen vírus, háború vagy éppen a technika. Ez a szervezőelv a vers beszélőjét közönyös nyugalommal ruházza fel, mintha már nem lehetne meglepni, például az *Egyre gyakrabban...* című versben így ír: „Egyre gyakrabban gondolsz a végre. – /Ez így nem igaz, hisz másra sem. – / Tán inkább így: már más minőségre, s más mennyiségre lát a szem.”

Tózsér Árpád köteté bravúros módon teremt szintézist a nyolcvanas éveit taposó költő és az évszázados, évezredes hangok között. A távoli figyelő pozíciója pedig megengedi az iróniát, a gunyoros, de szeretetteljes hangnemet, egyfajta atyai dorgálást a ma embere felé, aki mindig a saját piti kavicsát görgeti fel és le. A lírai én körül mozgó emberek csak annyira érdekesekek, amennyire a folyton nyüzsgő

rovarok lehetnek egy gyerek nagyítója alatt. Tehát végtelenül. Ez a megfigyelt környezet pedig nem tud a státuszáról, elszalad a technika és használói mellett. Az információs hatalom toposza jelenik meg például a *Fejezetek egy mobiltelefonból* című versben, ahol egy idegen a lírai ént „azzal hívott föl, hogy az interneten ta/lálta meg a nevem, s fia vagyok-e a va/jon a költő T.Á.-nak. Megszállt az ör/dög, ráhagytam: igen. Kíváncsi voltam/ mit fog mondani rólam, ha már halott/nak hisz, azaz az utókort akartam ek/képpen lehallgatni. De nem sikerült. I. csak annyit mondott: Halottról jót vagy semmit.” A jövőbelátás tehát megghiúsul, véteszekre már nem hallgatnak.

A kukucskálás, a játék fontos szervezőelve a komolyabb hangvételi témáknak, sokszor úgy tűnik, a lírai én kineveti a világot, mert akik ma élnek, nem akarnak tudni, és azt a keveset, amelyet őseik tudtak, azt is elfelejtették. „Mégvolt a magam pestise”, mondja (*Joseph Grand naplója*), és ezt nemcsak az élettapasztalat, hanem a könyveken átszivárgó tapasztalatok is éppúgy mondathatják vele. A könyvélmények újraírásáért végtelenül hálásak lehetünk Tózsér Árpádnak. Motívumai és alakjai sohasem téblábolnak feleslegesen sem a versekben, sem az esszéiben. A műfajok váltakozása is csak a viszonyokat változtatja meg. A versalakok az esszéiben egy lépéssel közelebb jönnek, velük együtt az elbeszélő is bensőségesebb hangra vált. Mintha egy nagy színpadról, mely a versek terepe, lejönne lassan a lépcsőkön, hogy a fülünkbe suttogjon, és újabb és újabb kérdéseket tegyen fel. Akár olyan kérdéseket is, melyeket az emberiség minden időszakban feltesz magának, például arról, mi is az én (*Emlékezés a lírai versre* című esszé, *Én-ek* című vers). Előbbi esszé arról is elmélkedik, hogyan vette át az én helyét az *enyém*, hogyan jutottunk el az alanyi költők irtásától egyéniségek temetéséig, ahol már csak látszategyéniségek léteznek, akiket birtoklási vágy fűt.

Ha mizantrópnak látszik elsőre ez a kötet, gondoljunk arra, hogy ez csak egy a világot megtörő prizmák közül. Tózsér Árpád folyamatosan reagál a világra, de önmagában ezek a szövegek nem kezdeményezhetnek interakciót, maradnak a címadó esszéivel élve csak suttogások. Közben pedig a korábban is emlegetett halálra készül, de hogy milyen lesz a túlvilágon, minden élőnek, még egy költőnek is rejtély. Az *Égő zsiráfok* című versben ugyan feldereng a halál utáni állapot, de ott sem tud más lenni, csak saját valóságunk halvány vagy kiszínezett másolata.

Ha a technika segítségével egyre világosabbnak látszik a jövő, megváltozik a múlthoz való hozzáállásunk is. A klasszikus hősökről lassan minden napfényre kerül, nem lesz többé titok, minden apró esendőségüket megtudjuk. Tózsér ezt a túlzott közelséget, a magánélet tiszteletét hiányolja a *Történelem szájszagközelben* című esszéiben is. A történelem cseppfolyóssá válik, narratívája gyengül, a múltba vetett hit elveszik, minden kor éppolyan gyarló lesz, mint a jelenünk.

A kötet záróverse (*Fejünk körül tompa derengés*) is ezt az értékválságot pedzegeti. Habár az ember sohasem tanult a hibáiból, behozott egy új tényezőt a gépezetbe:

a technika szörnyét. S míg a huszadik századot átélt emberek meggyötört testük és lelkük akadályaival küzdenek, a technika túllép ezeken a gyengeségeken. Így a költők csak a poszthumán, az ember utáni kor üdvözléséig juthatnak el, hogy mi következik utána, nem láthatják előre. Persze ez a vers is két síkon működik, a második sík Tőzsér Árpád sorsa, mely egy általános tapasztalatot próbál önmagába sűríteni. Egy 1935-ben született szerző sok mindent megélt, és most is kiapadhatatlan kíváncsisággal figyeli a körülötte lévő bizarr világot. És nem hallgat el. Véleménye van, melyet folyamatosan suttog, mint az antik szobrok. Csak elég közel kell hozzá hajolni, hogy megértsük.

(Tőzsér Árpád: Suttogások sötétben. Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2021)

TAMÁSI OROSZ JÁNOS

„Valami rettenetes fog történni a múltban”

Szlovákiai magyar szép irodalom, 2022

Egy antológia szavatossági ideje érhet annyit, mint a háromezer éves egyiptomi, vagy a kétszer annyi ideje följegyzett kínai sör receptje. Ez utóbbiak alapján már főztek sört, kiderült, az egyiptomi elég kemény lehetett, olyan tíz százalék körüli alkoholtartalommal, a kínai meg leginkább a belga sörökre hajazott – bár az komoly fejtörést okozott, hogy a föllelt összetevők szerint a nedűben egykor galagonya is izzott. Keserű, vallottak a szakértők, s akkoriban sem igazán álmodtak a selyemszövő-lányok cukros ételekről – ritkán fordult elő a természetben a cukor, így azt (ha édesebb volt) mással pótolhatták. Most pedig a csésze mélyén (s nem „A gödör szélén”, mint az eredetiben) „szunnyad a történelem árva szentjánosbogárka”. (*Történelemóra európaiaknak*, Kövesdi Károly). Nos, így értem én az említett szavatossági időt: látszólag locsogtam kicsit, mellébeszéltem, ősi sörök receptjeit citáltam, de lám, földrészek s távoli kultúrák értek itt össze, a sorok mögött föltűnt Weöres Sándor, József Attila, pedig mi igazán csak belelapoztunk egy friss, idej antológiába.

Pedig, mondhatni, nem is annyira fontos antológia. Nem nemzedéki, nem (igazán) „szűkebb hazás”, szóval nem épp definitíven bon patriote, nem súlyoz ad

valorem, nem idéz sem tárgyat, sem elődöket, nem ünnepélyes, nem évfordulós, épp csak elidőz emlék és varázslat táján. Valahogy úgy, ahogyan tette ezt az immár hétezer éves kínai sörfőző, aki miközben készítette titkos szíverősítő italát (tégy bele galagonyát, fogta rá a jóslócsontokra bölcs megfigyelései tapasztalatát), a forralás közben elnézett csöndesen a horizontig, s túl azon, és nyugtázta: „Sűrű köd nehezedik a tájra. / Ujjam hegyén két szentjánosbogár, / egyik jobbra, másik balra száll”. (*Ujjam hegyén szentjánosbogár*, Hodossy Gyula). Majd fényük lassan eltűnik a sötét horizonton, hogy nem is váratlanul fölröppenjenek egy – mondom – annyira talán nem is fontos antológia lapjairól. Amit hirtelen megemelnek, s megjelentik számunkra: „Emlékeink felhőfoltok / létünk egének áttetsző boltozatán.” (*Altamira*, Tóth László).

Hallom, persze, hogyne hallanám az itt és ott máris fölhorgadó ellenkezést: nem tudok olvasni? Melyik szót nem értem abból, hogy szlovákiai, hogy magyar, hogy szép, hogy irodalom? Melyik az a szó, amely mögül nem bomlik-omlik rám az érzelmek súlya, a létezés folytonos közelsége élekhez, peremhatárokhoz, a föl ismerése ama ténynek, hogy „Kettős világban? / Elégnek mind a formák / a lelki lángban.” (*Minden ég*, Varga Imre). Hogyne érteném e szavakat. Épp csak – meglehet, helytelenül – próbálok a helyén kezelni egy nem mindenki által ugyanígy érzékelt helyzetet. Ahogyan bennem s számomra a cím olvasata is így jelenik meg. Az, hogy szlovákiai és magyar, nem jelent szükségszerűen konfrontatív állapotot. Jóval inkább erős és határozott jelzése a józan megbékélés igényének, az együvé tartozásból fakadó együttműködés fontosságának. S az, hogy szép és irodalom, még inkább aláhúzza a kulturális identitás előbbre helyezését minden másnál; minden ideológiai és/vagy politikai feszültség-gerjesztés egy adott társadalmon belül minden általa érintettet meggyöngít; ám a szép rögzítésére, közvetítésére és visszaadására vállalkozó törekvés megjelenése az irodalomban nem csupán a leginkább, de talán az egyetlen járható lelki, szellemi híd ember és ember között. „mert úgy kell a vers / a mai világnak, mint itatósnak / a kidőlt tejfől, látod, a drága, / régi sorokkal elszalad úgyis az ár.” (*Beáztatás*, Z. Németh István).

Fontos kérdés persze, hogy a szép, mint jelző, mit is jelent? Hiszen az írások nem fordulnak el egyetlen pillanatra sem az olyan érzelmi helyzetektől, melyekben a szép, mint eszmény, nem csupán lelki törést szenved, hanem ha – akár átélve, akár empátiát érezve – fizikai fájdalmat okoz. Az ilyen súlyokat nem kibebíti-e a címben olvasható jelző? Lehet-e szép a fájdalom, a gyász? Aligha. De lehet-e szépként értelmeznünk s ekképp megélnünk a fájdalomokon is áthatoló reményt, a hitbe, hitekbe kapaszkodást, s a gyászban is jelen lévő emlékezethez való ragaszkodást? Nemcsak lehet, kell is. Csak így lehet. „Róka, vörös villám, fogai közt lúdnyak, / a felszántott földre szürke vér csepeg,” veti papírra erről az egyik legerősebb metaforát Z. Németh István, hogy a következő sorban föloldja azt, megmutatva a választható utat: „átmosolygott álmodot hint az ég.” (*Elfolyóban*).

Főntebb fölsoroltam, miért nem nevezhető fontosnak, lényegesnek, relevánsnak ez az antológia. Ám most, anélkül, hogy megismételném ama bekezdést, azt javaslom az olvasónak: fordítsa annak ívét a fejéről a talpára, s – gondolva az emlegetett ősi sörreceptekre – tekintse ezt az antológiát kiemelkedően fontos, lényeges, releváns kiadványnak. Hiszen szavatossági ideje a fönti receptekével vetekszik, ember és közösség minden korban izgalmas helyzetjelentését adja, fogalmazza meg ebben minden alkotó; talán nem is érezvén rá arra, hogy amikor pillanatnyi élethelyzetéből fakadó szóképeit rögzíti papíron vagy immár képernyőn, ősi időket köt össze távoli jövőkben olvasó utódokkal, kik e sorokat fölfejtve fölismerik a történelem ütésváltásait elszenvedő embert. Akikről nem beszélnek a lexikonok – de sorsuk föl- s megidézése a múlt nem múló árnyait s félelmeit jelenítik meg. „Minden héten két-három / ismerősöm hal meg / koronavírusban, / ilyenkor visszamenekülnék az égbe, / eszembe jut idős barátom, / akit azért írtattak / szlovák iskolába a szülei, / hogy vigye valamire, / ne deportálják Morvaországba, / ne telepítsék ki Magyarországra” (2021. február 15., Fellinger Károly). A személyes sorsok és vallomások között-mögött ránk pillant a vak sors, a véres történelem éles váltásainak s váltóinak vakító képe. „Sosincs vége semmi útnak, / ha valaki megállít, az útonálló – / az állomások mind hazudnak, / hazug mindig minden megálló.” (Száguldás, Gágyor Péter). Bár igazabb talán, hogy a történelem az, ami száguld, olykor rossz váltókon át, de az ember kapaszkodik a megmaradás hitébe, akaratába. „Itt, a hegyek s földvizenyők hazá- / jában az örökkévalóság házai, a sírok is lej- / tenek, mintha le akarnának csúszni a domb / homlokáról. Lakóik talán tudnak valamit, a- / mit mi nem. Mondjuk a lét és létezők hiteles / viszonyáról. ... Más szóval: apá- / ink ismerték a lakás, a »lakozás« költészetét.” (A „lakozás” költészete, Tózsér Árpád).

Az antológia lapjai megidézik őket, „Az arcukat, a nevetésüket, a jókedveiket, s a derűből egy pillanat alatt szomorkásba csúszó tekinteteiket. A bizonyosságot, amely sugárzott belőlük, hogy emberek maradnak minden körülmények között, az egyenességet, amely mára oly drámai módon tűnt el világunkból.” (A másik én, Csáky Pál), „s te valahol éppen / szárnyakra rakod zsoltáraidat / hogy halj valami valódit” (álmom, Bolemant László). Vagy válassz másik utat: „gyakorold be a gesztusokat / hangoztass szlogeneket / míg tekintetük mint bogáncs / tapad rád / vakon követnek majd / mint a megváltót / és szabadnak érzik magukat / az újrafestett rácsok mögött” (Újrafestett rácsok, Balázs F. Attila). S te, ő, ott, nem érti, hogy „Valaki mindig megsérül. Nem lehet felelőtlenül játszani – sem életekkel, sem szerencséivel, sem zenével. Ha hiányzik belőled a vibrálás, minden mesterkeltté, kihűltté válik. Ha engedsz a vibrálásnak, pillanatok alatt felégetsz mindent magad körül.” (Blues, Jancsó Péter). „És mégis, mégis – „szeretem ezt a földet / a megtartót bárha rajta / inkább csak öltek / és olykor pusztá volt / vagy azzá tették / hol a hívők hol a pogányok / s lakóit kitelepítették” (Ne virrasszatok, Gál Sándor).

Igen, az antológia immár nagy halottja ő, akit – s ezt én szép és elegáns szerkesztői-kiadói jelzésként értékelem – nem emel ki ama szokványos gyászkerettel a tipográfia, jelen van s közöttük-közöttünk is marad műve, alakja, az emberiségkor legvégső határáig. Sőt, az antológiában olvasható versei között rejlik annak mottója, amely által megérthetjük a cím jelzőjének mögöttesét: a szép identitása adja s szüli az identitás szépségét; az egyetlen s egyedüli belülvalóságot, akkor s mindenkor; amikor „a tegnap egésze fekete betűk sora / hű romok némán vigyázzák / hogy mindenséggé miként távozom / az udvar szegletén vagy az alvó / kerten át / látni s keresni egy élhetőbb hazát / a gondolat nem riaszt / békét ígér inkább / mert a csend is létező / mélység és magasság / és szépség ha nem látható akkor is / akár az alkony zenéje az akácok ágain / azon a kimondhatatlan napon” (*Tapintható magány*, Gál Sándor).

Lám, mi mindent ismerhetünk meg egy annyira esetleg nem is „fontos” antológia lapjairól. Meg sem szólítva itt minden alkotót, erre a recenzensnek még lenne ideje, ám a lapszerkesztő tere jóval szűkösebb; summázzuk hát mondandónkat – fontos, hosszú-hosszú szavatossági idővel rendelkező kötetre bukkanhat az az átlagosnak mondható olvasó, akinek az élet hétköznapi sodrában kevesebb ideje marad az egyes életművek szorgos követésére. E kötetben kortársi életrészleteket ismerhet meg, a sorok közé „fóliázott” történelmi csöndekbe hallgatva; nemzedékek elvett s elvesztegetett létlenyomataival szembesülhet – s ez utóbbira azért hadd hívjam föl a figyelmet. Van néhány szomorú tény a kötetben, ami más vizekre s vitákra vezet; itt, most a számok szikár nyelvén rögzítsünk egy-kettőt. Huszonkilenc kortárs alkotónk munkáiból áll össze a kötet, Nagy Erika gondosan pásztázó, vigyázó tekintetének köszönhetően, s a szerzők életkorának átlaga hatvanegy évhez közelít. Ennél tizenötven idősebbek, s mindössze egyikük harminc alatti. Nem tudom, miért tűnődtem el ezen, fontos-e, jelent-e valamit, vagy csak – ballagva magam is a hetven felé – a fölénk magasodó virrasztó éji felleget metaforáját érzem ki Bodnár Gyula bölcsen rezignált verséből: „Mindegy. Ha közel is lesz, messze / az utolsó állomás, és messze / mind több élő otthona, az új haza, / Anglia, Florida, Olaszország, / halottak napján a legfrissebb sírnál is / egyre kevesebben állnak a legtávolabbi.” (*Falusi temetőben halottak napján*).

Nem nemzedéki, nem (igazán) „szűkebb hazás”, szóval nem épp definitíven bon patriote, nem súlyoz ad valorem, nem idéz sem tárgyat, sem elődöket, nem ünnepélyes, nem évfordulós, mondhatni, nem is annyira fontos antológia? Ezt írtam volna? Ugye, nem vették komolyan? Ne tegyék!

(*Szlovákiai magyar szép irodalom. Szlovákiai Magyar Írók Társasága, Dunaszerdahely, 2022, összeállította Nagy Erika*)

A nők megítélése közmondások tükrében

Mineke Schipper: *Soha ne vegyél el nagy lábú nőt! Szólások és közmondások a nőkről a világ minden tájáról*

Külső megjelenés. A közel 390 oldalas, cérnafűzött, keménytablás, Mészáros Viktor fordításában magyar nyelvre remekül átültetett magyar kiadás borítója rózsaszínben pompázik, a szöveg rajta fekete és fehér betűkkel. Látványosra tervezett védőborító óvja: az első fülön felvezető a könyvhöz, a hátsón a mű stílusának meghatározása, miszerint ez a tudományos igénnyel megírt könyv részben összehasonlító nyelvészeti tanulmány, részben szórakoztatni képes antológia. Fűlszövegében az is olvasható, hogy „a világ minden népét képviselő gyűjtemény érdekes bepillantást nyújt a női léttel és a női adottságokkal kapcsolatos, évszázadok alatt kikristályosodott bölcsességek, tapasztalatok világába”.

A belső. A világ minden népétől ugyan nem olvashatók benne közmondások, de a hollandiai Leideni Egyetem irodalomtörténésze által írt munka alapvetően mégis átfogónak tekinthető. És egyszersmind dicsérendő, hiszen Mineke Schipper előszóból vett szavaival élve „a világ legkurtább irodalmi műfaját képviselő közmondások” eme válogatása másfél évtizedes gyűjtés után, 15 735 példa feldolgozását követően íródott, amelyek eredetileg 240-nél több nyelven születtek, és legalább 150 országból származnak.

A nőkről szóló, a nőkre vonatkoztatott és a férfiak figyelmeztetéséül szánt közmondásokat is tartalmazó könyv Előszavát öt fejezet követi: A női test, Életfázisok, Az élet dolgai, Nőhatalom, Képek üzenetei. Plusz az Epilógus: Képzelőerő a globalizáció korának közmondásaiban.

Az Előszóban egyebek mellett megismerhetjük az írásos formában ránk maradt legrégebbi közmondásokat, és megtudhatjuk megtalálásuk helyét. Vélhetően lesznek, akiket meg fog lepni, hogy az első ismerteket mennyire régen fogalmazták meg. Szól a műfaj szüleményeinek hatásairól. Bemutatja jellegzetességeiket és leírja, használatukkor némileg változhat a jelentéstartalmuk, de belső magjuk változatlan marad. Rámutat, hogy az idő előrehaladtával mennyiféle helyen és formában megjelennek közmondások, melyekből már az előszóban hetvennél többet felvonultat. Ami kiemelten fontos, a szerző megjegyzi, hogy „ez a könyv nem a »valóságról« szól: a közmondások ugyanis nem tükrözik a »valóságot«. E

tömerdek apró textus ideálokat jelenít meg, valamint az ilyen ideáloktól való sajnálatos elfajzásokat, már ahogy azt az ideálok védelmezte érdekek képviselői elképzelik.”

A női test fejezetben a testrészekre (az agytól a fejen, a karokon, a vaginán és a faron túl a lábfejjig minden szóba kerül) vonatkozó közmondások szerepelnek, továbbá a szépség és a szépítkezés kapcsán születettek.

Az *Életfázisok* fejezetben a lánygyermektől kezdve, annak szüzessége fontossága mellett a (sokszor gondnak tekintett) feleségeken, társfeleségeken és özvegyeken át eljutunk a (mindig dicsért) anyáig és az anyósokig, végül az időskorig.

Az élet dolgai fejezetben a szerelem, a szex, a termékenység, a terhesség és a szülés kerül terítékre a közmondások bőséges világából.

A nőhatalom fejezetben a verbális képességek, a nőkre háruló munkák, a tudásuk, a ravaszságuk, a boszorkányságuk és más okkult erők kerülnek szóba, és hogy a férfiaknak – sok közmondás szerint – milyen ellenintézkedéseket kell foganatosítani a nők ellenében, akiket ugyan néha megvernek, máskor viszont a nők bántalmazzák a férjüket.

A képek üzenetei fejezetben a szerző azt tárgyalja, hogy a nőket a férfiak gyakran használati tárgyakként kezelik, akikről metaforák formájában beszélnek a közmondásokban. Így aztán a nő lehet például edény, virág, fa, gyümölcs vagy éppen valamilyen állat (mondjuk tojógalamb). Seregnyi közmondásban a férfiak a cselekvők, a nők csupán a cselekvés tárgyaivá vannak lealacsonyítva. Gyakran a pokolhoz hasonlítják a nőt. Azért ennek az ellentétjére is akadnak példák, amikor a nőt, a feleséget, az anyát a mennyországgal társítják.

Az *Epilógusból* megtudjuk, hogy miközben a közmondások jelentős kulturális különbözőségekről is képet adnak, rengeteg hasonlóságot tartalmaznak. A szerző szerint az ember történelmének évezredekén átívelő alakulása vonatkozásában sokatmondó, hogy a nőkről szóló közmondások többségét a férfiak szemszögéből alkotják, ezzel szemben a női szemszögből a férfiakat bírálatokkal illető közmondások száma csekély.

A könyv végén olvashatók a jegyzetek. Két oldalon ír az érintett nyelvekről, kultúrákról és országokról. Legvégül bő hét oldalon az országok, kultúrák és nyelvek jegyzéke található.

Tartalmáról jut eszembe. E szakértő magyarázatokkal gazdagított mű végigolvasása alighanem minden érző ember lelkét megmozgatja. Mély érzelmeket vált ki. Elgondolkodásra sarkall.

A felcseperedési folyamat részeként, legkésőbb az óvodás évek alatt felismerjük, ha akkor nem is értjük még, de ráeszmélünk, hogy kislányok és kisfiúk között szemmel látható és élethosszig (?) fennmaradó biológiai különbségek vannak. A baj felnőttkorban kezdődik. Egyeseket olyan – részben az egyén fölényeskedő alaptermészetéből fakadó, részben az adott társadalomban megszokott – nézetek

vezérelnek, amelyek mentén különbséget tesznek nők és férfiak között. A nőket régóta a férfiak alárendeltjeként kezelték (ehhez lásd például a *Fej és nyak* alfejezetet). Ehhez igazodva kellett viselkedniük, ha nem akarták önmagukat kitenni a férfiak és más nők szájából eredő rosszálló szavaknak. Ha olyasmit cselekedtek, amiket az elvek, akárha íratlanok, csak a férfiaknak engedélyeztek, rögvest megvetés és gúny tárgyának tették ki magukat. Nem csak az ó- és középkor egyes népeinél volt úgy, néhol a nőket máig kevesebbnek vélik a férfiaknál, néha egyenesen értéktelennek, hivatalos jogaik is kevesebbek, ezért helyzetük sok mindenben hátrányt szenved. Mindezek tetejébe nemritkán szexuális tárgyként tekintenek rájuk. A női vélemények széles körű elterjedését és annak elismerését, hogy nekik is lehet igazuk, ősidők óta az elnyomás terhe nehezíti. Bár azt hozzá kell fűzni, hogy a harmadik évezredben itt-ott már változtak, vagy jó irányba változóban vannak a vonatkozó viszonyok: bizonyos tekintetben javul a nők helyzete, megítélésük és szabad lehetőségeik.

Kinek ajánlható ez a könyv? Mindenkinek. De nem szabad csak úgy átfutni, hogy na, ezt is elolvastam. (Ez amúgy minden könyvre igaz, nincs értelme olvasni, ha nem mélyedünk el a szövegben, ennek híján nincs megértés.) Minden szavát meg kell emésztetni. A háromezer és még néhány száz közmondást felvontató kötetben örömeiket lelhetik a pusztán a poénos közmondások humorán felnevetni kívánók. Kedvükre valónak fogják találni a mögöttes mondanivalóra is nyitott kíváncsi természetűek, akiket a hétköznapi beszélgetéseinek szintjénél mélyebben érdekelnek a nők és a férfiak lelkivilágának rejtelmek. E könyv által alaposabban megérthetők a két nem gondolkodásmódbeli eltérései. Érdeklődve forgathatják a szemellenző nélkül élők, akik a saját szájukon kiáramló hangok mellett hajlandók meghallani mások szavát, jajkiáltását is. Ők mind bizonyára elmélyülten, lapjaiba teljesen belefeledkezve fogják végigolvasni. Mert e könyv azzal emelkedik ki a közmondásokat egyszerűen csak összeíró könyveknél, hogy nem pusztán csak nevetetni akar. Általuk kíván rávilágítani egyfelől arra, hogy a nők helyzete-élete évezredek óta, a Föld több pontján még napjainkban sem mondható könnyűnek – és így még igen finoman fogalmaztam. Sok poén mögött ott a szívtelenség. Vannak, akik úgy vélik, hogy uralkodhatnak, hogy irányítaniuk kell a szerintük náluk kevesebbet érő nőket, akiket ők birtokolhatnak. Sok közmondás mondanivalója a könyvből idézett szavakkal: „politikailag felettebb inkorrekt”. De mindenképpen árulkodnak az adott társadalmakról. Mégsem csodálkoznék, ha lennének, akiket felháborít, hogy a nőket lekicsinylő és lemondó nézeteket megfogalmazó közmondások egyáltalán megszülettek. Ezek a közmondások ugyanis arra utalnak, hogy sok férfi előtérbe helyezi saját érdekeit, önmaga felmagasztalását tartja fontosnak, és nemritkán a nők kárára. Igaz, azt is le kell írni, hogy ez azért a nők részéről is előfordul a férfiak kárára. A férfiuralomban hívőknek vélhetően nem fog tetszeni a könyv. Ez természetesen nem a

szerző és a közmondások hibája, csakis a férfiakat a nőknél fontosabbnak gondolóké. Másfelől sok olyan közmondás is van benne, melyek erőt adhatnak a női olvasóknak, mert a nők erejét bizonyítják, ami megmutatkozik például szépségükben, utódszülő képességükben, munkabírásukban és nem utolsósorban akaraterejükben.

A könyv mondandója – szerintem. Mindig fontos lenne a másik nem képviselőire is odafigyelni. Mivel minden emberben – nőkben és férfiakban is – van hiba, és mert a másik nemhez való hozzáállás nem egy megváltoztathatatlan természeti állandó, ezen igenis lehet alakítani. Ezzel javulhatna nők és férfiak egymáshoz viszonyulásának mindenkori helyzete. Mert jó lenne végre mindenki által belátni azt a tény, hogy a férfiak és a nők egyvalamiben biztosan egyenlők: mind emberek vagyunk.

Végül e szakszerűségében, eredetiségében és minőségében ritkaságszámba menő, könnyen olvasható stílusban megírt könyv eredeti címét is idehozom: *Never Marry a Woman with a Big Feet* (Yale University Press – New Haven and London, 2003).

(Mineke Schipper: Soha ne vegyél el nagy lábú nőt! Szólások és közmondások a nőkről a világ minden tájáról. Partvonal Könyvkiadó, Budapest, 2007)

Németh István: Alkony

A vigyázó csillagokra

(részletek egy készülő regényből)

A fedélközben azt suttogták, már múlt éjszaka áldoztak. Feketét öltve kivonultak a szurdok szélére, farkasszemet nézve a vad hullámokkal. Tisztelettel köszöntötték a csillagokat, földig hajoltak, és átadtak valamit az isteneknek. A legénység nem árulta el, mit, hiába kérdezősködtem. Vad képek jelentek meg előttem, ahogy hullámzó fekhelyemen bámultam a mennyezetet. Fantáziám a múltba vitt vissza, a rémtörténetekhez, melyeket még gyerekként hallottam a sziget mágiájáról. Az istenekről, akik minden évben elragadnak valakit a viharos szirtről, a boszorkányokról, akik füstbe burkolózva nevetnek a halhatatlanok arcába.

Minden porcikám vágyott egy ilyen világba. Egy olyanba, mely nem fullasztó mosolyok, fáradtrózsaszín drapériák és cukormázás, habos desszertek mögé rejti zsarnokságát, hanem büszkén viseli igazát, bármilyen kegyetlen is legyen az. A legénység azt mondta, hogy a Forduló varázsterhes éjszakáján bármi megtörténhet. Úgy hitték, ilyenkor boszorkák táncolnak a viharos égen a csillagokkal, és megtisztul a világ. Amennyire tudtam, az én otthonom is a világhoz tartozott, mégsem éreztem egy pillanatig sem tisztának, még ilyenkor, szeptemberben sem. Mikor apám egy kellemetlen családi vacsorán bejelentette, hogy a szigetre utazik, csak azért tette, hogy eloszlassa a ránk telepedett nehéz csendet. Nem gondolta, hogy egy órán belül dolgozószobája ajtaján kopogtatok majd azt kérve, hogy vigyen magával. Én pedig azt nem gondoltam, hogy alig két hónappal huszonnegyedik születésnapom után egy hajókabin kemény ágyán virrasztom majd végig a Forduló előéjszakáját. Lázás izgalommal vártam az érkezést. Az meg sem fordult a fejemben, hogy más is várhat rám, mint amit ködös gyerekkori emlékeim és élénk képzeletem segítségével kialakítottam magamban. Hideg őszinteség, új emberek és friss környezet után vágyakoztam. Buzgón mocorgó lelkem egy pillanatra sem engedte, hogy lehunyjam szemem. Éles érzékekkel hallgattam a tenger zúgását és a hajótestet vadul csapkodó hullámokat. Amikor végre kelet felől tisztulni kezdett az ég, a fedélzeten csatlakoztam az érdes természetű férfiakhoz, akik már javában feszítették a vitorlát, és hangos nevetéssel várták a partraszállást. Már én is láttam. A percről percre narancssárgább horizonton feltűntek egy távoli sziget körvonalai. Apám követelőző hangját hallva elszakítottuk tekintetüket a ködből kibontakozó szirtektől.

– Kérem, értse meg – magyarázta a kapitány fáradtan dörzsölve pirosuló tarkóját –, a vártnál korábban érkeztünk. Biztos vagyok benne, hogy még nem várják önöket.

– Ezzel én is tisztában vagyok – felelte apám hidegen. Fekete kalapját homlokába húzta, vaskos ujjaival próbálta a fagyos szélben is a helyén tartani. Vastag, szőrmével gazdagított kabátja vadul lobogott alakja körül, nehéz természetét az arcát uraló fintor első pillantásra felfedte. – Mégsem látom be, miért ne érkezhetnénk korábban, ha már úgylátottunk itt vagyunk.

Az őszülő férfi lemondóan felsóhajtott, és utasításokat kiáltozva visszavonult a kabinba. Apám egy örök győztes arckifejezésével bámult a sziget irányába, egy pillantást sem pazarolva a kapitányra, aki az út első napján még viselt egyenruháját semmibe véve a matrózok kényelmes szerelését hordta. A rutinosan dolgozó legénység tagjai a nyugati szigetek nyelvén adták egymás közt, ahogy a kötelekkel bajlódva forgolódtak körülöttem. Keserű szájjal figyeltem őket és az egyre közeledő partot. Már tisztán láttam a csontfehér világítótornyot, mely a sziget nyugati partszakaszán magaslott, a mólótól nem messze. Tompa sárga fénye drágakővé varázsolta a tenger habjait. Gyerekkoromban egyszer jártam a legtejjén, megmásztam a csúszósra koptatott kőlépcsőt. Azóta visszavágytam oda. A világítótorony mögött végtelennek tűnő erdő húzódott, mögötte pedig a ködből kibontakozó hegyoldalon csúcsosodott a sziget kormányzójának kastélya, valódi úticélunk. Csobbanást hallottam. Megengedtem magamnak egy mosolyt, amikor rájöttem, mi történt: a vízbe hajították a horgonyt. Apám őrjöngött, a kapitány pedig hűvös nyugalommal hallgatta az értelmetlen szóáradatot. Szakadt ingjében, izzadtságtól csillogó homlokával is nagyobb tekintély áradt belőle, mint pozícióját lépten-nyomon hirdető apámból.

– Nézze – tette fel kezét békítő szándékkal –, elhiszem, hogy üzletkötésben verhetetlen, de amíg nem tudja egymaga elkormányozni a kikötőig a hajót, kénytelen lesz belenyugodni a döntésembe. Egy óra múlva kikötünk, még épp csak pirkad.

Bármennyire is vártam, hogy a kikötőbe érjünk, a döbbent düh apám arcán bőven megérte a várakozást.

– Amint a kastélyba érünk, panaszt tesztek erre a Hennigarre – jelentette be önelégülten, amikor mellém ért a hajó orrába, ahonnan a lassan megtelő kikötőt bámultam. Engesztelhetetlen hangját hallva elszorult a torkom. Utunk során megkedveltem a mogorva, szófukar férfit, és attól tartottam, apám anyagi támogatása többet jelent a sziget kormányzója számára, mint egy névtelen kapitány megélhetése.

– Nem gondolom, hogy jó tárgyalási feltételeket biztosítana, ha a szerencsés érkezést panasszal koronáznád – jegyeztem meg. Reméltem, hogy nem hallja ki a keserűséget megjátszott bizonytalanságom mögött. Sűrű, ősz szemöldökét ráncos homlokán felvonva méregetett egy darabig, aztán megajándékozott ritka, hazug mosolyainak egyikével.

– Igazad van, Benjamin.

Könnyebb volt búcsút venni az izzadtságtól bűzlő legénységtől, mint amire számítottam. Foghíjas vigyorral integettek, amikor apám oldalán elindultam a ránk várakozó cseresznyebarna hintó felé. Nem tudtam, hétköznapiokon milyen a kikötő hangulata, de a Forduló napjának hajnalán árusok és nézelődők tömege lepette el. A csontszínű vitorlájú, pompás hajók egymás után érkeztek, a móló kopott deszkáin fekete csipkét, igazgyöngyöt és friss homárt árultak halványzöld sátrak alól. Egy-egy sátor alatt reggelire gőzölgő kalácsot, hegyekbe pakolt gyümölcsöt és forró teát kínáltak, némelyben opálosan csillogó, kagylókból készített ékszereket. Hallottam már róluk, a legtöbben állandóan viselték őket. Védelemként szolgáltak a sziget démonjaival szemben. Máshol gondos kis kupacokban álltak az imakönyvek, az isteneket ábrázoló festmények és amulettek. A szigetlakók élénk beszélgetése, az áldozat után lehiggadt óceán lágy hullámozása és sós illata töltötte meg a párás levegőt. Korombéli, sötét köpenyében látványosan didergő fiú várt ránk a móló mellett. A díszesre faragott hintó előtt álldogáló szürke lovak fejét simogatta, amikor észrevett minket, és udvarias mosolyt küldött felénk. Magasabb volt nálam, fekete haja a ködtől csatagosan tapadt homlokához.

– Mr. Sullivan, ha nem tévedek – nyújtotta kezét. Fekete bőrkesztyűt viselt.

– A kastélyból küldtek? – kérdezett vissza apám, és kissé fintorogva rázott kezét vele. A fiú könnyedén bólintott, és kitárta nekünk a hintó ajtaját. Úgy tűnt, apám hideg üdvözlése és nyilvánvaló önteltsége a legkevésbé sem érinti meg. Minden mozdulata határozott volt, nem meghunyászkodó, ahogy azt az otthoni szolgálóktól megszokhattam. Hallgatagsága sem féltékenységből eredt. Jégkék tekintetét nem rejtegette előlünk, arcán kissé fölényes mosoly játszott, ahogy egyértelmű utasításokkal látta el a körülöttünk álló személyzetet. Intett a csomagjainkat cipelő legénységnek, hova pakoljanak, és betessékelt minket a hintó bársonyüléseire a hideg elől. Míg a poggyással vesződtek, ő is a hintó mögé sétált.

– Jobb reggelt igazán nem választhattak volna – hallottam fojtottan bosszús hangját. A legénység egyik tagja a nyugati szigetek nyelvén felelt, pörgő szavakkal és harsány nevetéssel. Hátrapillantottam, láttam, amint fejét csóválva hátba veregeti a mocskos inget viselő férfit, int a többieknek, majd felénk se pillantva, komor arccal elsétált a hintó mellett, és a következő pillanatban meglódultunk. A kikötőben nyüzsgő járókelők kitértek a hintó útjából, mígnem letértünk a köves térről. Apám mindvégig hallgatagon gubbasztott mellettem, én pedig olyannyira elvesztem a mellettünk elsuhanó tájban, hogy fel sem tűnt gúnyos gazdagított megjegyzéseinek hiánya.

Sűrű tűlevelű erdő szűk ösvényein robogtunk, amíg el nem jutottunk a kastélyudvar köré épült falu határához. Felbukkant a fák között egy udvar, majd követte egy másik. Omladozó kunyhók és kövekből összetákolt házak váltogatták egymást a kanyargó, füstös utcákon, udvaraikon sötét kötényt és kendőt viselő asszonyok teregették frissen mosott ruháikat, az egyik utcaajtó mellett egy fehér, sáros

kutya csaholt. Gyerekek rohantak hallal megrakott kosaraikat cipelve háztól házig, az utcára kihordott kicsi faszékeken üldögélő, halászhálót kötő kalapos férfiak gyanakodva bámultak utánunk. Már teljesen kivilágosodott, mire a kastélykapuhoz értünk. A hintó le sem lassított, őrült tempóban gurultunk át a feketére mázolt kovácsoltvas alatt. Erdővel szegélyezett angolpark tárult a szemem elé a kővel kirakott út melletti fasor mögül. Hatalmas mező, a kastélyon túl pedig mélyszürke sziklafal szorította maga mellé a hajnali köd foszladozó maradványait. Csúcsa valósággal ragyogott a reggeli napfényben, a körülötte rikoltozva versengő varjak szinte fürödtek benne. A kastély mélybarna fala dísztelenül magaslott a kőút végén, homokszínű domborművekkel keretezett ablakai sárgán csillogva verték vissza a fényt. Apám csicsás kúriája eltörpült a hatalmas építmény mellett. Ahogy a hintó hirtelen megállt a bejárat előtt és kiszálltam, hirtelen tudatosult bennem, hogy mennyit haladtunk felfelé. A lovak izzadsága ott habzott izmos nyakukon. Szemem elé tárult a sziget egészen a kikötőig, az előbb annyira zsúfoltnak tűnő falu házai apró pontoknak tűntek ebből a távolságból, az erdő pedig nem volt több, csak egy zöld massa a házak és a sárgán villódzó tenger között.

– Ha eleget nézelődtél, Benjamin... – szólt rám apám gúnyosan, és az ajtóban álldogáló inast követve belépett a kastélyba. Vonakodva indultam utána, de az értünk kiküldött fiú halk nevetését hallva megtorpantam. A hintó oldalának dőlve nézett rám, előbbi komorságától és udvarias mosolyától megszabadult, szeme őszintén csillogott.

– Damien Pierce – nyújtotta kezét, miután megszabadult bőrkesztyűjétől.

– Ben Sullivan – viszonztam mosolyát.

– Idő kell, míg az ember megszokja – mutatott a tenger irányába. – Tudod már, mennyi ideig maradtok?

– Még nem – feleltem bizonytalanul, de ámulattal túlcsordult pillantásom biztosan mást üzent.

Ahonnán én jöttem, melegek voltak a nyarak. A napfény émelyítő hője beszökött a szobákba éjszakára, még a tölgyek árnyékában is állandóan levegőért kapkodtunk és hűtött rózsalimonádét kortyolgattunk. Gyerekként imádtam. A puha gyep, a virágillat, a mézédés gyümölcsök... Minden fényes volt, világos és gondtalan. Ahogy teltek az évek, úgy vált egyre inkább fullasztóvá. Már nem segített a jeges ital, a vékony vászoning, a fűszálak a talpam alatt. Itt, a köd cseppjeit érezve arcomon, mintha megtelt volna a tudóm a fagyos levegővel, kitágult a mellkasom, és újra szabadon vert a szívem. Damien nem felelt, hagyta, hogy álmélkodjak, majd elindult a kastély bejárata felé.

– Javíts ki, ha megérezéseim csálnak, de úgy sejtem, téged hidegen hagy a... megbeszélés menete. – Kurtán bölintottam, és követtem őt a faburkolattal díszített előcsarnokba. – Ha szeretnéd, körbevezetlek, amíg édesapádat köszönti a kormányzó. Majd a reggelin csatlakozhatsz hozzájuk.

Kábán helyeselttem, de éhes tekintetem már a freskóval borított kupolán csüngött. Arra számítottam, hogy a sziget isteneit ábrázolja majd, de közülük, úgy tűnt, csak egy érdemelt ki helyet magának a remekművön. Fekete árnyként magaslott az olajfestékekkel felmázolt erdő fölé a kupola közepén, és az ösvényen száguldó fekete lovasokat figyelte üresen fénylő szemeivel.

– Ő Maeryl, a tenger istene – hallottam magam mellől Damien hangját. – Róla kapta nevét az északi szurdok. – Azt sem tudtam, merre nézzek. Krémszínű, nyakig felgombolt egyenruhában szaladgáló szolgálók kerülgettek minket. Behordták a csomagjainkat a hintóról, tálcákon egyensúlyoztak poharakat, a franciaablakok üvegét sikálták, terítőkön és tányérkészleteken vitatkoztak a lépcső tövében. Nem a díszes kupola volt a fogadócsarnok egyetlen csodája. Ragyogó fekete márványlapokkal borították a padlót, amik éles kontrasztban álltak a halványbézs falakkal és a hatalmas ablakokkal. A csarnok sarkaiban méretes, aranypikkelyekkel dekorált vázák álltak, megrakva illatozó tarka virágokkal. – Az a sziget másik oldalán fekszik, szóval még nem láthattad. Viszont több, mint valószínű, hogy este kimentek majd megnézni az ünnepséget apáddal.

– Te nem? – kérdeztem csodálkozva. Annyit még én is tudtam, hogy a vallási szertartásokon hagyományosan minden szigetlakó részt vett. Még a csecsemőket és a fekvőbetegeket is kivitték. Gyerekkoromban én is jártam már a szurdoknál a bátyámmal. Emlékeztem a sziklát csapkodó tenger dühödt zajára, a haramtos mezőn térdepelő tömegre, a suttogásszerű kantálás monotonására, és arra, mennyire álmos lettem tőle.

– Én induláskor még köztük leszek – mutatott hosszú, sápadt ujjával a freskó lovasaira. – Kis késéssel szoktunk érkezni.

Döbbenettől elhűlve fordultam felé, és csak most tűnt fel, hogy időközben megszabadult nehéz köpenyétől. Szűk, fekete lovaglónadrágot és hosszú kabátot viselt, fehér, fodros kezelője eltakarta csuklóját. Emlékképek jelentek meg előttem könyvek lapjaira rajzolt férfiakról, akik feketét viseltek, arcukat maszkkal fedték, és lóháton néztek szembe a félelemmel.

– Te vadász vagy – leheltem leplezetlen csodálattal. Elvigyorodott. Alig hittem el, hogy itt áll mellettem az egyik tagja a legendás rendnek, melyről gyerekkoromban annyit hallottam. Az emeleten csapódott egy ajtó, az éles hang kizökkentett az ámulatból. Egy méregzöld selyemköntöst viselő fiú lépkedett végig a felső folyosón, álomtól leragadó szemekkel. Csupasz talpa alatt keserveset sóhajtott minden lépcsőfok. Ingerülten eltúrta arcába hulló vörös haját, mely kusza hullámokban omlott tarkójára. Ahogy a szolgálókat vakon kerülgetve közelebb ért hozzánk, feltűntek a szemei alatt húzódó sötét karikák. Sápadt, szeplős bőre kiugró arccsontjára simult, reszketeg kezeit egy gőzölgő tejeskávával teli bögrén melengette.

– Ki a szőke vendég? – kérdezte, amikor lehorgonyzott mellettünk. Volt valami megfoghatatlan vonás a bátor mosoly és a játékosan csillogó zöld szempár mö-

gött. Úgy nézett rám, mintha máris ismerné minden titkomat. Zavarba ejtett a közelsége, érdeklődő arca és nyilvánvaló közönye azzal kapcsolatban, hogy egy szál pizsamában állt előttünk egy zsúfolt teremben. Úgy tűnt, megszokott jelenőség volt ez a korai órákban, ugyanis mások egy pillantást se pazaroltak rá.

– Ben Sullivan – mutatott be Damien.

– Csak nem?! – húzódott szája pimasz vigyorra. – A kaviáros Sullivan? – Zavarosan pillantottam Damienre, aki elnyomott egy mosolyt, és bocsánatkérő pillantást küldött felém.

– A kaviáros Sullivan fia – bólintott végül vonakodva.

– Én Avery Michel vagyok.

A szolgálók szélesre tárták a franciaablakokat. Beszökött kintről a sós levegő és nagy meglepetésemre két hatalmas kutya. Olyannyira nem illettek a pompás teremhez, hogy először attól tartottam, csak képzelődöm a hosszú út miatt. Végigszáguldottak a csarnokon, mancsaikkal mintha jégen rohantak volna, úgy csúsztak át a márványpadlón. Egy lány rémült sikollyal ugrott hátra, mellkasához szorítva egy rakás szalvétát.

– Rendben vagy, Sally? – szólt oda Avery, és még közelebb lépett hozzám, hogy kitérjen a kutyák útjából, akik a következő pillanatban már el is tűntek a kapu mögött. A lány kezével próbálta csitítani zakatoló szívét, és rosszálló arccal bámulta a sáros tappancsnyomokat, amik a fényesre sikált márványról büntudatosan néztek vissza rá. Ösztönösen lepillantottam saját cipőmre, és megemeltem az egyik lábam. Damien felhorkant, találkozott a tekintetünk.

– Az istenekre! – dobta fel kezeit a szalmaszőke lány tehetetlenül. – Megmondtam már Kylannek, hogy zárja el őket. Majd az úrfi kezébe nyomom a felmosórongyot, hátha attól megjön az esze.

Meglepetten felvontam a szemöldököm. Nálunk, ha a szolgálók nyíltan így beszéltek volna bármelyik lakóról, még a környéken se találtak volna többé munkát. Avery azonban csak nevetett, és kénytelen voltam én is csatlakozni hozzá.

Damien megtartotta a szavát. Átvezetett a kastély számtalan folyosóján, megmutatta, hol lesz a szobám, merre az étkező és a konyha, hol találom a mosdókat, és melyik útvonalon jutok le leggyorsabban a parkba. Az épület – mérete ellenére – meglepően otthonos volt.

*

– Igen – bólintott Damien derűsen. – Ő is vadász. Nem kell majd sok idő, és rájössz, hogy feleannyira sem rémisztő és tiszteletet parancsoló a mai Vadászrend, mint ahogy azt a régi könyvekben írják. – A csarnok végébe mutatott, ahol csak most vettem észre egy csapat fiatal, akik a szélesre tárt üvegajtó mögött álldogáltak ugyanabban az öltözetben, mint amelyet Damien is viselt. Vágyakozva néz-

tem a kényelmesen nevetgélő társaságra egészen addig, amíg Damien fel nem ajánlotta, hogy bemutat. Akkor aztán örömmel menekültem volna bármelyik sarokba. Mielőtt azonban ellenkezhettem volna, már el is indult felénk, én pedig vonakodva követtem. Többen voltak, mint először gondoltam, de Damien legtöbbször áttörve egy elkülönülő trióhoz vezetett.

Egy sápadt, nagyon vékony, szőke fiú lovának támaszkodva adott tudományos előadást a másik kettőnek, élénken magyarázva valamit a nyereg stabilitásáról. A fekete hajú lány felhős tekintettel, vörösre festett ajkai között mentazöld cigarettát egyensúlyozva nézte őt, de figyelme minduntalan az erdő felé kalandozott. A másik fiú meg sem próbált érdeklődést színlelni, egy hatalmas, dobermanra emlékeztető kutya elég guggolt, az állat élénk csaholásába belefeledkezve vakargatta annak füleit.

– Uraim, hölgyem! – hívta fel magára figyelmüket Damien. A szőke fiú elhallgatott, és mind felénk fordultak. A lány megforgatta szemét, de mikor rám emelte tekintetét, kedvesen elmosolyodott.

– Kit hoztál? – kérdezte a kutya mellől feltápászkodó fiú, és figyelmeztetés nélkül kikapta a lány szájából a cigarettát, hogy elnyomja lakkozott lovaglócsizmája talpán.

– Ő itt Ben, Sullivan fia.

– Üdv a szigeten, Ben, Sullivan fia – rázott velem kezét a szőke fiú széles vigyorral. Megkönnyebbülve elnevettem magam. – Ki is az a Sullivan?

– Az üzletember, akinek a pénzén a híresen stabil nyerged vetted – felelt a fekete hajú fiú, és mind rám pillantottak. Helyeselve bólogattam, szemem sarkából láttam, ahogy Damien elnyomott egy mosolyt.

A lován könyöklő szőke fiúról megtudtam, hogy Zale Hennigarnek hívják, és ő a hajóskapitányunk fia. Csak hónapokkal érkezésem után árultam el neki, hogy Hennigar kapitány abban a pillanatban a szívembe lopta magát, hogy utunk első estéjén megtagadta a nagyobb fejadagot apámtól. A fekete hajú lány, Odelia Laine fiatalabb volt mindegyikünkénél, épp csak betöltötte a huszonkettőt. Még nála is szűkszavúbb volt bátyja, Kylan White, aki már a beszélgetés elején visszafordította megszathatatlan figyelmét kutyájára, aki hűségesen dőlt gazdája lábának. Kylan minden percben látszólag dühösen morogva leporolta ébenfekete nadrágjáról a kutya barnán csillogó szőrét, de szája sarkában mosoly bujkált, ahányszor kedvence csillogó szemébe nézett. Nem sokkal később csatlakozott hozzánk a vörös hajú fiú is, aki köntösét egyenruhára cserélte.

– Miért is nem késtem el?

– Ezen a ponton senki nem tudja, mikor indulhatunk el – panaszkolta Odelia. – Engem az sem lepne meg, ha kihagynánk a napot.

– Az elsőt? – horkant fel Zale, és kérlelő tekintettel Avery bögréjéért nyúlt. – Esélytelen. A képzésre jöttél, Ben? – fordult hirtelen felém. Mindannyian őszin-

te érdeklődéssel néztek rám, csak a körülöttünk állók izgatott csevejét, a lovak prüszkölését és a varjúkárógást lehetett hallani.

– Igazából nem tudom, miért jöttem – mondtam zavartan. Ötletem sem volt, milyen képzésről beszél. – Csak elkísértem apámat.

– Élmény lehet Sullivannal utazni – jegyezte meg óvatosan Damien.

– Láttam őket Freddie-vel az iroda előtt, mielőtt lejöttem. Nem sokan járnak ide csak úgy, kevés látványosságot találsz.

– Számomra már maga a sziget is egy látványosság – vontam vállat.

– Hát persze, mert a Forduló hajnalán érkeztél – legyintett Damien. Hozzá ért a tejeskávé, de fintorogva visszaadta Averynek, aki mohón kortyolt bele. – Ilyenkor zajlik az élet odalenn, még az is vesz gyümölcsöt, akinek egész évben nem futja rá.

– Ez nem igaz – ellenkezett Odelia, és felém fordult. – Damiennek meggyőződése, hogy a faluban mindenki nyomorúságban él. Aki nem engedheti meg magának, az ilyenkor sem pazarolja a pénzét gyümölcsökre és ostoba talizmánokra.

– A fiú nevetve megcsóválta a fejét.

– Mikor jártál lent legutóbb, hogy ilyen jól értesült vagy?

A lány elpirulva lehajtotta a fejét.

*

Az utolsó, kastélyban köszöntött szeptember úgy érkezett, akár az összes többi. Esővel; elmosva az augusztus végi forró napokat, a hátsó kertben pihegve töltött napsütéses órákat, és bármi gyanút afelől, hogy az idei vadászat eltérhet minden eddigitől. A mélyszürke felhők mögött megbúvó csillagok próbálták jelezni, hogy valami készülöben van. A változó szél nyomában ott settenkedett a veszély, de a Forduló éjszakáján nem figyeltek az ég szavára. A terasz melletti fekete sátor védelmében a frakkban rohangáló pincérek halmokban hordták a homárt és a lazacot, olajbogyók gördültek a vendégek cipőtalpa alatt, vörösbor loccsant a vajszínű csipkés terítőre. A sikeres vadászat ígérete megrészegítette az ünneplő sokaságot. Megfeledkeztek az égről, tekintetük a földön ragadt. Vágyakozva bámulták a finom falatokat és a táncolókat, engedtek a kísértésnek, melynek, tudták, a hajnal első sugarától ismét ellenállnak majd.

Odelia fáradt könnyel ült a második emeleti szobája ablakában. Fekete koktéluhája felgyűrődött, elmerengve simított végig az érdes csipkeszegélyen, másik kezében egy pohár koktélt szorongatott. A kristálypohár visszatükrözte a szoba lágy fényeit, a halványrózsaszín ital finoman fodrozódott, ahogy csuklóját körözve táncoltatta. Az odalent beszélgetők hangját elnyomta a lassú, kitartó eső zaja. Mélyet szívott a párás levegőből. Nem fordult meg az ajtó nyikorgására, tovább bővölte a sátor tetejét, alatta szinte látta az ünnepi kavalkádot. Nem volt

szüksége nagy képzelőerőre, minden egyes évben ugyanúgy zajlott a Forduló éjszakája. Már fél tíztől megállás nélkül ettek és ittak, éjfélkor az este a tetőfokára hágott, még a csapból is pezsgő folyt, majd lassan hanyatlott a hangulat háromig. Négykor már csak a legkitartóbb ünneplőket találták az asztalok mellett, félbehajtott borfoltos zakók és az est folyamán ledobott magassarkú cipők meghitt körében.

A másik ablakhoz fordult, mely előtt ott állt imént érkezett látogatója. Borús arc-cal nézett maga elé, nem törődve a lenti hangzavarral. Kezében tartotta levetett zakóját, fekete ingujját lustán feltúrta, nyakkendőjét már órákkal ezelőtt meglazította.

– Először fordult elő, hogy tovább bírtam nálad – szólalt meg rekedten. Pimasz mosoly táncolt ajkain, ahogy Odeliára pillantott.

– Még az éjféle káosz alatt eljöttem. – A lány megitta pohara tartalmát, rúzsfoltot hagyva a hideg kristályon. Hűvös szépségként jellemezték. Jégkék szeme és vérvörös ajkai feltűnő jelenséggé emelték, arisztokratikus bájait pedig csak erősítette határozott jelleme. – Netán lemaradtam valamiről?

Kylan megrázta a fejét, és felhorkantott. Bátyja sokban hasonlított Odeliára. Arcuk épp olyan éles vonásokkal volt megáldva, hollófekete hajuk és csontos, szikár megjelenésük nem hagyott kételyt maga után. A lányt figyelő szempár azonban sötét volt, már-már fekete, a fiú arca pedig sápadt, akár a hó. Sokáig alkalmatlannak hitték Kylant. Tizenhat éves koráig állandóan betegeskedett, gyenge és halovány volt, mint egy hervadozó liliomszirom. Hetente boszorkányt hívtak mellé, tizenkét éves korában a falusi cselédasszony titokban, a fiú lelki üdvét féltve még papot is rendelt hozzá. A sok gyengélkedés mintha megerősítette volna. Amikor betöltötte a tizenhetet, hirtelen megnyúlt, arca megkeményedett, szeme egészségtől ragyogott. A boszorkány szerint előre kipihente magát egy életre. Hogy az mennyi évet takart, arról nem szólt a fáma.

– Szeptember – mondta halkan, többet sejtető hangsúllyal. – Mit mondanak? Az eső rossz ómen?

Odelia gondterhelten sóhajtva feltápáskodott az ablakból, poharát csupasz lába mellé tette a fapadlóra, és behúzta a csipkefüggönyt. A birtokot környező erdő szélén felsejlett néhány apró, meleg otthon sötét ablakokkal, ködben úszó kertekkel. A távolabb fekvő óceánt nem látta, csupán emlékeiben idézte fel a tiszta, napsütéses időben könnyen kivehető partot, a habos hullámokat és a horizontról érkező hajók csontszínű vitorláit. Alig várta az első hajnali napfényt, mely egészen kiskora óta az ablakhoz csalogatta minden Forduló reggelén, hogy a máskor magányos, kietlen tengert ellepő hajókat figyelje.

– Még nem hallottam semmit. Lassan kezdem azt hinni, hogy teljesen mindegy, milyen előjelet kapunk. – Odakint egy villám fénylett fel, egy pillanatra felfedve az óceánt, majd szinte azonnal dörrent az ég. Valaki sikított az ünneplők között, nevetés és kiabálás hallatszott. Kylan elfintorodott. – Kénytelenek befejezni.

– Remélem – dobta le zakóját a fiú az ágy melletti indigó bársonyfotelbe. Arcára újabb villám fénye vetült, az eső vadul verte a kifeszített sátort. – Bár, azt is reméltem, hogy reggelre felszárad a talaj, és nyugodtan kilovagolhatunk...

– Már reggel indultok? – kérdezte Odelia meglepetten. Mindig szeptember elsején kezdték a vadászatot, így ment ez évtizedek óta, de a Forduló hajnalokig elnyúló ünnepe megakadályozta, hogy túl korán küldjék ki az első csapatot. Kylan szemmel láthatóan maga sem örült az ötletnek, hogy pár óra múlva esőben vágtazzon a tölgyfák rengetegében ilyen viszonyok között.

– Délelőtt érkezik egy csoport. Azt akarják, hogy akkorra elhagyjuk a birtokot, hogy nyugodtan körbe lehessen őket vezetni.

– Érdekes. Ezek szerint újabban a turisták élveznek előnyt velünk szemben.

– Újabban? – vont a fel szemöldökét Kylan. Odelia nevetve kiengedte vállig érő haját a kontyból.

*

A szigeten mélyebb volt a sötétség, mint bárhol, ahol addigi és azóta tartó életem során jártam. Mindent befedett, a csillagok csak időnként pillantottak le ránk, amikor megtiszteltek átható figyelmükkel, és olyankor a lakók hangulata nyilvánvaló javuláson ment át. Egyébként mindent vaksötét borított. Tompán lobogó fáklyákra és mélán kinyújtott, lustán tapogató tenyeremre támaszkodtam, amikor végigbotladoztam a hátsó kerten, hogy megtegyem első utam a pincébe.

– Az asztalra ügyelj – hallottam Odelia mosolygó hangját valahonnan. Összerezentem, és épp egy lépéssel túl későn álltam meg, elegánsan felborítva egy széket. – Nem voltam biztos benne, hogy lejössz.

– Hogy tudsz tájékozódni? – kérdeztem szitkozódva, ügyetlenül felállítva a széket, és Odelia hangját követve mellé léptem.

– Az évek – mondta. – Ki tudja, hogy lejöttél?

– Csak Damien. Találkoztam vele a folyosón, érdekelte, hova megyek. – Ez nem volt igaz. Indulás előtt átsurrantam a szobájába, és megkérdeztem tőle, hogy szerinte el kellene-e fogadnom Odelia meghívását. Kifejeztem – szerinte felesleges és nevetséges – aggodalmam, ő pedig a képembe nevetett, hogy ha már eddig azért nyafogtam, hogy többet megtudjak a vadászatról, épp itt az ideje, hogy a szeretett freskóimnak búcsút mondjak, és az igazi félelem szemébe nézzek.

Nem értettem, mire gondol. Ahogy a megviselt vaskapu előtt álltam a határozott lány oldalán, és fejemben dübörgött Damien hangja, a sejtelmes hangsúly, amivel leküldött a kertbe, minduntalan arra gondoltam, hogy valami olyanba keveredem épp, amire nem állok készen. Odelia egy magabiztos mozdulattal kitárta a kaput, és benyomott maga előtt a szűk helyiségbe. Amikor némi tapogatás és mocorgás után fény gyulladt fölöttem, akkor ébredtem rá, hogy egy öreg liftben állunk. Gyenge, kék láng lobogott a szűk fülke tetején, és egy rozsdáette kar állt ki

a falból a rácsokkal biztosított ajtó mellett. Odelia a földön heverő lábából puha, fekete korongokat húzott elő.

– A füledbe – mondta, kezembe nyomva egy párt. – Próbálj kicsit lehiggadni, Ben... megérezik, ha félsz.

– Nem félek – morogtam makacsul, a korongokat nyomkodva. Puha, szivacsos állaguk volt, de tömött, akár a ragacsos rizssütemény, amit mézzel és jázminporral kínálnak születésnapokon a hideg bodzapuding mellé. Az egyiket a fülembe nyomtam, és mintha azon az oldalon megszűnt volna a külvilág.

– Ezt nekik hiába mondod majd.

Reszketeg lélegzetet vettem. Továbbra sem volt világos, miért az éjszaka közepén kell leosonnunk, minden szempártól védve, mintha tilosban járnánk. Amennyire tudtam, a lány elismert vadász volt, szabad bejárással bárhová a birtok területén. Számtalanszor láttam őt az ablakomból eltűnni a vaskapu mögött.

– Bármi történik, ne vedd ki a szivacsot, amíg odalent vagyunk.

– Mi történik, ha kiveszem? – Mosolygott. A kék fényben még lélegzetelállítóbbak voltak vonásai, kísértetiesen hasonlított a légistenekre, akiket barlangfalakra festettek évekkel ezelőtt. Olyan volt, mint egy jelenés – valami, ami egy této-va érintésre elillan, elérhetetlen és félelmetesen közeli egyszerre. Odelia viszont nem volt érinthetetlen. Kemény volt, szilárdan állt a lábán, tekintete erőt és bizalmat sugárzott. Kapaszzkodhattam belé, és tudtam, nem illan előlem sehová.

– Nem tudom – felelte. – Avery erről többet tudna mesélni.

Sóhajtván fülembe dugtam a másik szivacsot is, és rábíztam magam. Csak abból jöttem rá, hogy Odelia meghúzta a kart, hogy hirtelen ismét ránk borult a fojtogató sötétség, majd a gyomromban éreztem, hogy a lift nagyot rándulva megindult lefelé. Szívem kattogása töltötte ki az érzéseimet, éreztem a lány hűvös, száraz ujjait az enyémeken. Tovább tartott az út, mint arra számítottam. Lassan haladtunk, és a bőröm borzongott a folyamatosan zuhanó hőmérséklettől. Bár szemem képtelen volt hozzászokni a sötétséghez, érezni véltem a körülöttem remegő falakat, és szinte előre tudtam, mikor fog végre megállni a lift. Ösztönösen kaptam Odelia keze után. A liftajtó vontatottan kinyílt, és pislognom kellett, hogy szemem képes legyen befogadni az elé táruló látványt. A már ismerős kék láng vékony vonalban végigfutott a folyosó mennyezetén, és hirtelen láttam az arcom előtt felcsapó, szakadozó lélegzetem. A hátulról jövő gyengéd lökésre kiléptem a fürkéből, és megcsapott a nyirkos pincékre jellemző dohos, penészes szag, mely minden sarkot átjárt idelent. Kérdezni akartam. Megtudni, miért van ilyen átkozott hideg, mégis mitől lángol a mennyezet, és mit látok majd a folyosó két oldalán sorakozó cellaajtók mögött. Tudni akartam, miért nem hallhatok, miért lehet megrázóbb idelent a hang, mint a látvány, amikor már most feltűnt az egyik rács mellé felkent száraz vérfolt. Úgy tűnt, a valóság rémisztőbb, mint ameddig a fantáziám elér. Persze ma már tudom, hogy az uralható rémület eltörpül a hideg kegyetlenség mellett.

Az első cella elé merészkedtem, és benéztem a rácson. Talán meg kellett volna könnyebbülnöm, de inkább csalódott voltam, amikor üresség fogadott. Sötétség, csupasz falak, a plafonról csöpögő állott víz, néhány barnás folt a padló mocskos csempéjén. Odelia türelmesen végigjárta velem az egész pincét, belesett velem az összes cellába, de egy démon se nézett velem farkasszemet, és a kirándulás végére úgy éreztem, inkább várt odalenn unalom, mintsem félelem. Ahogy azonban Odelia mellettem állt és acélos arccal figyelte minden mozdulatom, az az érzésem támadt, hogy velem van a gond. Látnom kellene valamit, tudnom kellene, mit néz olyan sötét tekintettel, min akad meg a szeme egy-egy cella előtt, mitől hőköl hátra, amikor a hátulról negyedik rács elé érünk, és miért vágja zsebre reszketeg kezeit, amikor visszakísér a liftfülkébe, és kiveszi a hidegtől pirosuló füleimből a szivacsokat.

– Ha látni akarod, hinned is kell benne – mondta, amikor kiléptünk a fürkéből a sós levegőbe. Megkívántam a fűszeres homárt, amit előző nap vacsoráztam kakukkfűves párolt burgonyával és gránátalmazselével.

– Én hiszek benne – bizonygattam makacsul. – Néha úgy érzem, jobban, mint ti magatok.

Elnézően mosolygott, ahogy a tapasztalt, sokat látott felnőttek szoktak a naiv gyerekekre, és a szobám ajtaja előtt szólalt csak meg legközelebb. Hirtelen pánik fogott el, és visszanéztem a folyosóra, nem hagytam-e szárnyomokat a padlón. Belereccsent a nyakam.

– Te abban hiszel, amit a könyvek írnak rólunk, Ben. Legendás hősökben és a megátalkodott gonoszban. A valóságot kell elhinned ahhoz, hogy meg is lásd azt.

– Ennek semmi értelme, Lia – sóhajtottam frusztráltan, a tarkómat masszírozva fagyos tenyeremmel. Kitárult a folyosó végén Damien ajtaja, és kilépett rajta Avery, szeme vörös és duzzadt, reszkető ujjai bizonytalanul markolták a kilincset, ahogy megtorpant, amikor ránk esett tekintete.

– Ez gyors volt – jegyezte meg. – Látta őket?

– Nem – felelt a lány, mintha nem álltam volna közvetlenül mellette. Elhúztam a szám.

– És ugye...

– Nem.

Avery biccentett, és egy pillantásra sem méltatva elcsoszogott mellettünk.

– Nézd el neki – mosolygott Odelia szomorkásan. – Nem alszik jól.

– Igen – bólogattam. – Ezt már hallottam.

A SZMÍT és a szerkesztőség hírei

Illyés Gyula-díjban részesült Kövesdi Károly, a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának tagja. Varga Imre szintén átvehette a díjat, míg B. Kovács István Erdélyi Zsuzsanna-díjban részesült. Gratulálunk!

*

Augusztus 9–11. és augusztus 11–13. között vajdasági és kárpátaljai irodalmárok tartották irodalmi karavánjukat Dunaszerdahelyen és a XXIV. Fiatal Írók Táborában Nagyszegpusztán.

*

2022. szeptember 2-án tartotta *Magyar nyelvű egyházi irodalom Szlovákiában* című szimpóziumát a SZMÍT. A rendezvény fő előadója Nagy Erika volt. A rendezvényen köszöntötték Jakubecz Mártát, a keresztény- és gyermekirodalom jeles képviselőjét, akinek 2005 óta jelennek meg könyvei, köztük mesekönyvek és elmélkedéskötetek.

*

Posztumusz Magyar Örökség díjat kapott a 2017-ben elhunyt felvidéki magyar író, szerkesztő, műfordító, Mács József.

*

Zs. Nagy Lajosra emlékeztek 2022. szeptember 30-án Zsélyben a Csemadok szervezésében. Beszédet mondott Hodossy Gyula, a SZMÍT elnöke.

*

Október 7. és 11. között rendezték meg Szöulban a Suwon KS Költészeti Világfesztivált és Changwonban a KC Nemzetközi Költészeti Világfesztivált. A rendezvényen részt vet Balázs F. Attila, a SZMÍT választmányi tagja és Zalán Tibor.

*

Együttműködési megállapodást kötött a Szlovákiai Magyar Írók Társasága és a Tollforgatók Polgári Társulás Dunaszerdahelyen. A felek megegyeztek abban, hogy a jövőben együtt kutatják fel a felvidéki fiatal író- és költőtehetségeket, közösen vesznek részt a képzésükben és mentorálásukban.

*

2022. október 13–14-én került sor a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti Tagozatának felvidéki tanulmányútjára, melynek házigazdája a Szlovákiai Magyar Írók Társasága volt. A küldöttség tagjai a felvidéki látogatásuk alkalmával tapasztalatszerzés céljából több intézményt is felkerestek.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Balogh Ildikó (Losonc, 1964): író, szociális munkás. Nagyölveden él.

Benkő Tímea (Érsekújvár, 1973): a Vasárnap külső munkatársa, az érsekújvári Pázmány Péter Gimnázium magyar–szlovák szakos tanára, prózaíró. Tardoskedden él.

Bíró Szabolcs (Dunaszerdahely, 1998): író, hagyományörző, rockénekes. Legutóbbi kötetei: *Lázár evangéliuma* (történelmi horror-fantasy, 2020), *Anjouk VI. – Királyok éneke* (történelmi fantasy, 2020).

Bittera Sophie Iman (Dunaszerdahely, 2012): író, tanuló. Szülővárosában él. A Petőfi-Tompa Országos Seregszemplén prózamondásban országos 1. helyezést ért el.

Csibrányi Zoltán (Dunaszerdahely, 1978): esszéíró, publicista. Dunaszerdahelyen él.

Csicsay Alajos (Csilizradvány, 1938): író, szakíró, pedagógus. Párkányban él. Legutóbbi kötete: *Útjelzők az élők és élettelenek rengetegében* (2019).

Dupka György (Tiszabökény, 1952): PhD, történész, irodalmár, kiadói főszerkesztő, a MÉKK elnöke, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet igazgatója, a Szolyvai Emlékpark felelős titkára. Az MTA köztestületének külső tagja.

Fehér Enikő (Tatabánya, 1997): író, költő, egyetemi hallgató. A prae.hu és az Új Forrás munkatársa. Szülővárosában és Budapesten él.

Finta Viktória (Komárom, 2000): író, dramaturg szakos egyetemi hallgató a Pozsonyi Színművészet-i Főiskolán.

Gyürky Katalin (Balmazújváros, 1976): irodalomtörténész, színikritikus, műfordító. Debrecenben él. Dosztojevszkij művészetéből doktorált, fő kutatási területe a klasszikus és kortárs orosz próza.

Hodossy Gyula (Dunaszerdahely, 1960): költő, könyvkiadó, a Szlovákiai Magyar Írók Társasága elnöke. József Attila-díjas. Balázsfán él. Legutóbbi kötetei: *Minden addig* (versek, 2020), *Minden addig, hatvanig* (interjúk, publicisztika, 2021).

Kovács Kitti (Galánta, 1999): író, szerkesztő, a Grendel Lajos Mentorprogram legfiatalabb mentora. Pereden él.

Ryszard Krynicki (St. Valentin, Lengyelország, 1943): lengyel költő, műfordító, szerkesztő. Krakóban él. A hetvenes évek elején a Student (Diák) című folyóirat szerkesztője volt, illetve könyvtárosként dolgozott. Az úgynevezett 68-as nemzedék, másképpen az Új Hullám alkotója. Magyar nyelvű önálló könyve még nincs.

Nagy Erzsébet (Ógyalla, 1968): költő. Csallóköz-aranyoson él.

P. Gubó Mária (Érsekújvár, 1986): író, könyvelő. Zsitvabesenyőn él.

Pámer Gábor (Budapest, 1974): történész, piacutató. Szülővárosában él. Jelenleg történettudományi kutatásokat végez.

Szőcs László (Vágsellye, 1974): író, költő. Negyeden él.

Tamási Orosz János (Budapest, 1953): író, költő, kritikus, újságíró. Budapesten él. Legutóbbi kötete: *Ezerkilencszáznyolcvanegy* (verskompozíció, 2019).

Török Nándor (Lelesz, 1965): költő, kertészmérnök. Budapesten él. A legutolsó kötete: *Útról valló útravaló* (2022).

Ljudmila Ulickaja (Davlenkanovo, Szovjetunió, 1943): orosz író. Moszkvában él. A 16. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál díszvendége volt. Legutóbb *Csak egy pestis* (2020) címmel jelent meg kötete magyar nyelven.

Varga Imre (Kisgyarmat, 1950): költő, író. Leányfalun él. Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjas (2003). Legutóbbi kötetei: *Az éntelenség gyönyöre* (versek, 2019); *Pókvári mese* (bábjáték, 2019).

Zsille Gábor (Budapest, 1972): költő, író, esszéíró, műfordító, szerkesztő. József Attila-díjas. Budapesten él. Legutóbbi kötete: *Örökség, mulandóság* (tárcák, esszék, kritikák, beszélgetések, 2018), *Ké-szülődés* (versek, 2019).

ISSN 1338 - 0265

9 771338 026000 >